

2023

praxis | mõttekoda

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Täiskasvanute gümnaasiumide kutseõppeasutustega liitmise mõjuanalüüs

Lõpparuanne

Uuringu tellis Haridus- ja Teadusministeerium Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Täiskasvanuhariduse edendamine ja õppimisvõimaluste avardamine“ elluviimise raames.

Poliitikauuringute Keskus Praxis on sõltumatu, mittetulunduslik mõttekeskus, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi.

Autorid:

Marleen Allemann

Miriam Lehari

Kirsti Melesk

Eve Mägi

Täname tellija esindajaid ning kõiki neid inimesi, kes dokumendianalüüsi päringutega abistades ning intervjuudes osaledes aitasid kaasa uuringu valmimisele. Lisaks avaldame tänu Kristel Ressile osaühingust Päevakera.

Väljaandes sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale:

Allemann, M., Lehari, M., Melesk, K., Mägi, E. (2023). Täiskasvanute gümnaasiumide kutseõppeasutustega liitmise mõjuanalüüs. Lõpparuanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

ISBN 978-9949-662-36-4 (pdf)

Lühikokkuvõte

Täiskasvanuhariduses on viimastel aastatel toimunud suur muudatus: täiskasvanute gümnaasiumid on otsustanud liita riigikoolidega, et vähendada keskhariduseta täiskasvanute osakaalu ning pakkuda täiskasvanud õppijatele rohkem võimalusi ja paremaid õppetingimusi. Uuringu „**Täiskasvanute gümnaasiumide kutseõppeasutustega liitmise mõjuanalüüs**“ eesmärk on esimese viie liitmisjuhtumi alusel **analüüsida, milline on olnud liitmise mõju, ning hinnata, kas ja mil määral võiks liitmine viia seatud sihtide täitmiseni**. Samuti on uuringu eesmärk analüüsida, **kas ja milliseid muid tegevusi on vaja**, et saavutada kõik kavandatud sihid.

Analüüsist selgub, et **liitmisprotsessi sujuvuses mängib väga olulist rolli kommunikatsioon**. Enamasti domineerivad liitmisprotsessis osapoolte jaoks hirmud. Ootusi, et liitmise järel muutuks midagi paremaks, on vähem. Seetõttu on liitmise eel ja käigus tähtsad selged sõnumid, osapoolte toetamine ning tähelepanu pööramine positiivsele, mis kaasneb kutseõppeasutusega liitmisega ning seal õppetöö alustamisega.

Üks liitmisele seatud eesmärk, mis on saavutatud, on mittestatsionaarses üldharidusõppes õppijatele **nüüdisaegsema ja paremas seisus õppekeskkonna tagamine**, kui see oli täiskasvanute gümnaasiumides. Lisaks on liitmise tulemusena õpetajate ja õppijate kasutada varasemast uuem ja mitmekesisemaid võimalusi pakkuv digitaristu. Siiski tuleb järjekindlalt tähelepanu pöörata sellele, et nüüdisaegse õppekeskkonna hüved, sh digilahendused, leiaksid eesmärgipärasest kasutusest ja ka mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijad ning õpetajad saaksid neist osa.

Samuti on liitmise järel võimalik **pakkuda õpetajatele paremaid töötingimusi, sh täiskoormust**. Nii mõnedki õpetajad jätkavad samas omal soovil osakoormusel töötamist. Olenevalt õppeainest ei ole alati ka võimalik kõigile liitmise järel täiskoormust tagada. Õpetajate **palgad võivad üleminekul ühest koolist teise muutuda**, kuna muutub koormusarvestus ning töö- ja lisatasude maksmine võib kooliti erineda. Keskmiselt on üldhariduse õpetajate töötasu kutseõppeasutuses siiski munitsipaalkoolide õpetajate töötasudega samal tasemel.

Üks eesmärk, mida pole suudetud liitmisega täielikult saavutada, on õpetajaskonna olemasolu tagamine. Liitmise tulemusel on kutseõppeasutustes küll tekkinud **võimalus üldhariduse õpetajaid kutse- ja mittestatsionaarse üldharidusõppe vahel jagada ning nii tagada paremini õpetajate olemasolu vajalike ainete õpetamiseks, kuid osa aineõpetajate värbamisega on paiguti endiselt raskusi**.

Liitmiste järel on lõpetatud kohalike omavalitsuste vahel tegevuskulude arveldus täiskasvanud õppurite osas ning keskhariduse tasemel saab investeeringuid kavandada ühtselt, tegemata investeeringuid mittevajalikesse, dubleerivatesse hoonetesse, õppebaasidesse ja infosüsteemidesse.

Eesmärk vähendada madala haridustasemega täiskasvanute arvu ei ole aga veel täidetud ning selle sihi saavutamist tuleks hinnata siis, kui muutuse pikaajaline mõju on jõudnud piisavalt avalduda. On hea, et pole realiseerunud hirm, et huvilised ei leia mittestatsionaarset üldharidusõpet kutseõppeasutuste koosseisust üles ning sisseastujate arv väheneb. Analüüsist selgub, et uute õppijate värbamine ei ole katkenud ning **õpilaste arv püsib stabiilsena, kuid pole kasvanud**.

Ka **eesmärk pakkuda õppijatele toetavaid meetmeid** (nt kutseõppeasutuste olemasolevad õpilaskodud), **paindlikkust ja täiendavaid valikuvõimalusi** (nt kutse omandamine, valikainete raames erialaainete õppimine, liikumine ühel õppevormilt ja -kavalt teisele) **nõuab veel jätkutegevusi**, et siht

täielikult saavutada. Üldiselt on koolides liitmise järel **säilinud täiskasvanute gümnaasiumidele omane õppekorralduse paindlikkus ja individuaalne lähenemine**, kuid kohati on probleeme tekitanud see, et kutseõppeasutuste personal pole alati harjunud mittestatsionaarsele üldharidusõppele omase töökorraldusega. **Lisaks tekitab liitmisel ja ühtse organisatsioonina toimima hakkamisel koolidele raskusi kutse- ja üldhariduse süsteemide ühildamine õppekorraldusküsimustes**. Seetõttu on vaja juba liitmise algul juhtida koolide tähelepanu nüanssidele, mille puhul on süsteemide korraldus erinev, ja tagada kutseõppeasutuse kui vastuvõtva kooli administratiivtöötajatele (nt õppejuht, õppekorralduse spetsialistid jt) esmased tegevusjuhised ja koolitused.

Mittestatsionaarse **üldharidusõppe õppijatele täiendavate valikuvõimaluste** (nt kutse omandamine, valikainete raames erialaainete õppimine) **pakkumine ei ole seni praktiliste takistuste** (nt tunniplaanide kattumine), **aga ka huvi puudumise tõttu teostunud**. Olgugi et tegevused kahe õppeliigi võimaluste lõimimiseks on osa koolides arendamisel, võtab toimiva süsteemi väljatöötamine ja rakendamine aega.

Enamasti, kuid mitte kõikjal, on liitmise järel võrreldes täiskasvanute gümnaasiumiga kasvanud õpilastele pakutavate tugiteenuste hulk, kuid suurem tugispetsialistide arv **ei tähenda üldharidusõppe õpilastele alati teenuse paremat kättesaadavust**. Nimelt on liitmise järel kutseõppeasutuse tugispetsialistid jagatud mitu korda suurema õpilaste hulga peale. Seetõttu on oluline vaadata liitmiste kontekstis üle kogu tugiteenuste kontseptsioon, et kõikide õpilaste toetusvajadus saaks kaetud.

Mitmed täiskasvanute gümnaasiumides pakutud ja õppijate poolt hinnatud teenused ja tegevused (nt psühholoogiline nõustamine, sisseelamis- ja tasanduskursused, lisakonsultatsioonid, väljasõidud) **on olnud projektipõhised ning pole enam kättesaadavad**. Projektide ja seega ka **tegevuste lõppemine ei ole tingitud mitte liitmisest, vaid projektide rahastusperioodi lõppemisest, ent liitmisprotsess ja projektide lõppemine on kumuleerunud**, tekitades endiste täiskasvanute gümnaasiumide õpilaste-õpetajate jaoks eriti muutusterohke olukorra.

Summary

A significant change has taken place in adult education in recent years: it has been decided at the state level to merge adult upper secondary schools with state schools in order to reduce the proportion of adults without secondary education attainment and to offer adult learners more opportunities and better learning conditions. The aim of the research ***Impact Assessment of Merging Adult Upper Secondary Schools with Vocational Education Institutions*** is to analyse the impact of the merger on the basis of the first five mergers, and to assess whether and to what extent merging schools could lead to the fulfilment of the set goals. The aim of the research is also to analyse whether and which other activities are needed to achieve all the planned goals.

The analysis shows that **communication plays a very important role in ensuring a smooth merger process**. In most cases, the merger process is dominated by fears for the involved parties (school staff, learners). At the same time, there are only a few expectations that something will change for the better after the merger. Therefore, before and during the merger, it is important to send clear messages, support the parties, and pay attention to positive aspects that merging with a vocational education institution and starting studies there will bring.

One of the goals set for the merger, which has been achieved, is to provide learners in non-stationary general education with **better conditions and a more modern learning environment** than it was in adult upper secondary schools. In addition, as a result of the merger, teachers and learners are able to use a digital infrastructure that is newer and offers more diverse options than before. However, constant attention must be paid whether the benefits of the modern learning environment, including digital solutions, find purposeful use and that learners and teachers of non-stationary general education also benefit from them.

Additionally, after the merger, it is possible to **offer teachers better working conditions, including full workload**. At the same time, some teachers continue working part-time, because they prefer it. Also, depending on the subject, it is not always possible to guarantee a full workload for everyone even after the merger. **Teachers' salaries may change when transferring from one school to another**, as the rules for calculating the workload change and the way how salaries and bonuses are paid, may differ from school to school. On average, however, the salary of general education teachers in a vocational education institution is at the same level as the salary of general education teachers in municipal schools.

One goal that has not been fully achieved with merging the schools, is ensuring the availability of teaching staff. As a result of the mergers, it has become **possible to share general education teachers between vocational education and non-stationary general education in vocational education institutions and thus better ensure the availability of teachers to teach the necessary subjects**. However, **there are still difficulties in recruiting some subject teachers**.

After the mergers, the settlement of operating expenses between local governments regarding adult students has been finished, and at the level of secondary education, investments can be planned uniformly, without making investments in unnecessary, duplicative buildings, learning bases and information systems.

The goal of reducing the number of adults with low levels of education has not yet been achieved, and the achievement of this goal should be evaluated when the long-term impact of the change has had time

to reveal itself sufficiently. It is good that the fear, that people will not be able to discover non-stationary general education within vocational education institutions and the number of enrolments will decrease, has not come true. The analysis shows that the recruitment of new students has not stopped and **the number of learners remains stable, but has not increased.**

The **goal of providing learners with supportive measures** (e.g., accommodation in existing student dormitories of vocational education institutions), **flexibility and additional options** (e.g., creating an option for acquiring a profession while obtaining secondary education, studying specialized subjects as electives, moving from one study form and/or curriculum to another) **still requires further activities** as well to fully achieve the set objective. In general, after the mergers, **the schools have preserved their flexibility and individual approach of the organisation of studies typical of adult upper secondary schools**, but sometimes problems have been caused by the fact that the staff of vocational education institutions is not necessarily used to the organization of work and studies typical of non-stationary general education. In addition, **when merging and starting to function as a single organisation, the harmonisation of vocational and general education systems in matters of organisation of studies causes difficulties for schools.** Therefore, already at the beginning of the merger, it is necessary to draw the attention to the nuances in which the organisation of the systems is different, and to provide the administrative staff (e.g., head of studies, study specialists, etc.) of the vocational education institution with primary operating instructions and training.

Providing learners of non-stationary general education with additional options (e.g., acquiring a profession while obtaining secondary education, studying specialized subjects as electives) has not been realized so far due to practical obstacles (e.g., overlapping lesson plans) as well as lack of interest. Even though some schools are developing activities to integrate the opportunities offered by general and vocational education, creating and implementing a functioning system takes time.

In most cases, but not everywhere, when compared to adult upper secondary schools, the number of support services offered to learners has increased after the merger. However, **a larger number of support specialists does not always mean better service availability for general education students.** Namely, after the merger, the support specialists of the vocational education institution have been divided between a several times larger number of students. Therefore, it is important to review the entire concept of support services in the context of mergers, so that the needs of all students can be covered.

Several services and activities that were offered in adult upper secondary schools and which learners appreciated (e.g., psychological counselling, introductory and pre-sessional courses, additional consultations, field trips), **have been project-based and are no longer available.** The projects and therefore the **activities were not finished due to the mergers**, but because of the end of the funding period of the projects, **yet the merger process and the end of the projects have accumulated**, creating a situation full of changes for both learners and teachers of former adult upper secondary schools.

Sisukord

LÜHIKOKKUVÕTE.....	3
SUMMARY	5
LÜHENDID	9
SISSEJUHATUS.....	10
1. LIITMISE EESMÄRGID NING OSAPOOLTE OOTUSED JA HIRMUD	12
1.1. LIITMISE EESMÄRGID	12
1.2. LIITMISEGA SEOTUD OOTUSED JA HIRMUD.....	15
<i>Ootused</i>	15
<i>Hirmud</i>	16
1.3. PEATÜKI PÕHISÕNUMID	21
2. LIITMISPROTSESS.....	23
2.1. KOMMUNIKATSIOON.....	23
2.2. OLULISED TEGURID LIITMISPROTSESSI SUJUMISEL	26
2.3. ÕPETAJASKONNA KUJUNEMINE	28
2.4. ÕPETAJATE TÖÖKOORMUSE JA PALGA KUJUNEMINE	30
<i>Õpetajate toetamine</i>	33
2.5. ÕPILASKONNA KUJUNEMINE JA MUUTUMINE	33
2.6. PEATÜKI PÕHISÕNUMID	38
3. MÕJU ÕPPEKESKKONNALE.....	40
3.1. FÜÜSILINE KESKKOND JA KOOLI ASUKOHT	40
3.2. DIGITARISTU	44
3.3. KOOLI SISEKLIIMA JA KUULUVUSTUNNE	46
3.4. PEATÜKI PÕHISÕNUMID	49
4. MÕJU ÕPPEKORRALDUSELE	50
4.1. ÕPPE PAINDLIKKUS	50
<i>E-õppe võimaldamine</i>	52
4.2. MITMEKESISED ÕPPIMISVÕIMALUSED KUTSEÕPPEASUTUSE KOOSSEISUS	53
<i>Üldhariduse ja kutse paralleelne omandamine</i>	54
<i>Valikainete või -kursuste raames kutseõppega tutvumine ja õppekavade vahel liikumine</i>	56
4.3. SISSEELAMIS- JA TASANDUSKURSUSED	57
4.4. ÕPETAJATE KOOLITAMINE.....	58
4.5. PEATÜKI PÕHISÕNUMID	60
5. MÕJU TOETUSMEETMETE KÄTTESAADAVUSELE.....	62
5.1. ÕPILASTE TOEVAJADUS	62
5.2. TUGITÖÖTAJAD KUTSEHARIDUSKESKUSTES	64
5.3. MUUD TOETAVAD MEETMED JA VABA AJA VEETMISE VÕIMALUSED	68
5.4. PEATÜKI PÕHISÕNUMID	74
6. LIITMISE MÕJU JA SEATUD EESMÄRKIDE SAAVUTAMINE.....	76

<i>Hinnangud liitmisele koolides</i>	<i>79</i>
7. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED	81
KASUTATUD ALLIKAD	90
LISA 1. MEETODID JA ANDMED	91
LISA 2. ÜLEVAADE: HIRMUD, OOTUSED JA KOMMUNIKATSIOON	97
LISA 3. ÜLEVAADE: ÕPETAJASKONNA, ÕPETAJATE TÖÖKOORMUSE JA -TASU KUJUNEMINE NING ÕPILASKONNA KUJUNEMINE JA MUUTUMINE	101
LISA 4. ÜLEVAADE: FÜÜSILINE KESKKOND, ASUKOHT JA DIGITARISTU	104
LISA 5. ÜLEVAADE: ÕPPE PAINDLIKUS JA E-ÕPE	106
LISA 6. ÜLEVAADE: ÜLDHARIDUSE JA KUTSE PARALLEELNE OMANDAMINE. KUTSEÕPPEGA TUTVUMINE JA ÕPPEKAVADE VAHEL LIIKUMINE. SISSEELAMIS- JA TASANDUSKURSUSED	108
LISA 7. ÜLEVAADE: VABA AJA VEETMISE VÕIMALUSED, TINGIMUSED ISESEISVAKS ÕPPEKS NING ÜHISÜRITUSED	110

Lühendid

HEV	hariduslik erivajadus
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
KOV	kohalik omavalitsus
PGS	põhikooli- ja gümnaasiumiseadus
TG	täiskasvanute gümnaasium

Sissejuhatus

Eestis ei ole Statistikaameti 2022. aasta andmetel omandanud keskharidust 72 100 inimest vanuses 25–64 eluaastat ning viimasel kahel aastal on varasem langustrend katkenud¹. Sealjuures on madala haridustasemega inimeste suur osakaal noortes vanuserühmades muret tekitav, kuna võib viia madala haridustasemega inimeste osakaalu kasvuni juhul, kui õpingud katkestanud noori ei õnnestu keskhariduse omandamise juurde tagasi tuua. Andmed näitavad, et 18–24-aastaste keskhariduseta ja õpinguid mitte jätkavate noorte osakaal on viimased 10 aastat visalt püsinud ja on 2022. aastal 10,8%, olles seejuures kõrgem meeste seas (14,3% võrreldes 7,5%-ga naiste seas). Vähemalt keskhariduse omandamine on samas oluline nii inimeste enda perspektiivist (väiksem töötus- ja mitteaktiivsusrisk, kõrgem palk) kui ka ühiskonnale laiemalt (kõrgem maksutulu, väiksemad kulud sotsiaal- ja töötutoetustele ning -teenustele).

Selle taustal on oluline tagada täiskasvanutele paindlikud ning nende vajadustele vastavad võimalused põhi- ja keskhariduse omandamiseks. Täiskasvanud, kes otsustavad oma katkenud haridusteed jätkata, saavad õpinguid uuesti alustada kutseõppes või omandada üldhariduse mittestatsionaarses õppes (sellist õpet pakuvad täiskasvanute gümnaasiumid, mõned riigigümnaasiumid ja kutseõppeasutused). Vastavalt Haridussilma andmebaasi andmetele omandab 2022/23. õppeaastal mittestatsionaarses õppes üldharidust² kokku 5486 inimest, sh 3646 täiskasvanute gümnaasiumides, 1131 muudes haridusasutustes ja 709 kutseõppeasutustes. Seejuures on kutseõppeasutuste üldharidusõppe ja täiskasvanute gümnaasiumide õppurite arv viimased kolm aastat püsinud 4330 ja 4370 vahel. Ka 2021.–2035. aasta haridusvaldkonna arengukavas on seatud eesmärk suurendada vähemalt keskhariduse omandanud 20–24-aastaste noorte osakaalu, mistõttu on vajalik paindlike õpiteede valik keskhariduseta inimestele (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021b).

Selleks, et toetada katkenud haridustee jätkamist ning kasutada optimaalsemalt ära haridussüsteemi ressursse, on viimaste aastate üks suuremaid muudatusi täiskasvanute gümnaasiumide järkjärguline liitmine riigikoolidega, et tagada täiskasvanud õppuritele üldhariduse kättesaadavus nüüdisaegse taristuga kutseõppeasutustes ja riigigümnaasiumides. 2016. aastal alustas Haridus- ja Teadusministeerium selleks kohalike omavalitsustega läbirääkimisi ning 2019/20. õppeaastal algas täiskasvanute gümnaasiumide liitmine kutseõppeasutustega. Koolide liitmise eesmärk oli parandada õppetingimusi, pakkuda paindlikkust ja luua täiendavad valikuvõimalusi üldharidusõppes, vähendada ülearust koolipinda ja muuta ressursikasutus efektiivsemaks (täpsemad eesmärgid vt alapeatükk 1.1).

Selle uuringu eesmärk on hinnata esimese viie kooli põhjal kutseõppeasutusega liitmise seniseid mõjusid, sh seda, kas ja mil määral on liitmine viinud seatud eesmärkide täitmiseni, arvestades õpilaste ja õpetajate vajadusi, ootusi ja muresid, ning kas ja milliseid muid tegevusi on tarvis, et saavutada kõik kavandatud sihid.

Uuringus keskendume esimesele viiele liitmise läbi teinud koolile:

- Haapsalu Täiskasvanute Gümnaasiumi liitmine Haapsalu Kutsehariduskeskusega (2019/20. õa),
- Rakvere Täiskasvanute Gümnaasiumi liitmine Rakvere Ametikooliga (2020/21. õa),

¹ Statistikaamet, [tabel TT109](#).

² Selles uuringus kasutame kutseõppeasutuste mittestatsionaarset üldharidusõpet silmas pidades edaspidi *üldharidusõppe* terminit.

- Võru Täiskasvanute Gümnaasiumi liitmine Võrumaa Kutsehariduskeskusega (2020/21. õa),
- Paide Täiskasvanute Gümnaasiumi liitmine Järvamaa Kutsehariduskeskusega (2021/22. õa),
- Rapla Täiskasvanute Gümnaasiumi liitmine Kehtna Kutsehariduskeskusega (2021/22. õa).

Uurimisküsimustele vastamiseks analüüsisime dokumente (koosolekute memod, kokkuvõtted, kohalike omavalitsuste määrused jms) ning koolide kohta käivaid andmeid (õpilaste ja õpetajate arvud, koosseisud jms) ning tegime intervjuud poliitikakujundajate, täiskasvanuhariduse ekspertide ja koolide juhtkonnaliikmetega ning fookusrühmaintervjuud õpetajate, tugitöötajate³ ja õpilastega. Täpsem info uuringus kasutatud meetodite ja andmete kohta on lisas 1.

Analüüsi tulemused on aruandes esitatud uurimistemade kaupa. Iga teemapeatüki lõpus on vahekokkuvõtte peatüki põhisõnumitega. Seejärel on antud hinnang liitmisega seatud eesmärkide saavutamisele, esitatud uuringu järeldused ning kokkuvõtteks kogu terviku põhjal koostatud soovitusel edasisteks tegevusteks.

³ Selles uuringus käsitleme tugitöötajatena kutseõppeasutuste töötajaid, kes tegelevad õppijate nõustamise ja neile tugiteenuste pakkumisega (nt üldharidusõppe klassijuhatajad, psühholoogid, sotsiaalpedagoogid).

1. Liitmise eesmärgid ning osapoolte ootused ja hirmud

1.1. Liitmise eesmärgid

2018. aastal alustas Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) kohalike omavalitsustega (KOV) läbirääkimisi täiskasvanute gümnaasiumide (TG) ümberkorraldamiseks. Sellele, kuidas korraldada täiskasvanute mittestatsionaarne üldharidusõpe, on ühe intervjuueeritud poliitikakujundaja sõnul mõeldud juba alates 2009. aastast, mil hakati arutama esimeste riigigümnaasiumide loomist ja ühes sellega koolivõrgu korrastamist. Peamised eesmärgid (HTM, 2021a), mida TG-de kutseõppeasutustega liitmisel on soovitud saavutada, on järgmised.

1. Vähendada madala haridustasemega täiskasvanute arvu.
2. Pakkuda õppijatele toetavaid meetmeid (nt kutseõppeasutuste olemasolevad õpilaskodud), paindlikkust ja täiendavaid valikuvõimalusi (nt kutse omandamine, valikainete raames erialaainete õppimine, liikumine ühel õppevormilt ja -kavalt teisele).
3. Pakkuda õppijatele statsionaarses õppes olevate õpilastega samaväärseid õppetingimusi ja õppekeskkonda.
4. Pakkuda õpetajatele paremaid töötingimusi, sh täiskoormust ja sellele vastavat palka.
5. Tagada õpetajaskonna olemasolu.
6. Lõpetada KOV-ide vahel tegevuskulude arveldus täiskasvanud õppurite osas.
7. Kavandada keskhariduse tasemel investeeringuid ühtselt ning vältida investeerimist mittevajalikesse, dubleerivatesse hoonetesse, õppebaasidesse ja infosüsteemidesse.

Kõiki neid sihte mainisid vähemal või rohkemal määral ka intervjuueeritud poliitikakujundajad, kui rääkisime nendega liitmise eesmärkidest ja taustast. Näiteks nimetasid kõik poliitikakujundajad eesmärgi tagada liitmisega paremad õppetingimused ja -keskkond, mida nad usuvad saavutatavat nüüdisaegsema keskkonnaga kutseõppeasutustes.

Meil on üldjuhul need kutseõppeasutused, kuhu me oleme neid [TG-sid] liitnud, kaasaegse õpikeskkonnaga, ja täiskasvanute koolid on üldjuhul väga kehvades oludes. Luua õpilastele kaasaegne õpikeskkond, et ka täiskasvanud õppurid saavad sellest osa – see oleks parim.
(Poliitikakujundaja)

Samuti tõid poliitikakujundajad TG-de ümberkorraldamisega seoses olulise taustategurina korduvalt esile koolivõrgu korrastamise protsessi ning vajaduse tuua keskhariduse andmise vastutus lisaks riigigümnaasiumidele ka mittestatsionaarse üldharidusõppe puhul riigi kätte, vabastades KOV-ide seejuures investeeringute tegemise vajadusest väljaspool põhikoolivõrku.

Peale eeltoodud eesmärkide tõstsid intervjuueeritud poliitikakujundajad veidi vähematel kordadel esile veel kolme sihti, mida soovitakse TG-de kutseõppeasutustega liitmise teel saavutada: 1) tagada optimaalne ressursikasutus, 2) võimaldada mittestatsionaarse üldharidusõppe õpetajatele

täiskoormusel töötamine ning 3) luua paindlikumaid õpiteid, pakkudes üld- ja kutseharidust samas õppeasutuses. Nagu rõhutas ka üks poliitikakujundajatest, on õppurite arvu vähenemise ja õpetajate puuduse tingimustes soov luua ühtne keskhariduse süsteem ning tagada õpiteede paindlikkus, et optimeerida ressursse ning tagada jätkusuutlikkus ja võimekus õppehooneid ülal pidada.

”

Ma arvan, et ... jällegi: kui me kaks kooli kokku paneme, siis me otsime ikkagi ju säästu ka.

(Poliitikakujundaja)

Kokkuhoiuvõimaluste otsimine ja ressursi optimaalne ärakasutamine kui üks muutuse eesmärged on loogiline ka uuringus vaatluse all olevate liitmiste eel ja ajal kehtinud elukestva õppe strateegia 2020 kontekstis, kuna strateegiadokumendiski rõhutatakse vajadust optimeerida haridusvaldkonna pinnakasutust ning arendada kutseõppeasutuste ja gümnaasiumide võrku terviklikult (Haridus- ja Teadusministeerium jt, 2014). Eesmärk on jätkuvalt (sh hilisemate, 2021/22. õa liitmiste puhul) tähtis ka haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 arvestades, sest selles on 2035. aastaks seatud sihtide hulgas endiselt rõhutatud seoses koolivõrguga taristu ühiskasutuse ja ressursitõhususe suurendamise vajadust.

Õppijatele täiendavate valikuvõimaluste ja paindlikkuse loomine kui üks liitmisele seatud eesmärk, mida poliitikakujundajad nimetasid intervjuudes harvem, on samuti osa laiemast hariduspoliitilisest sihiseadest, mis kajastub elukestva õppe strateegias 2020 (Haridus- ja Teadusministeerium jt, 2014), aga on oluline eesmärk ka edasiste liitmiste kontekstis. Nimelt on haridusvaldkonna arengukava alusel üks strateegiline eesmärk vähendada eraldusjooni eri haridusliikide, sh üld- ja kutsehariduse vahel, ning pikemas plaanis lõimida üld- ja kutsekeskharidus, lähtudes ühtsest keskharidusstandardist (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021b). Nii paigutub soov luua TG-de liitmisel kutseõppeasutustega paindlikumaid õpiteid laiemasse strateegilise suuna konteksti, nagu tões ka üks intervjuueeritud poliitikakujundaja.

”

Kui meil on haridusvaldkonna arengukavas ka see liikumine, tulevikuplaanis eesmärk, et ei oleks nii palju väljakukkumist, vaid paindlikke õpiteid, siis ühe [kooli]pidaja käes süsteemi loomine on oluliselt lihtsam.

(Poliitikakujundaja)

Samamoodi on koolivõrgu korrastamine olnud HTM-i kui poliitikakujundaja pikaajaline eesmärk, mis kajastub juba elukestva õppe strateegias 2020 (Haridus- ja Teadusministeerium jt, 2014), ning pole oma olulisust minetanud, seades TG-de liitmise kutseõppeasutustega tähtsale kohale ka edaspidi. Nimelt on dokumendis „Haridus- ja noorteprogramm 2022–2025“ kirjas, et TG-de ühendamisel kutseõppeasutustega lähtutakse eelkõige vajadusest viia ellu koolivõrgureform ning lõimida üldharidus- ja kutseõpe senisest paremini (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021c).

Palusime intervjuude käigus ka koolide juhtkonnaliikmetel selgitada, kuidas nemad mõistavad liitmise vajalikkust ja mis on jäänud nende jaoks liitmisprotsessis kõlama TG-de kutseõppeasutustega liitmise peamise eesmärgina. Ühel juhul ei suutnud juhtkonna esindaja, kes oli töötanud ka TG-s, liitmise eesmärged enam nii täpselt meenutada, et neid intervjuul sõnastada. Samuti ei nimetanud üks praegune kutseõppeasutuse juht intervjuul selgesõnaliselt muudatusele seatud sihte. See-eest mäletas üks teine kutseõppeasutuse juht selgelt, kuidas oli esimesel liitmisel puudutataval koosolekul, kus ta osales, HTM-i esitluses olnud fookuses keskhariduseta täiskasvanute hulga vähendamine. Paari kooli juhtkonnaliikmed mainisid aga intervjuudes muutuse peapõhjuseks ressurside kokkuhoidu, mis tuli korduvalt välja ka

uuringu jaoks tehtud eksperdiintervjuudest. Ühes intervjuus osalenud endise TG juhtkonnaliige tõdes, et muudatus võis küll täita koolivõrgu korrastamise vajadust, ent ta ei mõista, mis oli selle kõrval liitmise suurem eesmärk.

” *Siiamaani ma ei saa aru, miks nii kiire oli. Ja teine asi: ma ei saa aru, mis siis nüüd sellest nii hirmus suur võit oli. Ma saan aru, et koolivõrgu korrastamine ja kõik ja puha, suured sõnad. Aga tegelikkuses, mis see võit siis oli, mis see eesmärk oli? Siiamaani ei taipa.*
(Endise TG juhtkonnaliige)

Kahes koolis ütlesid liitmise eel TG-s töötanud õpetajad, et TG-de kutseõppeasutustega liitmise vajadus ei ole nende jaoks üheselt selge ning nad ei saa aru, miks asuti muutma nende hinnangul toimivat süsteemi. Neist ühe kooli puhul väljendas mõistmatust üks TG-s töötanud õpetaja, kuid tema kolleegid, kes olid juba liitmise eel olnud ametis nii TG-s kui ka kutseõppeasutuses, ei maininud, et liitmisvajadus jäi neile arusaamatuks. Ühes koolis mainisid õpetajad, et nad teadsid, et liitmine on tulekul, kuna tegu on riiklikult ettenähtud reformiga.

Viiest koolist kahes ei õnnestunud meil intervjuuerida õpilasi, kel oleks TG kogemus ajast, mil liitmisprotsess käis. Ülejäänud kolmes koolis, kus meil oli võimalik õpilastelt uurida, kuidas nemad on liitmise sihtidest aru saanud, leidis kõikjal õppijaid, kes mainisid muutuse põhjusena kokkuhoidu („et ei peaks mitut kooli üleval pidama“). Ühes koolis neist kolmest vastas üks õpilane, et ta ei mõistnud muutuse põhjust, aga ei tundnud ka ise selle vastu huvi.

” *Mina ei saanudki aru. Lihtsalt meile öeldi, et meie kool kolib sinna kutsekasse, ja ma ei tundnud huvi ka, miks.*
(Õpilane)

Ühes koolis, kus õpilased väljendasid liitmise suhtes tugevat rahulolematust, oli muutuse eesmärkidest rääkimise ajal tajuda usaldamatust. Näiteks mainiti, et üks põhjus (kokkuhoiu kõrval), millega õppijatele selgitati liitmise vajadust, oli raamatukogu soov saada tagasi oma ruumid. Seejuures olid paar intervjuul osalenud õpilast väga skeptilised, öeldes, et neile esitletud põhjused võisid olla ka välja mõeldud.

Kõikide koolide peale kokku leidis intervjuueritavate seas üks õpilane, kes nimetas liitmisele seatud eesmärkidena lisaks kokkuhoiule ka õppekvaliteedi parandamist ja paindlikumate õpiteede loomist. Ta nägi liitmise ideed pikas plaanis positiivsena, kuid oli seisukohal, et vähemalt tema kooli näitel ei olnud muudatused põhjalikult läbi mõeldud ja selle kasutegurid pole veel avaldunud.

” *Ma sain aru, et pidigi olema koolireform: et eeskätt on kulude kokkuhoiuks ja siis on õppetase tõstmiseks, et saaks pakkuda õpilastele paremaid väljundeid. Ma ei vaidle vastu, ma arvangi, et tulevikus, kui see asi paika loksub, siis tase ilmselt ongi oluliselt parem. Ka täiskasvanuõppes olijal on ju võimalus siis kutsekooli edasi jääda, õppida endale võib-olla mõni meeldiv kutse juurde. Mulle tundub, et me oleme sattunud kuidagi ... kohmaka koolireformi otsa. Ehk oleks võinud veidi paremini läbi mõelda kõik need asjad, et kas ja kuidas seda teha.*
(Õpilane)

Võib olla, nagu ütles üks intervjuueritud kooli juhtkonnaliige ja jäi kõlama ka valideerimisseminarilt, et kui keegi on juba eos liitmise vastu ega soovi muutust, ei võtagi ta vaevaks protsessist ega selle eesmärkidest aru saada. On märkimisväärne, et kui nii intervjueeritud poliitikakujundajad kui ka täiskasvanuhariduse eksperdid rõhutasid ühe liitmise sihina parema ja nüüdisaegsema õppekeskkonna tagamist, siis koolitöötajad ega õpilased ei toonud seda esile, kõneledes eesmärkidest. Koolikeskkonnast rääkides mainisid küll kõikjal nii õpilased kui ka õpetajad TG-st paremaid õppetingimusi, kuid ei pidanud seda eesmärgiks, mida taheti liitmisega saavutada. Praeguse taristu optimaalsem ära kasutamine (õpilaste ja õpetajate väljendiga *kokkuhoid*) on aga eesmärk, mida intervjuudes nii mõnelgi korral sõnastasid poliitikakujundajad ning mis on jäänud kõlama ka õpilaste jaoks.

Olgugi et intervjueeritud poliitikakujundajad mainisid liitmise eesmärkidena ka ise paindlikke õpiteid ja mitmekesisemate õppimisvõimaluste loomist (koolivõrgu korrastamise ja taristu optimaalse kasutamise vajadust nimetati harvem), on siiski tegu kaalukate haridusstrateegiliste sihtidega, mis ei ole liitmisprotsessis kahjuks jäänud õpilaste ja õpetajate kui oluliste puudutatud osapoolte jaoks kõlama.

1.2. Liitmisega seotud ootused ja hirmud

Ootused

Intervjuudest peegeldub tõsiasi, et TG-s töötamise kogemusega juhtkonnaliikmed ja õpetajad olid enne liitmist olnud TG töö- ja õppekorraldusega üldiselt rahul ning pidasid seda hästi toimivaks süsteemiks. Näiteks oldi rahul töökoormuse, kolleegide ja koolikultuuriga, sest õppekorraldus oli paindlik ning tähtsal kohal oli individuaalne lähenemine õppijatele. Samuti toodi positiivsena välja TG-de vaheline suhtlus ja väljakujunenud võrgustik. Kuna TG-des kujunenud süsteemi peeti mitmest aspektist toimivaks ja väärtustati, tekitas liitmine protsessiga seotud osapooltes pigem hirme – ootusi oli selgelt vähem.

Ühes koolis ei osanud liitmisprotsessi eel ja käigus eksisteerinud ootusi intervjuudes nimetada ei juhtkonnaliikmed, õpetajad ega õpilased. Teises koolis mainis intervjueeritud juhtkonna esindaja, et liitmise eel oli õpetajate soov, et muutuks võimalikult vähe ja TG süsteem säiliks üldjoontes senisel kujul.

” *Ma arvan, et õpetajad on ka sellised hästi konservatiivsed. Pigem võib-olla oligi ootus see, et midagi väga teistmoodi olema ei hakka. Kõik lootsid, et nad saavad võimalikult väikeste muudatustega oma endist tööd edasi teha, ja tegelikult on niimoodi läinudki.*
(Juhtkonnaliige)

On märgiline, et olgugi, et ei õpilased ega õpetajad ei osanud intervjuudel liitmise vajalikkusest rääkides tuua esile eesmärki tagada koolipere liikmetele paremad tingimused ja õppekeskkond, ootasid nad siiski mingil määral kutseõppeasutusega liitmist, sest seal on nüüdisaegsem taristu. Nimelt mainiti kolmes koolis (ühes koolis nimetasid seda nii juhtkonnaliikmed kui ka õpetajad, teises väljendas seda õpetaja ja kolmandas õpilane) ootust saada liitmise järel paremasse ning modernsemasse õppekeskkonda. Seni olid TG-d tegutsenud üsna kehvades või tagasihoidlikes oludes.

” *See pidi ... tähendab, see muudatus pidi tulema, vähemalt selle maja seisukoha pealt. Seal ei oleks saanud enam edasi toimida.*
(Õpetaja)

Ühe kooli juhtkonnaliige tunnistas ka, et kuna tal puudus TG-s jaks kooli infotehnoloogiat edasi arendada, ootas ta kutseõppeasutusega liitmist, sest teadis, et seal on TG-st nüüdisaegsem digitaristu ja ka mittestatsionaarse üldhariduseõppe jaoks paremad võimalused käia infotehnoloogia valdkonnas ajaga kaasas.

Kahes koolis õnnestus meil intervjuuerida õpetajaid, kes olid juba enne liitmist töötanud ka kutseõppeasutuses. Mõlemas koolis nimetasid nad rohkem liitmise kasutegureid kui need kolleegid (nii samades õppeasutustes kui ka koolideüleselt), kel ei olnud mõlemas õppeasutuses töötamise kogemust. Nii mainisid juba enne liitmist nii kutseõppeasutuses kui ka TG-s töötanud õpetajad seda, et kutseõppeasutuses on nüüdisaegsem õppekeskkond ning mitmekesisemad võimalused ja hüved (õppimiseks, ühes koolis ka näiteks tasuta koolilõuna) ning on tore, et need saavad liitmise tulemusel osaks ka TG õpetajatele ja õpilastele. Samuti ütles üks neist õpetajatest, et liitmise järel muutus tema elukorraldus kergemaks, sest ta ei pidanud end enam kahe kooli vahel jagama.

Mis puutub õpilaste liitmiselsetesse ootustesse, siis seda oli võimalik õppijatelt uurida kolmes koolis (kahes õppeasutuses ei osalenud õpilaste fookusrühmaintervjuus õpilasi, kel oleks olnud liitmisprotsessi kogemus). Ühes koolis kolmest ei osanud intervjueeritud õpilased nimetada midagi head, mida nad liitmiselt ootasid, ja üks intervjueeritu kasutas viimase liitmiselise aasta õhkkonna iseloomustamiseks TG-s sõna *matusemeeleolu*. Ka teise kooli õpilaste intervjuust selgus enamjaolt, et ootused puudusid, ehkki üks õpilane mainis lootust, et kutseõppeasutuses on paremad ja suuremad ruumid. Kolmandas koolis vastas intervjueeritud juhtkonnaliige, et tema teada ärritas õpilasi TG ajal see, et kuna õpetajad töötasid TG-s ainult osakoormusega, tuli õppijatel käia järeltööd tegemas vahel teistes koolides (seal, kus nende õpetaja parajasti tegutses). Liitmine andis lootust, et õpetajad asuvad töötama ühes koolis ja õpilastel muutub vähemalt järelevastamine lihtsamaks. Sama kooli TG taustaga õpilased seda muret intervjuul aga esile ei toonud, nad ütlesid, et neil puudusid liitmisele ootused ja kõik tundus halb.

Nagu eelmises alapeatükis kirjeldatud, oli liitmisele seatud eesmärkide hulgas õppijatele parema õppekeskkonna ja rohkemate valikuvõimaluste pakkumine, mida rõhutasid intervjuudes ka poliitikakujundajad. Vaadates seda, mis ilmnis koolides tehtud intervjuudest, on aga näha, et paljut head, mis oli sihiks seadud, ei osanud ei õpilased ega õpetajad oodata. Näiteks ootust koolikeskkonna paranemisele küll mainiti, kuid mitte kõigis intervjuudes.

See, et ootusi polnud kas üldse või oli neid vähe, võib viidata asjaolule, et ei õppijad ega ka ainult TG-s töötanud õpetajad polnud piisavalt teadlikud sellest, kuidas võib liitmine soodsalt mõjutada nende õppimise ja töötamise tingimusi ning töökogemust ning milliseid hüvesid võib see luua. See omakorda võib viidata puudustele kommunikatsioonis või õpilaste tähendusrikkal kaasamisel liitmisprotsessi eel ja käigus.

Hirmud

Nagu öeldud, oli liitmisprotsessis osapooltel üldiselt vähe ootusi, kuid hirme see-eest palju. TG-s õpetamise või selle juhtimise kogemusega intervjueeritavad, aga ka õpilased viitasid intervjuudel, et liitmise eel valitses TG-de juhtkondades ja kooliperedes ebalev või lausa negatiivne meeleolu ning liitmisega seoses oli õpilastel ja iseäranis õpetajatel hirm. See tulenes osaliselt ebakindlusest tuleviku suhtes, sest ei teatud, kuidas hakkab elu muutuse järel toimima.

Järgnevalt toomegi esile hirmud, mis kerkisid intervjuudes põhilistena esile, keskendudes peamiselt neljale liitmisele viiest (v.a esimese alateema puhul), sest ühes koolis ei nimetatud ükski intervjueeritu

suuri hirme, mis oleksid jäänud kestma kogu liitmisprotsessiks. Korra mainisid selle ühe kooli õpetajad küll kartust kaotada töö, ent samas tõdesid nad, et see hirm leevenes kohe, kui selgus, et TG õpetajaskond asub täies koosseisus tööle kutseõppeasutuses. Intervjuude põhjal võib väita, et selle kooli nipp nii õpilaste kui ka õpetajate hirmudega võitlemisel oli varakult välja antud lubadus, et midagi ei muutu, ning asjaolu, et TG õppealajuhataja läks koos õpetajaskonnaga uude kooli üle ja oli protsessis toetav osapool.

Hirm, et õpetajad kaotavad töö

Nagu öeldud, oli ainus kõigis viies koolis (vähemalt algul) üles kerkinud hirm õpetajate kartus kaotada õppeasutuste liitmise tõttu töö. Neljas koolis väljendasid seda hirmu õpetajad ise, öeldes, et nende jaoks oli liitmise eel seoses töökohtade ja -tingimustega palju ebamäärast: nad ei teadnud, kas töökohad säilivad või tuleb neil uuesti tööle kandideerida ning millistel tingimustel hakkab uues asutuses töö toimuma. Neist neljast koolist kahes tõdesid õpetajad siiski, et hirm kadus üsna kiiresti tänu sellele, et selgus, et TG personal liigub täies koosseisus kutseõppeasutusse ja seega neile suuri muudatusi ei kaasne.

Kolmes koolis rõhutasid ka juhtkonnaliikmed, et liitmine tekitas õpetajates töökoha säilimise suhtes ebakindlust. Samuti nimetasid nende kolme õppeasutuse juhtkonnaliikmed õpilaste kartust, et nad jäävad liitmise tõttu ilma õpetajatest, kellega nad on harjunud ja kellega on neil tekkinud side.

” *Meie õppijad kartsid, et nad jäävad ilma oma õpetajatest. Meie võtsime oma õppijaid mitte kui õpilasi: ma just ütlen, et meil on õppijad olnud alati, mitte õpilased, ja see oli selline partnerlussuhe. Nad kartsid, et nad jäävad sellest suhtest ilma.*

(Endise TG juhtkonnaliige)

Ühe kooli õpilaste fookusrühmaintervjuus mainisid TG taustaga õpilased ka ise kartust jääda ilma oma senistest õpetajatest ja hirmu, et õpetajatel pole pärast liitmist enam võimalik neile sama palju tähelepanu pühendada, kuna nad peavad asuma õpetama ka kutseõppureid.

” *Meie ei saanud algul päris täpselt aru, kes meie õpetajad on⁴: kas meie õpetajad on siis enda aja veel jaotanud ka kutseõppuritele või ainult meile. Hirm oli ikkagi see, kas õpetajal on motivatsiooni ja aega meiega tegeleda, meid klassiga edasi viia. See oli tegelikult kõige suurem hirm.*

(Õpilane)

Silmas tuleb pidada ka õpetajate ja õpilaste omavahelist suhtlust ja dünaamikat ning seda, kuidas võisid hirmud kohati ühelt osapoolelt teisele üle kanduda. Mõni intervjueritud poliitikakujundaja mainis intervjuus, et tema kogemuse põhjal võib väita, et esines olukordi, kus hirmust liitmise (ja töökoha kaotuse) ees võimendasid õpetajad muudatusega kaasnevaid riske ning õhutasid ka õpilasi liitmise vastu. Sama tõi esile ühe kooli juhtkonnaliige, kelle sõnu kinnitasid sama kooli TG taustaga õpilased.

⁴ Intervjueritav on silmas pidanud, et algul ei olnud teada, kas üldhariduse õpetajad hakkavad õpetama ka kutseõppe poolel.

” *Kui ma nüüd õigesti mäletan, siis äkki oli asi [hirmude õhutamine] pigem nendes õpetajates, kes olid varem seal täiskasvanute gümnaasiumis, ja ... Ma oletan, et nende jaoks oli ka oht enda tööst ilma jääda, kuigi neile pakuti, et siin on kandideerimise võimalus ja eelisjärjekorras võite ikkagi saada, kui nende enda koolil ei ole kedagi. Ma arvan, et eks see [hirm liitmise ees] tuli sealt. Meil oli kindlasti paar õpetajat, kes olid nagu täielikult kategooriliselt vastu sellele ... ja siis ta õhutas meid kaasa sellele natukene protestima.*
(Õpilane)

Sellest, kuidas õpetajaskond kooliti lõpuks tegelikult kujunes ja kas töö kaotamine osutus tegelikuks probleemiks, saab lähemalt lugeda alapeatükist 2.3.

Hirm väljakujunenud koolikultuuri kadumise ja süsteemide ühildamatuse ees

Nii analüüsitud dokumentidest (nt koosolekute memod ja kokkuvõtted) kui ka intervjuude andmetest ilmneb, et TG-de personal ning õppijad kartsid, et liitmisega hääbub nende kooli senine kultuur, mida iseloomustab hubasus ja rahulik keskkond. Kolmes koolis ütlesid õpetajad (ühes ka juhtkonnaliige), et hirmu tekitas olemasoleva (intervjueeritavate sõnul toimiva) süsteemi lõhkumine ning selgusetus selle suhtes, kuidas hakkavad üld- ja kutsehariduskool kui erinevad süsteemid koos toimima.

Muu hulgas ütlesid intervjueeritud poliitikakujundajad, et nende kogemusel kardeti TG-des kohati seda, et kutseõppeasutuste õpetajad ja tugispetsialistid on spetsialiseerunud rohkem nooremale sihtrühmale ega oska täiskasvanud õppijaga suhestuda. Ühes koolis tõi ka praegune kooli juhtkonnaliige esile, et täiskasvanud õppijad väljendasid liitmise eel hirmu selle suhtes, et peavad hakkama õppima varateismeliste seas. Hirmu kutseõppeasutuse kui sellise suhtes väljendasid intervjuudel veel paar õpilast, viidates sellele, et kutsehariduse maine pole nende hinnangul väga kõrge ja „kutsekooli ei minda, sinna satutakse“.

Lisaks väljendasid ühe kooli intervjuudes nii juhtkonnaliige kui ka õpetajad, et koolipere liikmed kartsid kaotada oma kooli tunde TG ajast. Sellele kartusele viitasid teises koolis ka õpilased.

” *Nagu [viitab vestluskaaslasele] ütles, meil oli ikkagi kogukond tekkinud, või kuidas ma ütlen ... Õpetajad lähedased, klassikaaslased olid lähedased. Kui praegu on siin see, et neid õpilasi voorib sisse ja välja nii palju ja õpetajad on ... noh, okei, õpetajad on õpetajad, aga seda ühtsust siin koolis enam ei ole. Eks see oligi kõige suurem hirm, et ... Seal oli ikkagi omaette. Seal oli rahulik, seal ei olnud sul kedagi nagu teist.*
(Õpilane)

Samuti mainisid paaril juhul nii õpetajad kui ka õpilased, et eriti palju vastumeelsust tekitas muutus lõpuklasside õpilastes, kes ei tahtnud teha niigi stressirohket õppeaastal ka liitmisprotsessi läbi. Ka varasemates uuringutes (Touart, 2021; Kallaste, 2022) on leitud, et muutuste taustal on õpilaste jaoks tähtis, et säiliks õppetöö paindlikkus, ja neil on hirm, et liitmise järel ei järgi õppekorraldus enam TG senist süsteemi.

Sellest, kui hästi on suudetud kutse- ja üldharidusõppe koostoitimine õppeasutustes eri aspektides korraldada, saab lugeda peatükkidest 3–5, mis keskenduvad tehtud muutustele nii õppekeskkonna

ja -korralduse kui ka õppijate toetamise alal.

Hirm ebamugavama asukoha ja keerukama ligipääsetavuse ees

Hirm, et kool hakkab liitmise järel asuma ebamugavamas ja kehvemini ligipääsetavas kohas, kerkis esile kolme kooli puhul viiest. Nendel juhtudel tekkis olukord, kus varem kesklinna piirkonnas asunud kooli asukoht vahetus paiga vastu kas äärelinnas või sootuks linnast eemal. Asukohamuutus põhjustas nendes koolides nii intervjueeritud juhtkonnaliikmete kui ka õpetajate sõnul enne liitmist koolitöötajate ja õpilaste seas hirmu, sest kardeti, et koolimajja jõudmise logistika muutub keerukamaks.

” *Ma saan aru küll, et transport käib ja bussid käivad, aga mitte kõigile ei sobi, sest ütleme niimoodi, et õppimine on meie õppijate jaoks ikkagi see teisene ülesanne. Väga paljud käivad tööl, neil on omal pered, neil on lapsed. Kellel on terviseprobleemid ... See, miks nad on päevakoolis omal ajal [haridustee] pooleli jätnud, neid põhjuseid on tohutult palju – sama palju peaaegu, kui neid endid. Ja kes tulevad üle [...] maakonna kokku, nad tulevad kas bussiga või neil oli [...] linnas ju märksa parem koolis käia, kui veel omakorda sättida ennast teise bussi peale ja tulla [kutsehariduskeskuse].*
(Endise TG juhtkonnaliige)

Mis puudutab nimetatud hirmu realiseerumist, siis võib etteruttavalt öelda, et ligipääsetavus on pärast liitmist osutunud õpilaste jaoks märkimisväärseks probleemiks ühes koolis ja põhjustanud mõningast muret ka paaris teises koolis. Käsitleme seda täpsemalt alapeatükis 3.1.

Hirm täiskasvanute üldhariduse jätkusuutlikkuse pärast

Eespool oli juttu sellest, et kolmes koolis oli hirm selle pärast, kuidas hakkavad kutse- ja üldhariduse pool eri süsteemidena liitmise järel ühes organisatsioonis toimima. Süsteemide koostoimivusega on seotud ka täiskasvanute üldhariduse jätkusuutlikkuse küsimus, mis ilmnes samuti ühe hirmuna.

Nimelt tõid ühe kooli juhtkonnaliige ja õpetajad esile, et liitmise eel peljati, et muutuse tõttu sureb täiskasvanutele suunatud mittetatsionaarne üldharidusõpe maakonnas välja, sest võimalikud huvilised ei leia üldharidusõpet enam kutseõppeasutuse koosseisu kuuluvana lihtsalt üles. Ka üks intervjueeritud poliitikakujundaja ütles, et TG-des levis liitmiste eel hirm, et kutseõppeasutus, millega TG liidetakse, ei hakka reklaamima võimalust õppida mittetatsionaarses üldhariduses, ja selle kohta ei ole kooli kodulehel piisavalt infot või on see keeruliselt leitav, mistõttu võib üldhariduse omandajate arv tulevikus väheneda. Intervjueeritud täiskasvanuhariduse eksperdid tõdesid, et osaliselt ongi viimasena mainitud oht teostunud: nii mõnigi kord ei leita kutseõppeasutuste veebilehtedelt üldharidusõppe infot üles.

” *Kuhu iganes see täiskasvanute gümnaasiumide osa paigutub, see kommunikatsioon väljapoole, et see võimalus on olemas, ja ka nende asutuste kodulehtedel, et need inimesed, kui sinna tulevad, et see oleks kuidagi kohe ja avalikult väljas, et ei pea otsima, sest sa ei oskagi sealt midagi otsida. See pool oli ka kuidagi selline ... ma ütlen viisakalt ... hõre, eks ju.*
(Täiskasvanuhariduse ekspert)

Info nähtavuse juures väärrib hea näitena mainimist Haapsalu Kutsehariduskeskus, mille üks

intervjueeritud juhtkonnaliige, kes töötas varem ka TG-s, leidis, et üldhariduse nähtavus ja reklaamimine on kutseõppeasutuse koosseisus isegi paremas seisus kui enne.

” *Siin ma pean kutsehariduskeskust väga kiitma. Mina mõtlesin, et me tegime juba päris tublisti reklaami, aga nüüd teeme veel rohkem. Meil on siin Haapsalu linnas elektrooniline plakat, kus ilmub reklaam. Igal pool on need plakatid üleval. Tegelikult, kui sa võtad lahti kutsehariduskeskuse veebilehekülje, siis kohe esimene plokk vasakul on üldharidusõpe. Me paistame igalt poolt välja ja oleme ka algusest saadik näinud, et õpilased leiavad meid üles. Sellega ei ole üldse mingit probleemi. Me teeme rohkem reklaami kui kunagi varem.*
(Juhtkonnaliige)

Liitmisprotsessi käigus on juhtunud, et alati ei ole ka selge või lihtsalt leitav, kes on uues koolis üldharidusõppe kontaktisik. Näiteks ütles intervjueeritud täiskasvanuhariduse ekspert, kes teeb mittestatsionaarset üldharidusõpet pakkuvate haridusasutustega tihedat koostööd, oma kogemusele tuginedes, et vastutus täiskasvanute üldhariduse ja selle nähtavuse eest pole kutseõppeasutuste personali hulgas alati selgelt määratletud või pole leitud selgeid lahendusi.

” *Meie oleme siis üles noppinud need uued tulijad ja püüdnud meie võrgustikku neid kaasata. Ja ma tunnistan, et siin on ka üks väike „aga“ sees. Tihtipeale ei olegi näiteks päris inimest, kes sellega [üldharidusõppega] tegeleb. Mõnes koolis on kaks inimest, mõnes koolis on näiteks mingi õpetaja lisakohustuseks see pandud. Ühest küljest ma mõistan, et see on selline, et peab olema vaba, üks – et kuidas keegi oma tööd korraldab. Teisest küljest ikkagi võiks olla teada, kes on vastutav.*
(Täiskasvanuhariduse ekspert)

Kahes koolis mainisid õpetajad intervjuudes muret, et pärast liitmist on üldharidus mõnes aspektis jäänud kutsehariduse varju. Ühes koolis toodi näiteks projektide taotlemise ja juhtimise valdkond, mille puhul on kutseõppeasutuses liitmise järel eelisseisus kutseharidus: kui üldhariduses üldse projekte on, on vastutus nende eest üldhariduse õpetajate kanda.

” *Üldharidus on ühes osas küll absoluutselt vaeslapse rolli jäänud ja see on projektimajandus. Projektijuht on olemas, aga need projektid lähevad kõik kuidagi kutsehariduse poole. /.../ Eelmisel aastal oli üldhariduses ka üks projekt ja see ei olnud mitte projektijuhi vedada, vaid õpetaja enda vedada ja see tuli kaasa juba eelmisest koolist, nagu ma aru sain.*
(Õpetaja)

Ka varasemates uuringutes (Melesk jt, 2019) on tõstetud kutseõppe ja täiskasvanute üldharidusõppe lõimimise ühe riskina esile TG-de ja kutseõppeasutuste rollide ning visioonide erinevusi täiskasvanuhariduse edendamisel. Kutseõppeasutustele on täiskasvanute tasemehariduse edendamine üldhariduse kontekstis uus roll: kooli tasandil on vaja luua visioon sellest, kuidas arendada täiskasvanuhariduse edendamist tervikuna nii kutsehariduse kui ka üldhariduse suunal. Ehkki koolide arengukavades on esmased viited toodud, vajab nende rollide ja visioonide mõtestamine aega (sh kutse-

ja üldharidusõppe lõimimise lahendustena).

See, kas ja kuidas on liitmine mõjutanud täiskasvanute mittestatsionaarse üldharidusõppe jätkusuutlikkust ning kas ja mil määral on pärast liitmist kutseõppeasutuste koosseisus üldhariduse poolele tähelepanu pööratud, ei tule selle aruande järgnevatel peatükkides pikemalt jutuks. Küll aga võib dokumendianalüüsi põhjal väita, et koolide arengukavades leidub häid näiteid sellest, kuidas on üldharidusõppe edasist arengut planeeritud. Uuringu tegemise ajal oli viiest koolist kolme kodulehel avaldatud kooli arengukava, mida oli üldharidusõppe avamise järel täiendatud.

Näiteks Rakvere Ametikooli arengukavas on seatud kutse- ja üldharidusõppe paremaks lõimimiseks mitu eesmärki, sh e-õppe ühtsete aluste loomine, tasanduskursuste süsteemi loomine, väljalangevuse vähendamine ning kutseõppe moodulite võimaldamine mittestatsionaarse üldharidusõppe õppuritele. Haapsalu Kutsehariduskeskus on pööranud eraldi tähelepanu üldhariduse sihtrühmaga töötamisele, näiteks on arengukavas nimetatud õppimisvõimaluste aktiivset turundamist, täiskasvanuhariduse propageerimist ja koordineerimist ning koostööd Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooni Andrasega. Hea näitena jälgib Haapsalu Kutsehariduskeskus ühe indikaatorina üldharidusõpingute katkestajate osakaalu, mis seab ka katkestamiste arvu vähendamise üldharidusõppes kooli strateegiliste tegevuste keskmesse.

Kuigi koolide arengukavad peegeldavad üldharidusõppe arendamisel erinevaid prioriteete ja suundasid, annab strateegilise plaani seadmine ning vajaduse korral kooli arengukava täiendamine selge signaali üldharidusõppe tuleviku kohta.

1.3. Peatüki põhisõnumid

- Liitmisprotsessi eri osapoolte jaoks on jäänud kõlama liitmise erinevad eesmärgid. **Nii poliitikakujundajad kui ka täiskasvanuhariduse eksperdid peavad liitmise üheks sihiks nüüdisaegsema õppekeskkonna tagamist**, kuid olgugi, et **koolitöötajad ja õpilased** nentisid õppetingimuste paranemist liitmise järel, **ei taju nad seda muutuse eesmärgina**.
- **Õpilaste jaoks on jäänud liitmise eesmärgina kõlama kulude kokkuhoidmise soov. Kohati ei teadnud õpilased üldse, miks muutus ellu viidi**, kuid nad ei tundnud selle põhjuste vastu ka huvi. Mõnel juhul väitsid ka õpetajad ja üks endistest TG juhtkonnaliikmetest, et liitmise eesmärk on jäänud neile suuresti selgusetuks.
- **Poliitikakujundajad mainisid liitmise eesmärgina ka paindlike õpiteede ja mitmekesisemate õppimisvõimaluste loomist**, tuues seda siiski esile vähem kui näiteks koolivõrgu korrastamise ja taristu optimaalse kasutamise vajadust. **Sõnum õppimisvõimaluste mitmekesistumise kohta pole peaaegu kuskil jõudnud õppijateni** ja ühel juhul oli eesmärkidest küll kuulnud, ent õpilane pidas reformi elluviimist oma kooli näitel ebaõnnestunuks.
- **Koolides olid liitmisprotsessis valdavalt hirmud: ootusi**, et muutuse järel läheks midagi paremaks, **oli selgelt vähem**. Näiteks õpilastel ootused üldjuhul puudusid. Osalt loodeti koolides, et midagi ei muutu ja senine süsteem säilib.
- **Kolmes koolis väljendasid eri osapooled ootust saada liitmise järel nüüdisaegsemasse ja paremasse õppekeskkonda**, kuna TG-d tegutsesid üsna kehvades või tagasihoidlikes oludes.

- **Kolmes koolis kerkis esile hirm, et õppeasutus hakkab liitmise järel asuma ebamugavamas ja kehvemini ligipääsetavas kohas, kuna kesklinnast koliti kas äärelinna või sootuks linnast välja.**
- See, et ootusi polnud või neid oli pigem üksikuid, võib viidata asjaolule, et **ei õppijad ega ka ainult TG-s töötanud õpetajad polnud piisavalt teadlikud sellest, kuidas võiks liitmine nende õppimise ja töötamise tingimusi ja töökogemust soodsalt mõjutada ning milliseid hüvesid võiks see luua.** See omakorda võib viidata puudustele kommunikatsioonis või õpilaste tähendusrikkal kaasamisel liitmisprotsessi eel ja käigus.
- Kõikide uuringusse kaasatud koolide puhul mainisid erinevad intervjueeritud osapooled seda, et **õpetajatel oli hirm kaotada liitmise tõttu töö. Samuti kartsid nii õpetajad kui ka õpilased kaotada oma kooli tunde, veel peljati, et üldharidus- ja kutseõppesüsteem ei ühildu.** Mainiti ka kartust, et liitmise järel kannatab täiskasvanute üldhariduse jätkusuutlikkus, kuna suure kutseõppeasutuse koosseisus kaotab täiskasvanute üldharidus piirkonnas nähtavuse.

[Vaata ka tabelit lisas 2, mis annab ülevaate sellest, milliseid hirme ja ootusi liitmine koolides tekitas ning kuidas oli korraldatud kommunikatsioon.](#)

2. Liitmisprotsess

Dokumendianalüüsi põhjal võib väita, et vaadeldud juhtumite liitmisprotsessi kulg on olnud üldjoontes sarnane. Üldharidusõppe üleviimine TG-st kutseõppeasutusse tähendab analüüsitud näidete puhul tehniliselt TG sulgemist ning mittestatsionaarse üldharidusõppeüksuse avamist kutseõppeasutuse koosseisus.

Üldjuhul moodustatakse TG likvideerimise ning kutseõppeasutusse ülemineku ettevalmistuseks liitmise eel töörühmad, mille eesmärk on läbi arutada ja kokku leppida õpingute jätkamisega seotud toimingud, ajakava ja kommunikatsioon ning muud liitmisega seotud teemad. Intervjuudest selgus siiski, et kooliti mõtestatakse liitmist mõnevõrra erinevalt. Kui mõnes koolis rõhutati, et endine TG likvideeriti ja kutseõppeasutuses üldharidusõppe avamine on süsteemi sisuline muutus, siis mõnes teises koolis nähti liitmist pigem formaalsena, st liitmise all mõisteti TG võimalikult väheste muutustega „tõstmist“ kutseõppeasutusse. See, kuidas kool liitmist mõistis ja muutuse ellu viis, mõjutas liitmisprotsessi kulgemist erinevates aspektides, muu hulgas nii kommunikatsiooni, õpetajaskonna kujunemise kui ka õppijate arvu ning selle muutumise osas.

2.1. Kommunikatsioon

Kogutud andmete põhjal näeme, et kommunikatsioon ning liitmisega rahulolu on koolides omavahel seotud. Erinevused ülemineku selgitamise ja tutvustamise viisides on rolli mänginud selles, kuidas mõni liitmine kulgeb sujuvalt ja pahameeletorm õppeasutuses on väiksem, ent mõnel teisel juhul on protsess osutunud väga valulikuks.

Nii poliitikakujundajate kui ka koolitöötajate tehtud intervjuudes toodi esile, et KOV-ide meelestatus liitmise suhtes on liitmisprotsessi sujuvuse kujunemisel suure mõjuga. Ühelt poolt võib öelda, et seal, kus KOV oli liitmise suhtes toetav (ühel juhul tegi isegi omavalitsuste liit protsessi toetava avalduse), kulges ka muutus ise rahulikumalt ning koolidel oli võimalik linna- või vallavalitsusega nõu pidada ja sealt tuge saada. Nagu tõdes üks intervjueritud õpetajatest, tagas nende koolis liitmisprotsessi edukuse see, et nii TG kui ka kutseõppeasutus olid muutuseks valmis (intervjueritud juhtkonnaliige viitas, et TG juhul puudus huvi oma kooliga edasi tegeleda) ning KOV, HTM ja koolid olid üksmeelel. Teisalt tõid nii intervjueritud poliitikakujundajad kui ka koolitöötajad esile, et kohalik poliitika ja sellega seotud dünaamika võib liitmisele ka kahjulikult mõjuda, kui koolide liitmisest või liitmata jätmisest saab poliitilise kempluse objekt või kui KOV-is võimalolijad tihti vahetuvad ning läbirääkimisi tuleb pidada aina uute inimestega.

Intervjuudest ilmnes, et üks olulisimaid tegureid liitmisprotsessis on kommunikatsiooni ajaraam ehk see, millal kaasatakse aruteludesse erinevaid osapooli, millal ja kui tihti jagatakse infot ning kuidas ajastatakse kommunikatsioonitegevused. Kahes koolide juhtkonnaliikmetega tehtud intervjuus viidati, et TG kui üks oluline osapool sai liitmisplaani teada hiljem ning TG juht ei osalenud päris esimestel liitmiselsetel kohtumistel, kus olid HTM-i, KOV-i ja kutseõppeasutuse esindajad. Sellistel juhtudel kujunes TG hilisem meelestatus negatiivsemaks ning ei aidanud kaasa usalduslikule koostööle selleks, et liitmisprotsess võimalikult sujuvalt läbi teha.

Ühes teises koolis kogesid koolitöötajad liitmisprotsessi rutakana ja tunnetasid, et seda, miks liitmise ajakava on just selline, nagu see on, ei selgitatud. Kuigi intervjuudes viidatud arvamus ei pruugi näidata

alati tegeliku protsessi kulgu (nt kaasati küll TG läbirääkimistesse varem, aga mitte konkreetne inimene, või tundus lihtsalt inimestele, et kaasamine toimus liiga hilises staadiumis), on oluline arvestada, et inimeste peegeldatud kogemused ja meenutused kaasamisprotsessist on see, mis jääb kõlama ja võib mõjutada nende meelsust veel pikalt pärast muudatuse rakendumist.

” *Kui ma siis küsisin, et miks [KOV-il] nii kiire on meie kooli kinnipanekuga, ega ma vastust ei saanud. Siis ta [KOV-i juht] ütles, aga miks mitte?. Nii et ju siis oli kiire. /.../ Ühesõnaga, kõik-kõik-kõik, mis vähegi teha andis, tuli teha ja hirmus kiiresti: ega meil hoovõtuaega ei olnud ju, sellepärast et [KOV-i juht] kiirustas ikka, et „kinni-kinni“. /.../ Siamaani ma ei saa aru, miks nii kiire oli.*
(Endise TG juhtkonnaliige)

Kiirustamise kogemuse juures tõi see intervjuueritav esile liitmisprotsessiga seotud mahukad tegevused, millega ta varem polnud kokku puutunud. Liitmine näeb ette TG kui asutuse sulgemise etappe (õppijate dokumentide arhiveerimine, kolimise planeerimine, kommunikatsioon jms) ning intervjuueritav viitas, et selles osas ei saanud ta piisavalt tuge või juhendeid. Seega kuulus tema kogemuses liitmisaja sisse ka ise asutuse sulgemise lahenduste väljatöötamine ning elluviimine, näiteks arhivaari leidmine ja liitmise läbi teinud koolidelt nõu küsimine.

Seda, et ajastus on oluline, kinnitavad ka positiivsed näited. Endise Paide Täiskasvanute Gümnaasiumi õpetajad teadsid liitmisest juba kaks aastat ette ning viitasid sellele kui olulisele aspektile, mis tagas liitmise sujumise: neil oli aega küsimusi arutada ja muutuse ideega harjuda. Samas kõlas valideerimisseminaril ka mõte, et väga pikale venivas liitmisprotsessis võivad aja jooksul muutuse algul kommuniqueeritud sõnumid osapooltel ununeda ning arusaam liitmise eesmärkidest võib hajuda.

Intervjuud näitavad, et osapoolte arusaamad ja praktikad selle kohta, kes kommuniqueerib liitmise protsessi TG õpetajatele, olid erinevad. Kui mõnes koolis tegi seda KOV, siis teistes TG juhtkond. Poliitikakujundajate sõnul toimus HTM-i poolt õpetajate ja õpilastega suhtlus vastavalt vajadusele, reaktsioonina juhtumitele, kus esines probleeme ja rahulolematust. Ka see, mil määral ja kuidas selgitati õpetajatele liitmise eesmärgi, etappe ja oodatavaid tulemusi, erines kooliti.

Üldiselt peegeldub koolitöötajatega tehtud intervjuudest negatiivse tundmusena sageli liitmisprotsessiga seotud teadmatus. Nagu selgus eelmisest peatükist, ei mõistnud liitmisega seotud õpetajad sugugi mitte alati, mis on üldse muutuse eesmärk. Võib ka olla, et juba eos liitmise vastased töötajad ei olegi infole vastuvõtlikud ning nende pahameel varjutab saadud sõnumid. Samas on ka konkreetseid juhtumeid. Näiteks väitsid kahes kooli õpetajad, et neile lubati KOV-i poolt, et liitmisega midagi eriti ei muutu (st TG õpetajaskond, õppekorraldus ja süsteem jäävad samaks), kuid tegelikkuses ei vastanud see tõele. Nii kõlas intervjuudest pettumust selles osas, et enne liitmist antud lubadusi ei täidetud ning kokkulepitu erines tegelikest tulemustest.

” *See [kommunikatsioon] oli häma. Aga see oli [KOV-i] poolt. Nemad ilustasid kõike väga ... Ühesõnaga meile lubati kõike, umbes nii, et terve üksus tõstetakse, teie kool tõstetakse ümber siia selle kutsehariduse külje alla lihtsalt, ja meie direktor on ikka meie direktor, ja meie õpetajad annavad kõik tunde edasi: seda lubati õpilastele. Aga absoluutselt seda ei juhtunud.*
(Õpetaja)

Et õpetajad meenutavad kommunikatsiooni osas just üldistatud lubadusi, võib viidata sellele, et kommunikatsioonis oli läbipaistmatust või ebatäpsust selles osas, mis ja kuidas liitmisega muutub ja mis mitte. Võime eeldada, et teadmatus või ebamäärased sõnumid võivad olla ka negatiivse suhtumise süvenemise pinnaseks. Ühes koolis, kus rahulolematust oli suur, viitasid õpetajad, et alguses oli TG-s liitmise osas suur teadmatus ja arusaamatus ning neile lubati, et kõik jääb samaks. Nad märkisid, et vallavalitsuses vastutava inimese vahetumisega kommunikatsioon paranes. Siin tuleb märgata nüanssi, et muidu liitmisvastased intervjueeritavad tunnistasid, et kommunikatsioon läks siiski paremaks, st me ei saa omistada kriitikat vaid negatiivsele suhtumisele. Pikaajaline teadmatus oma töö tuleviku osas ning liitmise eesmärkide mittemõistmine võib põhjustada ning süvendada ka niigi negatiivset suhtumist ja usaldamatust, mida on hiljem keeruline maandada või tagasi pöörata.

Õppijate kogemused liitmise info osas varieeruvad. Kahes koolis mainisid õppijad, et liitmise osas oli jutud ja hirmud endises TG-s üles puhutud ning liitmise ümber oli palju infomüra. Ühe endise TG õppijad olid kommunikatsiooni osas neutraalsed või isegi ükskõiksed ning tundsid, et liitmine neid eriti ei puudutanud, kuna neile jäid alles endised õpetajad ja senine õppekorraldus säilis. Seejuures tõdes selle kooli puhul ka intervjueeritud juhtkonnaliige, et nad selgitasid õpilastele aegsasti, et nende õppekorralduses midagi ei muutu. Ühes koolis olid õppijad kriitilised selles osas, et neid liitmisprotsessis piisavalt ei kaasatud, infot oli vähe (tegemist on ühtlasi kooliga, kus õpilastele ei tehtud nn tutvumistuuri vastuvõtvas koolis) ning et nad said liitmisest teada liiga hilja ehk otsus tundus järsk. Positiivsete näidetena, kus rakendati väga personaalset lähenemist, võib esile tuua Paide Täiskasvanute Keskkooli liitmise Järvamaa Kutsehariduskeskusega, sest õpilaste sisseastumisavaldused võeti vastu kohapeal, et seejuures õpilasi nõustada, ning Rakvere Ametikooli, kes TG õpilasi vastu võttes neist igapähega telefoni teel individuaalselt vestles.

” *Saigi teavitatud kirjalikult, sai juhendatud, et tuleb ... õpilased arvatakse õpilaste nimekirjast välja seoses kooli kinni panemisega, ja kõigilt siis sai võetud täiesti niimoodi kohapeal – mitte digitaalselt, vaid kohapeal – sisseastumisavaldus uude kooli. Ja just sellepärast kohapeal, et siis sai individuaalselt igapähele veel selgitatud, kellel mis küsimusi oli.*
(Juhtkonnaliige)

Valideerimisseminaril kõlas mõte, et oluline on kommunikatsioonis olla läbipaistev, näiteks ei tohiks õppijatele lubada kutseainete valikainete võtmise võimalust, kui see võimalus pole veel kindel, näiteks kui tunniplaan pole selles osas läbimõeldud ja paigas. See ennetab segaste ja vastuoluliste sõnumite edastamist ning hilisemat pettumust, kui jagatud info ei realiseeru praktikas.

Ka täiskasvanuhariduse eksperdid rõhutasid intervjuul kommunikatsiooni olulisust eduka liitmise juures ning leidsid et senisest rohkem võiks tugineda eelnevate liitmiste käigus saadud õppetundidele. Eksperdid tõid olulise tegurina esile süsteemse kommunikatsiooni, mis võiks olla kõigi juhtumite lõikes sarnane ja mille loomisega võiks tulevikus vaeva näha. Üks intervjuudes kõlanud soovitus oli keskenduda liitmiselises kommunikatsioonis positiivsele, mille muutus endaga kaasa toob (majutusvõimalused, lisateenused, mitmekesisemad õppimisvõimalused jms). Seni seda ekspertide hinnangul piisavalt tehtud pole.

” See [liitmis]protsess oluks parem, kui ta oleks olnud läbi mõeldud, kompleksne, ühtemoodi kommuniqueeritud, kõik osapooled kaasatud, põhinenud mingil uuringul, kus oleks need argumendid välja toodud: need samad positiivsed asjad välja toodud. Praegu ta on nagu killustatud, ta on kaootiline. Ta on, kuidas ma siis ütlen ... ta on nagu mosaiik või lapitekk, aga seal iga lapp on siis ise nägu, eks. Ei saagi eeldada, et nad kõik päris ühtemoodi oleks, aga mingisugune ühtne nii-öelda mõtestatus või välja kommuniqueeritud asi oleks selle asja teinud nagu sujuvamaks. Võib-olla oleks neid pingeid ka vähem olnud. (Täiskasvanuhariduse ekspert)

2.2. Olulised tegurid liitmisprotsessi sujumisel

Juhtkondade roll

Kõigi nende probleemide ja nüansside taustal märkasime intervjuusid tehes, et on üks tegur, mis mängib olulist rolli liitmisprotsessi sujumisel: see, kuidas TG juhtkond oma koolipere liikmeid liitmiseks häälestab. Igas selles uuringus käsitletavas õppeasutuses võis märgata seoseid juhtkonna ja õpetajate suhtumise vahel.

Ühe kooli näitel oli endise TG juht liitmise suhtes negatiivselt meelestatud ning selle kooli õpetajate fookusrühmintervjuul kõlasid üsna sarnased mured. Ka liitmisprotsessis ning esimestel aastatel pärast liitmist ei olnud õpetajad enda sõnul uues koolis rahul, tuues põhjusena esile palga vähenemise ja kutseõppeasutuse (praeguseks vahetunud) juhtkonna suhtumise, millest peegeldus kutseõppe esikohale seadmine ning jäikus üldharidusõppe eripärade mõistmisel. Samas ilmnes intervjuust, et nüüdseks on õpetajad kutseõppeasutuses kohanenud ning nende suhtumine on aja möödudes muutunud neutraalseks. Samuti tõid nad esile liitmise positiivseid külgi, näiteks parema ja heas korras koolikeskkonna.

Õpetajate meelsust ning rahulolu liitmisega ei mõjuta mitte ainult TG juhtkonna meelestatus, vaid ka kutseõppeasutuse juhtkonna suhtumine ja vastuvõtlikkus uute tulijate suhtes. Näiteks ühes koolis, kus nii õpetajad kui ka õpilased näevad liitmist negatiivsena ning võimaluse korral sooviksid protsessi tagasi pöörata, viitasid intervjuueeritud õpetajad suure probleemina kutseõppeasutuse juhtkonna tõrjuvale suhtumisele. Üks TG taustaga õpetaja väljendas nõrdimust, et tema kogemust üldharidusõppe korraldamisel kutseõppeasutuses ei hinnata ning tema soovitusi ei võeta arvesse, et koolielu paremaks teha.

” Kaks aastat on kõik läinud selle peale, et püüda oma kogemust edasi kasutada või arendada, aga see ei ole võimalik, kui ei tehta koostööd. (Õpetaja)

Samuti mängib liitmisprotsessi sujumises rolli see, milline on liidetavate koolide juhtide omavaheline dünaamika ja huvid. Näiteks ühe kooli juhtkonna esindaja ütles, et TG endisel juhul puudus huvi oma kooliga jätkata ning seevõrra kulgesid läbirääkimised ilmselt rahulikumalt. Seda, et kahe kooli juhi vahel puudusid pinged ning liitmisel oldi juhtkondades üksmeelel ning koostöö sujus hästi, tajusid ka sama kooli õpetajad, kes seda intervjuul positiivsena esile tõid.

Ka õppijad on mõjutatud juhtkonna suhtumisest ning tegevustest ja tegematajätmistest. Näiteks ühes

koolis meenutasid intervjueritud juhtkonnaliikmed, kuidas TG juhtkond polnud koostööaldis ja takistas liitmisprotsessi sellega, et ei edastanud kutseõppeasutusele õppetöö korraldamiseks vajalikke dokumente jms. Lisaks meenutas üks intervjueritud poliitikakujundaja juhtumit, kuidas ühel juhul ei aidanud TG kaasa õpilastega suhtlemisele, neile info jagamisele ning muu hulgas kutseõppeasutuse külastuse korraldamisele, et õppijate hirme seeläbi leevendada.

Eelnev kogemus mõlemas koolis

Kahes õpetajatega tehtud intervjuus rõhutasid need õpetajad, kes töötasid juba enne liitmist nii kutseõppeasutuses kui ka TG-s, et nende jaoks tagas sujuva kohanemise ja hõlpsama muutusega harjumise see, et nad olid mõlema kooliga juba tuttavad.

” *Minul oli kindlasti tore elevus, sellepärast et mina olin kahes koolis ja minul oli huvitav, ja mina selles mõttes olin ka üks, kes pooldas ikkagi liitmist, kuna ma arvasin, et see pigem toob koolile kasu. /.../ Mina olin kindlasti elevil. Aga täiskasvanute gümnaasiumi õpetajatele ja juhtkonnale oli kindlasti see väga valulik protsess.*
(Õpetaja)

Samuti selgus neist kahest intervjuust, et lisaks sellele, et juba enne liitmist nii TG-s kui ka kutseharidusasutuses ametis olnud õpetajatel oli kergem muutusega harjuda, omasid nad liitmise eel ja käigus protsessi kohta rohkem infot kui vaid TG-s töötanud kolleegid. Niisiis võis see, et nad polnud teadmatuses ja neil oli rohkem infot toimuva kohta, muuta protsessi nende jaoks sujuvamaks ning vähem hirmutavaks. Seegi nüanss ilmestab seda, et just TG-des oli kommunikatsioon kohati ebaselge ning info vähesus ja/või ebamäärasus või see, et infot ei jagatud edasi, tekitas segadust ja ka hirme.

” *... kuna mina olin siin kutsehariduskeskuses täiskohaga sel ajal tööl, võib-olla ma sain ka sellest kõige esimesena teada, kui juba hakati kuskil kõrgemal pool arutama, eks ole: meie direktor siis juba tõi väikse sõnumi, et võib-olla [on ees liitmine].*
(Õpetaja)

” *Ütleme niimoodi, et igasugune liitmine on ju raske tegelikult, ma saan sellest aru. Aga kuna mina töötasin juba teises koolis, siis mina sain väga [toimuvast] aru. Ma ei oska öelda teiste õpetajate kohta, kes seal [täiskasvanute gümnaasiumis] olid.*
(Õpetaja)

Uute töötajate vastuvõtmine kutseõppeasutuses

Peaaegu kõikides koolides korraldati liitmisega seotud arutelusid ning võimaldati TG õpetajatele ja õpilastele kutseõppeasutuse õppekeskkonnaga tutvumine. Nende TG õpetajate ja õppijate jaoks, kel kutsehariduskeskusega varasem kokkupuude puudus, toetas muutusega kohanemist vastuvõtva kooli külastamine ning liitmist puudutavatel koosolekutel ja/või infotundidel osalemine, et ebaselgeks jäänud aspektidest rääkida ja oma küsimustele vastused saada.

Lisaks võib intervjuude põhjal öelda, et oluline on see, kuidas kutseõppeasutused uued töötajad vastu

võtavad ja neid sisseelamisel toetavad. Näiteks Järvamaa Kutsehariduskeskuse õpetajad tõid väga positiivsena esile, kuidas neid võeti kutseõppeasutuses väga hästi vastu, aidati oma klassiruumid valmis seada ja nad tundsid end oodatuna. Ka tugitöötajate intervjuul rõhutas üks osaleja, et tuleb arvestada, et TG õpetajad on uued töötajad, kelle jaoks liitmine tähendab muudatust tööelus ning nii uue keskkonna, töökollektiivi kui ka organisatsioonikultuuriga tuleb harjuda.

Ma arvan, et psüühiliselt oli ikkagi see ... ma ei taha öelda, et trauma, aga te teate ise, et iga inimese jaoks on uus muudatus ikkagi päris raske. Ja siis on ju see, et meie maja ja teie maja, ja meie kombes ja teie kombes ... Ma arvan, et alles sellel aastal oleme me nii-öelda täis üks meeskond. Ikka võttis aega küll. Kõige lihtsam näide: meil peeti sünnipäevi nii ja teil peetakse nii. /.../ Ja kasvõi see, et ma olen harjunud oma tooliga, mitte selliste toolidega. See kõlab võib-olla naljakalt, aga tegelikult need küsimused ikkagi õhku tulid ja väga õnnelikud olid [TG-st tulnud õpetajad], kui nad said midagi enda omadest kaasa tuua. (Tugitöötaja)

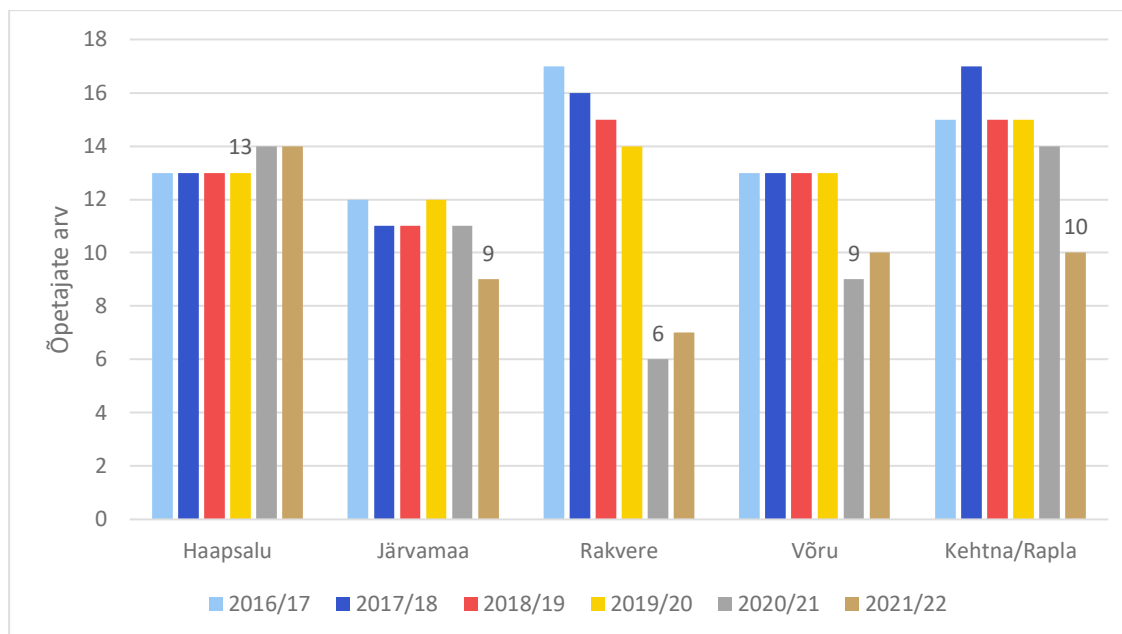
2.3. Õpetajaskonna kujunemine

Üldhariduse üleviimine TG-dest kutseõppeasutustesse tähendab analüüsitud näidete puhul TG sulgemist ning mittestatsionaarse üldharidusõppe andmist kutseõppeasutuse koosseisus. See tähendab ühtlasi, et personal komplekteeritakse uues koolis uuesti, st töötajatele antakse võimalus asuda tööle uues koolis või kandideerida avalikul konkursil. See, kas õpetajad toodi TG-st üle või korraldati uus konkurss, oli kutseõppeasutuse juhi otsus. Konkurss korraldati kolmes meie uuringusse kaasatud koolis ning kahes koolis konkursi polnud ning õpetajad toodi TG-st üle.

Õpetajate⁵ arvu kujunemist analüüsivates koolides peegeldab joonis 1. Vaid Haapsalus jäi TG sulgemisel ja kutseõppeasutuses õppe alustamisel õpetajate arv samaks ning kasvas järgnenud aastal veel ühe võrra. Kõikides teistes koolides on õpetajate arv kutseõppeasutuse üldharidusõppes väiksem võrreldes õpetajate arvuga TG viimasel tegutsemisaastal. Kõige suurem on õpetajate arvu erinevus Rakveres, kus TG 14 õpetaja asemel õpetas esimesel aastal kutseõppeasutuses üldharidusaineid kuus õpetajat ning järgnenud õppeaastal lisandus veel üks.

Et õpetajate koormus võib olla erinev, on asjakohane võrrelda ka muutust õpetajate täistööajale taandatud ametikohtade arvus. Üldhariduse õpetajate ametikohtade arv on jäänud samaks (Haapsalu ja Kehtna juhtum) või vähenenud vaid ühe võrra TG likvideerimise järel (Järvamaa ja Rakvere juhtum). Ainsa näitena on õpetajate ametikohtade arvu vähendatud suuremas mahus Võrumaa Kutsehariduskeskuses, kus TG-s eksisteerinud üheksa ametikoha asemel oli esimesel liitmisjärgsel aastal kolm ametikohta, millele järgmisel õppeaastal lisandus üks ametikoht. Intervjuudes viidati rollide ümberjaotusele liidetud asutuses, aga ka klassikomplektide koondamisele eelkõige seetõttu, et paljud õpilased ei käi kohal ning seetõttu koondatakse neid pigem suurtesse klassidesse, mis omakorda võimaldab õpetada väiksema ametikohtade arvuga.

⁵ Selles uuringus käsitleme õpetajatena TG-de puhul kõiki töötavaid õpetajaid ning kutseõppeasutuste puhul üldhariduse õpetajaid (sh ei erista, kas õpetaja annab üldhariduse aineid kutseõppe või endise TG õpilastele).

JOONIS 1. ÕPETAJATE ARV ANALÜÜSITAVATES KOOLIDES 2016/17.–2021/22. ÕPPEAASTAL

Märkus. Joonisel on märgitud õpetajate arv kutseõppeasutuse esimesel õppeaastal.

Allikas: Haridussilm.

Lisaks muutustele õpetajate arvus on võimalik jälgida seda, kuidas vahetus õpetajate koosseis (st millises ulatuses alustasid uues koolis samad õpetajad, millises ulatuses uued). Mitme liitmise läbi teinud kooli kogemus on näidanud, et suurem osa TG õpetajaid ei jätkanud tööd vastuvõtvast koolis, seda eriti juhul, kui uues koolis korraldatakse uus konkurss õpetajate ametikohtadele.

Järvamaa Kutsehariduskeskuses jätkas enamik TG õpetajaid (11 õpetajast üheksa) ja Haapsalus 13 õpetajast kaheksa: mõlemal juhul võeti õpetajate töölepingud üle ning uut konkurssi ei korraldatud. Ka õpetajate vanuseline koosseis on nendel juhtudel jäänud sarnaseks. Järvamaa Kutsehariduskeskuses on suurem osa õpetajaid 60-aastased või vanemad ning ka Haapsalus on umbes pooled õpetajad vanemas vanusegrupis, samas kui liitmisel kutseõppeasutusega tuli kooli juurde ka mitu noorem, 30. eluaastates õpetajat.

Rakveres, Võrus ja Kehtnas jätkas kutseõppeasutuses vähe õpetajaid (vastavalt 14 õpetajast kaks Rakveres, 13 õpetajast kolm Võrus ja 14 õpetajast neli Kehtnas) ning kutseõppeasutuses korraldati konkurss õpetajate ametikohtade täitmiseks. Selle tulemusel oli nii neid õpetajaid, kes otsustasid uuesti mitte kandideerida, kui ka neid, kes konkursil valituks ei osutunud.

Ühtlasi muutus selle tulemusel õpetajate vanuseline koosseis. Rakveres lahkusid eelkõige 40–50-aastased õpetajad, Võrus ja Kehtnas ei kandideerinud uuesti pensionieelses eas õpetajad ja sellega vähenes vähemalt 60-aastaste õpetajate arv. Seevastu Rakveres ja Kehtnas asusid kooli tööle mitu noort, 20.–30. eluaastates õpetajat.

Õpetajate vahetus omakorda võib mõjutada õpilaste valmisolekut uues koolis jätkata. Võru puhul on viidatud, et õpetajate vahetus osutus õppijatele keeruliseks. Ka õpetajate kohanemisel on olnud raskusi ning osa esialgu uues koolis alustanud endisi TG õpetajaid seal ei jätkanud.

Veel üks indikaator, mis aitab hinnata õpetajate muutust, on õpilaste arv ühe õpetaja ametikoha kohta⁶: kui koolis oluliselt muutub õpilaste arv, võib sellega seoses oodata ka õpetajate arvu muutust (vt alapeatükk 2.4). Tabel 1 näitab, et neljal juhul viiest on kutseõppeasutuses üldharidusõppe avamisel õpilaste arv ühe õpetaja kohta suurenenud.

Kõige suurema muutuse on läbi teinud Võrumaa Kutsehariduskeskus seoses ulatuslikult vähenenud õpetajate ametikohtade arvuga (õpilaste arvu vähenemine ei olnud nii suur kui ametikohtade arvu vähenemine). Intervjuudes on pakutud ka selgitusi: kutseõppeasutuses liideti klassikomplektid, sest kõik õpilased ei käi pidevalt kohalt ning seetõttu ei peetud põhjendatuks erinevate klassikomplektide avamist. Seega õpetatakse suuremaid klasse arvestusega, et kõik õpilased ei käi alati kohal.

Viimase õppeaasta info järgi on kõige suurem arv õpilasi ühe õpetaja ametikoha kohta Rakvere Ametikoolis, kus õpetajate ametikohtade arv on vähenenud, samas kui õpilaste arv on mõnevõrra isegi kasvanud. Kehtna Kutsehariduskeskus on ainus näide, kus õpilaste arv ühe õpetaja ametikoha kohta on kahanenud, kuna ametikohtade arv ei ole muutunud, samas kui õpilaste arv on mõnevõrra vähenenud.

TABEL 1. ÕPILASTE ARV ÜHE ÕPETAJA AMETIKOHA KOHTA 2014/15.–2021/22. ÕPPEAASTAL

Õppeaasta	Haapsalu Kutseharidus- keskus	Järvamaa Kutseharidus- keskus	Rakvere Ametikool	Võrumaa Kutseharidus- keskus	Kehtna Kutseharidus- keskus
2014/15	19,5	20,9	19,3	18,0	22,0
2015/16	14,0	20,7	23,4	17,1	19,9
2016/17	19,8	24,1	18,8	16,4	26,9
2017/18	20,5	21,0	27,7	15,0	22,0
2018/19	13,6	23,5	29,0	15,2	26,6
2019/20	15,5*	20,8	33,3	14,1	34,4
2020/21	17,3	18,2	34,4*	38,3*	33,0
2021/22	18,3	20,0*	43,5	23,8	28,6*

Märkus. Tärniga on märgitud õpetajate suhtarv kutseõppeasutuse esimesel õppeaastal.

Allikas: Haridussilm, autorite arvutused.

2.4. Õpetajate töökoormuse ja palga kujunemine

Üks liitmisele seatud eesmärkidest oli pakkuda õpetajatele võimalust töötada täiskoormusel ning saada sellele vastavat palka. Selleks, et paremini illustreerida õpetajate töökoormuse kujunemist kutseõppeasutuste kontekstis, on tabelis 2 toodud õpetajate arv ühe ametikoha kohta analüüsitavates koolides: mida väiksem arv, seda suurema koormusega saavad õpetajad töötada.

Õpetajate arv ühe ametikoha kohta vähenes võrreldes TG-ga Rakvere Ametikoolis ja Kehtna Kutsehariduskeskuses, mis viitab, et nendes koolides saavad õpetajad töötada suurema koormusega.

⁶ Suurte erinevuste tõttu näitajates on õpilaste arvu võrreldud ametikohtade, mitte õpetajate arvuga. Kui koolis on palju väikese koormusega töötavaid õpetajaid, on suhtarv justkui väiksem, kuigi see ei pruugi viidata, et kool saab pakkuda rohkem individuaalset lähenemist seoses õpetajate väikese töökoormusega koolis. Võrdlus ametikohtade arvuga võtab arvesse ka võimalikke erisusi õpetajate koormuses.

Rakvere Ametikooli puhul viidati intervjuudes, et õpetajate koormuse suurendamine oligi eesmärk ning ka Kehtna Kutsehariduskeskuses on soov pakkuda õpetajatele suuremat koormust kutse- ja üldhariduse poolel õpetamist kombineerides. Intervjuudest ilmsel, et suurema koormuse võimaldamine õpetajatele on ühtlasi oluline organisatsiooni kujundamise seisukohalt, sest õpetajad saavad töötada suurema koormusega ühes asutuses ja sealsele tööle pühenduda.

Õpetajate arv ühe ametikoha kohta suurenes Võrumaa Kutsehariduskeskuses, kuna ametikohtade arvu vähendati rohkem kui õpetajate arvu. Siiski näitavad intervjuud, et õpetajatele on olnud võimalik pakkuda kutse- ja üldhariduse tööd kombineerides suuremat koormust ning samas on maandatud kutseõpetajate varasemat ülekoormust.

Õpetajate arv ametikoha kohta ei muutunud Paide TG liitmisel Järvamaa Kutsehariduskeskusega. Haapsalu juhtumi puhul oli muutus väga väike, mis viitab, et õpetajate koormus on suuresti jäänud samaks. Seda kinnitavad koolijuhtide intervjuud: õpetajad, kes soovisid töötada osakoormusel, saavad seda jätkuvalt teha. Kõikides koolides ei seatud õpetajate täiskoormuse saavutamist eesmärgiks ning koormustega olid nii enne kui ka pärast liitmist rahul ka õpetajad ise. Lisaks oli õpetajate sõnul see, et konkursi polnud, oluline tegur liitmise sujumiseks ja sellega rahuloluks.

TABEL 2. ÕPETAJATE ARV ÜHE AMETIKOHA KOHTA 2016/17.–2021/22. ÕPPEAASTAL

Õppeaasta	Haapsalu Kutseharidus- keskus	Järvamaa Kutseharidus- keskus	Rakvere Ametikool	Võrumaa Kutseharidus- keskus	Kehtna Kutsehariduskeskus
2016/17	3,3	1,7	1,9	1,6	2,1
2017/18	3,3	1,6	2,3	1,4	2,1
2018/19	2,6	1,8	2,1	1,4	2,1
2019/20	3,3*	2,0	2,3	1,4	2,1
2020/21	3,5	1,8	1,2*	3,0*	2,0
2021/22	3,5	1,8*	1,8	2,5	1,4*

Märkus. Tärniga on märgitud õpetajate suhtarv kutseõppeasutuse esimesel õppeaastal.

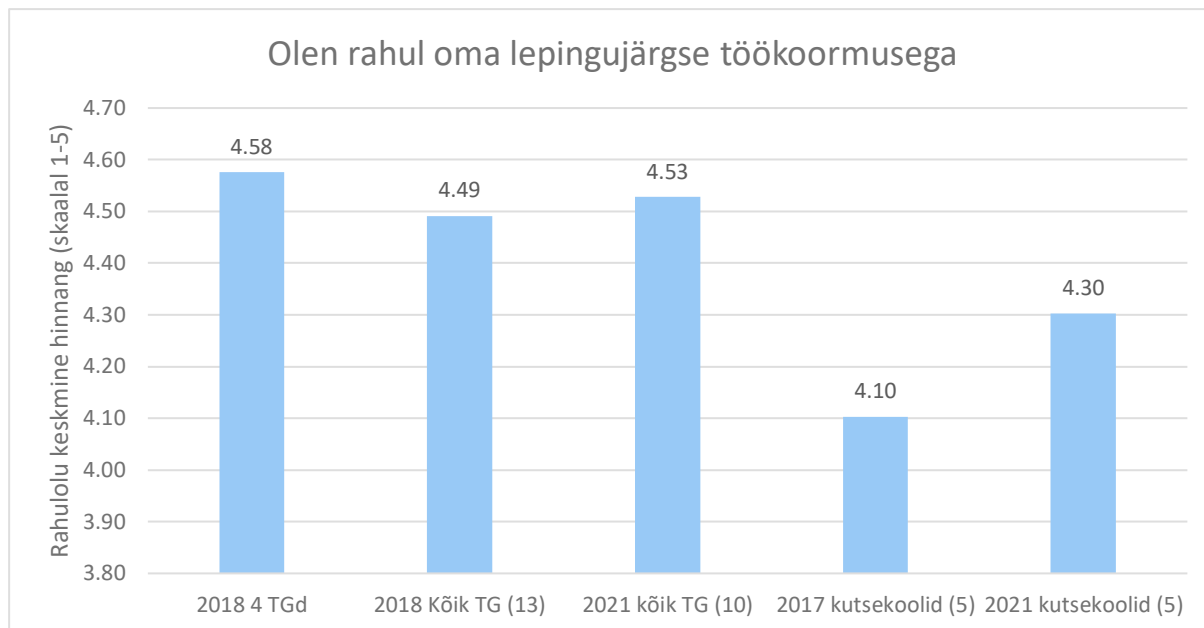
Allikas: Haridussilm, autorite arvutused.

Kahe kooli näitel on õpetajate koormuse kujunemine tekitanud pingeid. Üks aineõpetajate koormuse kujunemise alus on klasside komplekteerimine uues koolis, mis võib erineda sellest, kuidas klassid olid komplekteeritud TG-s. Näiteks on avatud üks klass kutseõppeasutuses selle asemel, et jagada klass väiksemateks paralleelklassideks. See omakorda on vähendanud õpetajate koormust, sest õpetatakse ühte suuremat klassi.

Üks võimalik infoallikas õpetajate töökoormuse ja -tingimustega rahulolu hindamiseks on Haridus- ja Noorteameti (varem Innove) rahuloluküsitluste tulemused. Nendega ei ole võimalik mõõta kutseõppeasutuse üldharidusõpetajate rahulolu ega üksikute koolide olukorda enne liitmist, sest vastajate arv on sageli liialt väike. Küll aga on võimalik hinnata tausta mõistmiseks TG ja kutseõppeasutuse õpetajate rahulolu laiemalt (vt joonis 2).

Rahuloluküsitlused viitavad, et nii TG-des kui ka analüüsitavares kutseõppeasutustes on rahulolu lepingujärgse töökoormusega pigem suur: keskmine rahulolu TG-des on olnud suurem kui analüüsitavares kutseõppeasutustes keskmiselt. Ka intervjuud viitavad, et sageli on õpetajad

osakoormusega töötamisega rahul ning ei soovigi koormust suurendada. Mõned koolid on läinudki seda teed, et võimaldada jätkuvalt osakoormusega töötamist.

JOONIS 2. ÕPETAJATE RAHULOLU LEPINGUJÄRGSE TÖÖKOORMUSEGA 2017/2018. NING 2021. AASTAL KUTSEÕPPEASUTUSTES JA TG-DES.

*Analüüsitava andmestikus sisaldasid 4 TG-d liidetavatest koolidest; 2021 andmestikust ei ole liidetavaid koole välja võetud, kuivõrd osad koolid olid juba likvideeritud, mistõttu ei peegeldu need enam rahuloluküsitluse andmestikus TG-na, vaid kutseõppeasutusena.

**Mõlemal aastal (2017 ja 2021) on väljavõtte tehtud üksnes liitmisprotsessis oselenud kutseõppeasutuste rahuloluhinnangute kohta.

Selgitus: Rahulolu hinnangud on antud skaalal 1-5, kus 5 tähistab kõige kõrgemat rahulolu hinnangut. Tabelis on esitatud hinnangute keskmised väärtused.

Allikas: Õpetajate rahulolu- ja koolikeskkonna küsitluste andmed

Mõnes intervjuus peegeldus rahulolematuse uue palgasüsteemiga, sest kutseõppeasutuses arvestatakse koormus ja seega töötasu teistmoodi kui endises TG-s. Seadusest tulenevalt on õpetaja täistööaeg nädalas 35 astronoomilist tundi ja kontakttunnipõhine koormus vahemikus 18–24. See, millisesse vahemikku see läheb, on kooli otsustada ning iga kool saab ise määrata, kuidas ta õpetajatele lisatasu maksab, mis koefitsiendiga mingi ülesande eest tasu arvestab jne. See, et koolides arvestatakse töötasu erinevalt, tähendas mõne õpetaja jaoks, et töötasu on liitmise järel madalam. Näiteks viitasid kahe kooli õpetajad, et endise palgataseme säilitamiseks võetakse kutseõppeasutuses lisaülesandeid, et saavutada suurem töökoormus kui seni.

Kuigi selles uuringus indiviidi tasandil palgamuutust ühest koolist teise liikumisel ei jälgitud, viitavad intervjuud kokkuvõttes, et koormuste muutustest ning palgaarvestuse erinevast põhimõtetest tulenevalt on kohati olnud töötasu kujunemine õpetajate jaoks segane, mis on tekitanud rahulolematust. Keskmisel tasemel on üldhariduse õpetajate keskmine brutokuupalk kutseõppeasutuses siiski kasvanud ning on 2022. aasta 11 kuu andmete põhjal pisut kõrgemgi KOV-ide⁷ koolide õpetajate keskmisest palgast (1770 eurot kuus analüüsitud kutseõppeasutuste üldhariduse õpetajatel võrreldes 1724 euroga KOV-ide

⁷ Andmepiirangute tõttu on arvestatud kõigi analüüsitava KOV-ide koolide õpetajate palgaandmeid ning ei ole eristatud TG-de õpetajate palgaandmeid.

üldhariduskoolides).

Nii enne liitmist kui ka nüüd on õpetajad koormusega pigem rahul ning alati üldistust koormuste muutumise osas teha ei saa. On koole, kus õpetajad töötavad suurema töökoormusega, kuigi on ka palju neid, kel töökoormus ei muutunud või mõnel juhul vähenes. Seoses koolide liitmisega toodi positiivse näitena esile, et suuremas asutuses ei pea üks õpetaja andma täiskoormuse saavutamiseks mitut erinevat ainet, mis teeb töökoormuse jaotuse lihtsamaks ja võimaldab õpetajal spetsialiseeruda ühele ainele.

” *Õpetajate töökoormust on niimoodi lihtsam jaotada ikkagi, kui on suurem kool: ei pea saja asjaga tegelema. Ma näen positiivset palju selles – see olekski nagu minu põhisõnum.*
(Õpetaja)

” *Kui ma enne [TG-s] andsin viite ainet, siis pärast seda [liitmist] ma andsin kahte ainet ja nüüd ma annan ühte ainet /.../. See võib-olla minu jaoks natuke läks kergemaks.*
(Õpetaja)

Õpetajate toetamine

Et töötasu kõrval on võimalik personalile pakkuda ka muid toetusmeetmeid ja motivatsioonipaketti, tutvustame, kuidas on liitmisprotsessi järel selles osas olukord paiguti muutunud. Nimelt tõstsid Rakvere Ametikooli ja Haapsalu Kutsehariduskeskuse õpetajad liitmisjärgse positiivse muutusena esile motivatsioonipaketi olemasolu: need õppeasutused panustavad erinevalt endisest TG-st töötajate terviseedendusse ja õpetajatel on võimalus lasta hüvitada teatud sportimiskulud. Rakvere Ametikooli õpetajad mainisid ka seda, et kutseõppeasutuses jälgitakse korrektsemalt töötervishoiu arsti vastuvõtul käimist.

” *Sellist asja varem ei olnud. Töötervishoiu arsti juures me ei pidanud varem käima või ei käinud. Silmakontrollis me ei käinud varem, ja tegelikult ei olnud ka seda terviseedendust, ehk tõesti see ujumine ja sellised asjad on võimalused.*
Kvartalis 50 euro eest tegelikult on võimalus oma tervist turgutada.
(Õpetaja)

2.5. Õpilaskonna kujunemine ja muutumine

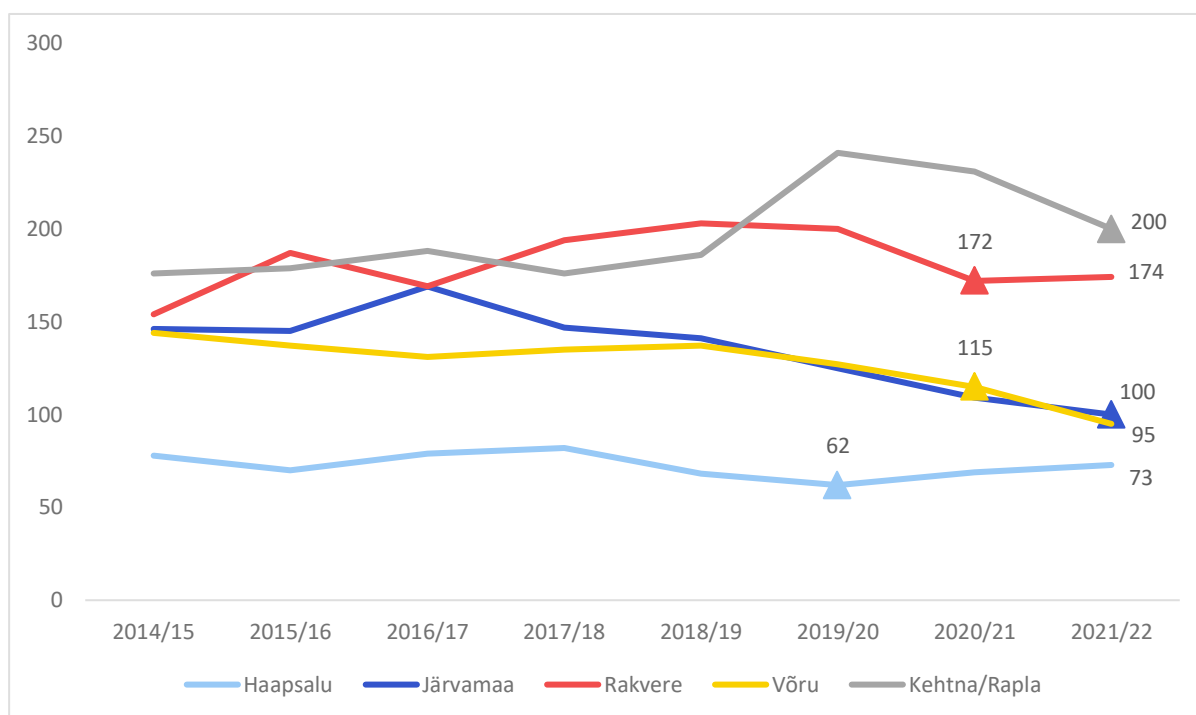
Registriandmetele tuginedes on analüüsitavaatest koolidest Haapsalu Kutsehariduskeskuses ja Rakvere Ametikoolis liitmise järel õppijate arv võrreldes TG ajaga mõnevõrra suurenenud.⁸ Siiski võib üldiselt öelda, et õpilaste arv püsib neis koolides stabiilne (vt joonis 3). Ka intervjuudes tõdesid koolitöötajad, et õpilaste arvus suuri muutusi pärast liitmist olnud ei ole. Võrumaa Kutsehariduskeskuses on liitmisjärgsel õppeaastal kahanenud õpilaste arv 20 võrra, kuid näitaja vähenes juba Võru Täiskasvanute Gümnaasiumis, mistõttu võib öelda, et tegemist on jätkuva kahaneva trendiga ning see ei ole tingitud

⁸ Siin peatükis käsitleme õpilastena TG-de kõiki õpilasi ja kutseõppeasutuste mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilasi.

üksnes koolide liitmisest.

Ka juhtkonnaliikmete intervjuul tõdeti, et kui esimesel aastal pärast liitmist oli katkestajaid pisut rohkem (mitmed õpingutes mitteaktiivsed õpilased jätsid õpingud pooleli), siis uute õpilaste vastuvõtt on olnud edukas, tänu millele on kool õpilaste arvu tuleviku osas optimistlik. Järvamaa ja Kehtna juhtumi puhul toimus liitmine alles 2021/22. õppeaastal, mistõttu ei ole liitmisjärgset trendi veel võimalik vaadelda.

Järvamaa Kutsehariduskeskuse juhtkonna esindaja tõdes intervjuul (ja seda kinnitavad registriandmed), et õpilaste arvu väike vähenemine liitmise järel on pikema langustrendi osa, mis kestis juba TG-s. Kehtna Kutsehariduskeskuse puhul on viidatud, et liitmise järel oli õpilaste arvus küll väike tagasimineku, kuid just põhikoolis on hakanud õpilaste arv jälle kasvama.

JOONIS 3. ÕPILASTE ARV 2014/15.–2021/22. ÕPPEAASTAL ANALÜÜSITAVATES KOOLIDES

Märkus. Kolmnurgaga on tähistatud koolide liitmise aasta (kutseõppeasutuses esimene üldharidusõppe aasta).

Allikas: Haridussilm.

Kõikides koolides on õppurite arv kutseõppeasutuses alustamise esimesel aastal võrreldes viimase TG õppeaastaga kahanenud. Tagasimineku on olnud väiksem Haapsalu ja Järvamaa juhtumi puhul (alla 10 õppuri) ning suurem Rakveres ja Kehtnas (vastavalt 28 ja 31 õppurit). Kuna TG sulgemise järel pidid õpilased esitama avalduse, et astuda kutseõppeasutuse üldharidusõppesse, toimuvad liitumise käigus korrektiivid ka õpilaste arvus: õpilased, kes on juba varem õpingutes maha jäänud, üldjuhul uuesti õppima asumiseks avaldust ei esita. Intervjueeritud koolitöötajad viitasidki, et õpilaste arvu vähenemise tekitas ka see, et TG sulgemisel kustutati nimekirjast õpilased, kes ei olnud osalenud õppetöös aktiivselt ning olid oma õpingud TG-s juba sisuliselt katkestanud. Seda, kas õppija arvati välja mitteaktiivsuse tõttu või katkestas seoses liitmisega õpingud ise, ei ole andmetes võimalik eristada.

Samas ei ole õpilaste arvu muutused olnud tervikuna kuigi suured. Kahes koolid tõid intervjueeritud juhtkonnaliikmed esile, et nende jaoks on õppekvaliteet ja seeläbi ka kooli maine oluline, mistõttu tuleb teha väljaarvamise otsuseid õpilaste puhul, kes nõudeid ja ülesandeid ei täida.

” *Kui sa päriselt ei tee mitte midagi ja sa ei ole ka huvitatud, siis meie sind nimekirjas ei hoi. Sellepärast tundubki see [väljaarvamise] protsent meil väga-väga kõrge.*
(Juhtkonnaliige)

Mõned intervjueritud poliitikakujundajad tõdesid, et õppekvaliteedi paranemine oli üks kasutegureid, mida HTM poliitikakujundajana TG-de liitmisest kutseõppeasutustega lootis. Ühtlasi tõdesid mõned ekspertidest, et ainuüksi õpilaste arvu muutumise käsitlemine liitmise edu indikaatorina võib tuua kaasa vastakaid järeldusi, sest olukorras, kus tegelikult õppetöös mitteosalevad õpilased koolist välja arvatakse, väheneb küll õppijate arv, ent paraneb hariduse kvaliteet.

” *Me mõnes mõttes olemegi nende ülevõtmiste ees natuke kahvliis. Ühtpidi seda edukust ju mõõdetakse õpilaste arvuga: et kuidas see on mõjutanud õpilaste arvu. Teisipidi on see, et kui me teadsime enne, et kohati on probleem, et hoitakse õpilasi nimekirjas fiktiivselt ... Nüüd, kui sa kasutad ikkagi sellist rangemat poliitikat, see tähendab automaatselt ju õpilaste arvu kahanemist. Ja mõnes mõttes selline kvaliteedi nõudmine siis tekitab olukorra, kus sa tegelikult saad vastupidise tulemuse: tõestatakse, et ei ole kvaliteetne see õpe. Nii et see on probleem, mis meil kindlasti on.*
(Poliitikakujundaja)

Samas tõi ka osa intervjueritud juhtkonnaliikmeid ja õpetajaid esile, et mitteaktiivsete õppijate nimekirjas hoidmisel on kaks tahku: ühelt poolt tagab suurema osalusaktiivsuse nõudmine kooli jaoks parema õppekvaliteedi ning võimaldab paremini pakkuda õpilastele tuge, kuid teiselt poolt nähakse õpilaste „tagasivõtmises“ ka paindlikkust ja vastutulekut nendele õpilastele, kes on õppimise järje kaotanud. Viimane võimaldab hoida ka väiksema aktiivsusega õppijaid kooliga seotuna, et nad ei langeks haridussüsteemis välja. Kui ühes koolis töid õpetajad täiskasvanud õppija erinevaid vajadusi iseloomustades esile, et mitteaktiivsed õppijad võivad kevadel eksamiperioodil aktiveeruda ja soovida klassi lõpetada, siis teise kooli õpetajad nägid intervjuus seda hoopis probleemina, sest kevadel kooli ilmuvad „kadunud“ õpilased tekitavad õpetajatele lisatööd.

HTM-i eelanalüüs kolme kooli näitel (Rakvere Ametikool, Võrumaa Kutsehariduskeskus ja Haapsalu Kutsehariduskeskus) viitas, et TG sulgemise järel asusid kutseõppeasutuses õppima umbes pooled enne TG nimekirjas olnud õpilastest (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021a). See, et kohati ei jätkanud TG õpilased liitmise järel õpinguid kutseõppeasutuses, võib peegeldada ka raskusi muutustega kohanemisel. Rolli võivad mängida asukoha muutus (osad kutseõppeasutused asuvad teises asulas või kaugemal kui varasem TG) ja kohanemine uue õppekeskkonna, teiste õpetajate või õpilastega.

Lisaks juhtisid ühe kooli juhtkonna esindajad intervjuul tähelepanu sellele, et õpilaste arvu statistikat võib mõjutada oluline eripära õppeinfosüsteemis Tahvel. Nimelt on erinevalt TG-dest kutseõppeasutustes kasutusel Tahvel, mille tehnilised eripärad ei võimalda jätta õppijaid klassi kordama. See tähendab, et kui õpilane soovib näiteks 10. klassi läbida kahe aasta jooksul, siis selleks, et jätta ta teist õppeaastat järjest 10. klassi nimekirja, peab kool arvama õppija kõigepealt koolist välja ning võtma ta seejärel uuesti vastu. See tähendab, et mõne kooli õppijate arvu statistikas võivad samad õpilased olla kajastatud nii väljaarvatute ehk katkestajatena kui ka kohe uuesti värskest sisse astunud õpilastena.

” *Elmisel aastal saime, et kui õpilane jäi istuma – me saame jätta istuma –, siis saime ta viia klass tagasi, siis nüüd näiteks sellest aastast me seda enam teha ei saa. Nii et meil on tegelikult niimoodi, et päevikud on nii segamini: meil on 11. klassi õpilane oma grupitähisega 10. klassis, aga me ei saa seda muuta. Miks meie väljalangevus ka natuke nüüd suurenes, oli see, et me pidime 10 õpilast välja arvama selle pärast, et me ei saa neid lihtsalt panna mitte ühtegi päevikusse. Meil tekkisid tehnilised raskused. 10 õpilast tegelikult arvasime välja ja võtsime uuesti nimekirja ja tegelikult 10 õpilast tõstavad seda väljalangevust päris hästi.*
(Juhtkonnaliige)

Väljaarvamise ja uuesti õppijaks arvamise praktikad ei rakendata Tahvli eripäradega toimetulemiseks siiski igas koolis. Erinevustega hakkama saamiseks peavad osa õpetajaid ise õppija tulemuste ja klassinimekirjade osas järge pidama.

” *Ma sõidan slaalomit klasside vahet. Ta [klassi kordama jäänud õppija] istub mul 11. [klassis], nimekirjas on 10. [klassis], ja siis tema tulemusi märgin teise päevikusse. Aga sellega harjub ära! Inimene on üks intelligentne loomake ju.*
(Õpetaja)

Õppeinfosüsteemi Tahvel tehnilised võimalused ning koolide erinev lähenemine sellele, kuidas Tahvli klassinimekirju pidada, moonutavad õpilaste arvu statistikat, mistõttu võime õpilaste arvu vaadata pigem umbkaudse kui täpse näitajana.

Kokkuvõttes viitavad senised andmed sellele, et õpilaste arv väheneb uue kooli avamisel erinevatel põhjustel, kuid kutseõppeasutuses avatud üldhariduse õppekavadele on vastu võetud ka uusi õpilasi ning õpilaste arvu trendis ei ole laias laastus suuri muutusi toimunud. Kuna liitmistest on möödunud vähe aega, on oluline neid trende jälgida.

Õpilaste sooline koosseis ei ole koolide üleminekuga ühelgi juhul oluliselt muutunud. Kõikide liidetud koolide üldhariduse õpilaste seas on naiste osakaal suurem (2021/22. õppeaastal 58–66%), mis oli valdav trend ka TG-de puhul. Arvestades, et kutsehariduses üldiselt on naiste osakaal väiksem (viimased viis aastat 48% juures), ei ole see siiski peletanud neid astumast kutseõppeasutuste üldharidusõppesse. Samas, kuna keskhariduseta inimeste osakaal on suurem just meeste seas, oleks oluline toetada rohkem ka nende valmisolekut katkenud õpinguid jätkata.

Vaadates esimest õppeaastat kutseõppeasutuses, on näha, et absoluutarvudes oli Haapsalu Kutsehariduskeskuse ja Järvamaa Kutsehariduskeskuse koosseisus meessoost õpilasi rohkem kui TG-s, samas kui kutseõppeasutuses jätkates naiste arv võrreldes TG viimase õppeaastaga vähenes. Sarnane trend on Rakvere Ametikooli puhul, kus meessoost õppijate arv vähenes kutseõppeasutuse esimesel aastal vähem kui naissoost õpilaste arv. Ka Kehtna Kutsehariduskeskuses vähenes nii nais- kui ka meessoost õpilaste arv, kuid naiste puhul oli tagasimineki suurem. Sellel võib olla mitmeid põhjuseid, sh uue keskkonnaga kohanemise raskused ja juba varasem passiivsus õpingutes. Samuti võib see viidata asjaolule, et kutseõppeasutuste üldharidusõppesse astuvad rohkem mehed. Intervjuud üheselt soolistele erinevustele väljalangevuses ei viidanud.

Analüüsitava koolide seas on ka vastupidiseid näiteid: Võrumaa Kutsehariduskeskuses kasvas

naisõpilaste arv esimesel aastal pärast liitmist, samas kui meesõppijate arv kahanes. Tugitöötajate intervjuus viidati, et õppimises vajavad suuremat tuge just naised (eeskätt väikelastega noored emad). Õppijate toetamise vajadust ning meetmeid käsitleme täpsemalt aruande viiendas peatükis.

Õpilaste vanuselises koosseisus on pärast liitmist näha väiksemaid kõikumisi, kuid muutused ei ole suured ning need on erisuunalised. Arvestades, et mittestatsionaarne üldharidusõpe on loodud, pidades silmas eelkõige täiskasvanud õppija vajadusi, võiks oodata valdavalt 25-aastaste ja vanemate vanuserühma õppima asumist, kuigi analüüsitud koolide kogemus seda alati ei peegelda. Varasemad uuringud on viidanud, et täiskasvanud õppijaid toetab keskkond, kus saab õppida koos teiste täiskasvanutega (nt Melesk jt, 2019). Kuigi üldiselt on kutsehariduses 25-aastaste ja vanemate õpilaste osakaal kasvamas, on selles uuringus analüüsitud koolides vanuseline koosseis kutseõppe õppekavadel erinev ning nimetatud vanuses õpilaste osakaal varieerub 28% ja 61% vahel. Seega on ka õpilaste vanuseline keskkond, kuhu asetuvad endiste TG-de õpilased, analüüsitud koolide näidetel erinev.

Haapsalu Kutsehariduskeskuses vähenes esimesel liitmisjärgsel aastal kõige enam just 25-aastaste ja vanemate õpilaste arv. Kui varasematel aastatel oli selles vanuses õpilaste osakaal kõigi õpilaste seas järjepidevalt kasvanud, olles juba üle poole kogu TG õpilaskonnast (2018/19. õppeaastal 56%), siis kutseõppeasutuses üldhariduseõppe avamisel oli selles vanuses õpilaste osakaal kahanenud umbes kolmandikuni (34%). Siiski on just vähemalt 25-aastaste õpilaste arv kutseõppeasutuses kasvanud, samas kui nooremate vanuserühmade õpilaste arv on püsitud muutumatuna.

Sarnane muster on märgatav Kehtna Kutsehariduskeskuses, kus kutseõppeasutusse üleminekuga vähenes kõige enam üle 20-aastaste õpilaste arv ning kasvas mõnevõrra kuni 19-aastaste õpilaste osakaal. Et Rapla Täiskasvanute Gümnaasiumi liitmine Kehtna Kutsehariduskeskusega toimus 2021/22. õppeaastal, ei ole veel andmeid, et hinnata edasisi trende õpilaste arvu kujunemisel.

Järvamaa, Rakvere ja Võrumaa õppeasutuse puhul olid muutused teistsuguse suunaga: üleminekul kutseõppeasutusse vähenes kõige enam kõige nooremate õpilaste arv ning seega kasvas pisut 25-aastaste ja vanemate õpilaste osakaal. Samas on muutused õpilaste vanuskoosseisus minimaalsed, mistõttu ei ole koolide liitmine õpilaste vanuskoosseisus suuremaid muutusi kaasa toonud. Samuti on koolid ise tähendanud, et neile valmistab muret just nende noorte õpilaste arv, kes tulevad sageli otse põhikoolist ja on õpiraskustega, mistõttu ei saa nad statsionaarses õppes hakkama. See aga ei ole mittestatsionaarse üldharidusõppe põhiline sihtrühm: põhiline peaks olema täiskasvanud õppija, kellel on õpingutesse jäänud sisse mõningane paus.

Seda aspekti – kutseõppeasutuste õpilaskonna muutumist nooremaks ja erivajadustega ning õpiraskustega õppijate arvu kasvu – rõhutati kolme kooli intervjuudes, kuigi see pole üks ühele seotud liitmistega. Nii Järvamaa Kutsehariduskeskuse kui ka Võrumaa Kutsehariduskeskuse ja Rakvere Ametikooli esindajad tõid esile, et Rajaleidja otsusega suunatakse kutseharidusasutuse mittestatsionaarsesse üldharidusõppesse noori, kes ei tule tavalises põhikoolis õppetöös osalemisega toime. Kõik murele tähelepanu juhtinud koolitöötajad peavad sellist praktikat valeks ning leiavad, et probleemseid noori ei tohiks suunata kergekäeliselt mittestatsionaarsesse õppesse, kus nende senine käitumismuster jätkub ja võib igapäevase koolis käimise kohustusega isegi süveneda. Lisaks tähendab sellise taustaga õpilaste lisandumine õppijate hulka seda, et muutub kooli sotsiaalne keskkond ja see ei pruugi olla hea täiskasvanud õppurite seisukohalt.

” *Ja nüüd tõepoolest tulevadki [nooremad ja tuge vajavad õpilased]. Nüüd on neid isegi rohkem kui selliseid tavaõppijaid ja see natuke muudab mängu. Kui sul on ikkagi 8.–9. [klassis] Innove [praegu Rajaleidja] otsusega päris keerulised õpilased koos, siis muudab selles mõttes mängu, et kas see täiskasvanud õppija, kes tahab tulla 9. klassi lõpetama, kui atraktiivne keskkond see tema jaoks on, kui seal on sellised käitumisprobleemidega [õpilased]?*
(Juhtkonnaliige)

Praktikat suunata toetust vajavaid koolikohustuslikke alaealisi mittestatsionaarsesse õppesse esines mõne intervjuueeritud poliitikakujundaja sõnul nii mõneski omavalituses ka TG-de ajal ning koolide esindajate ütlustest nähtub, et see tendents ei ole (vähemalt paiguti) vähenenud. Üks poliitika-kujundajatest rõhutas, et TG (ja seega ka mittestatsionaarne üldharidusõpe kutseõppeasutuses) ei ole loodud selleks, et tegeleda toetust vajavate alaealistega, ning olgugi et seadusesäte võimaldab selliseid õppijaid sinna suunata, nähakse vastutust eeskätt kohalikul tasandil ja põhikoolidel, kes ei tohiks toetust vajavaid õpilasi nii kergekäeliselt välja arvata.

2.6. Peatüki põhisoõnumid

- **KOV-idel on oluline liitmisprotsessi toetav roll:** KOV-i toetav ja aktiivne kommunikatsioon on teinud analüüsitud näidete alusel liitmise sujuvamaks ja toetanud rahulolu liitmisprotsessiga.
- **Liitmisprotsessi sujumisel ja koolipere kaasamisel on võtmeroll kooli (eelkõige TG, aga ka kutseõppeasutuse kui vastuvõtva kooli) juhtkonnal:** juhtkonna hea suhtumine peegeldub teiste koolipere liikmete suhtumises ning vastupidi. Samuti võib negatiivselt meelestatud kooli juhtkond protsessi märkimisväärselt takistada, jättes olulise info koolipere liikmetele õigel ajal edastamata.
- Vaadeldud neljas koolis viiest on üldhariduse õpetajate arv kutseõppeasutuses väiksem, kui oli TG-s. Samal ajal ei ole õpetajate ametikohtade arv suuresti muutunud. Seega **üldjuhul täidab kutseõppeasutuses ametikohti väiksem arv õpetajaid, mistõttu on neil võimalik töötada suurema koormusega.** Siiski rõhutati mitmes intervjuus, et paljud õpetajad jätkavad osakoormusel töötamist, sest nad on sellega rahul ja see sobib neile. Õpetajad õpetavad liitmise järel ka suuremaid klassikomplekte, sest õpilaste arv ühe õpetaja ametikoha kohta on kasvanud.
- **Õpetajate palgad võivad üleminekul ühest koolist teise muutuda,** kuna muutub koormusarvestus ning koolide juhtkonnad võivad töötasusid ja makstavaid lisatasusid arvestada erinevalt. **See on kohati põhjustanud segadust** (palga kujunemine ja muutused ei ole õpetajatele alati selged või ei tundu põhjendatud) ning sellest tulenevat rahulolematust. Keskmiselt on üldhariduse õpetajate töötasu kutseõppeasutuses siiski samal tasemel munitsipaalkoolide õpetajate omaga.
- **Kutseõppeasutused pakuvad paaril juhul õpetajatele motivatsioonipakette** (tööandjana toetatakse näiteks tervise edendamist) ning õpetajad hindavad seda kõrgelt.
- **Liitmise järel ei ole õpilaste arvus suuri muutusi toimunud.** Mitmed koolid viitavad, et kogesid katkestajate arvus liitmisjärgsel aastal väikest kasvu, kuid sageli jätsid õpingud pooleli need

õpilased, kes olid juba varem olnud õpingutes passiivsed. Samuti viitavad mitmed koolid, et uute õpilaste vastuvõtt on olnud edukas ning **õpilaste arv püsib stabiilne**.

- Õpilaste sooline koosseis koolide üleminekul muutunud ei ole: naisi on õpilaste seas pisut rohkem kui mehi. Ka **õpilaste vanuselises koosseisus ei ole statistika põhjal olnud suuremaid muutusi, kuid mitmes intervjuus viidati, et suureneb eeskätt noorte, vahetult põhikoolist väljalangenud õpilaste arv**. Seda tendentsi on märganud ka täiskasvanud õpilased ja nad peavad seda oluliseks (nende seisukohast pigem negatiivseks) muutuseks õppekeskkonnas. Seega on vaja tulevikus õpilaste vanuselise koosseisu muutumisel silma peal hoida ning arvestada, et see võib mõjutada ka täiskasvanud õpilaste motivatsiooni õppima asuda või õppes püsida.

[Vaata ka tabelit lisas 2, mis annab ülevaate, kuidas oli koolides liitmisprotsess korraldatud kommunikatsioon, ning tabelit lisas 3, mis annab ülevaate liitmise mõjust koolide õpetajaskonna, õpetajate töökoormuse ja -tasu kujunemisele ning õpilaskonna kujunemisele ja muutumisele.](#)

3. Mõju õppekeskkonnale

Üks liitmisele seatud eesmärk oli pakkuda mittestatsionaarse üldhariduse õppijatele statsionaarses õppes olevatega õpilastega samaväärseid õppetingsimusi ja -keskkonda (Haridus- ja Teadusministeerium, 2021a). Eksperdiintervjuudes mainiti samuti endiste TG-de hoonete viletsat seisukorda võrreldes nii statsionaarse õppe koolide kui ka kutseõppeasutuste ruumidega. Ka TG-de liitmise eelanalüüsis leiti, et enamikul juhtudel tähendas kutseõppeasutuse hoonesse kolimine suundumist ilusamasse ja kutsuvamasse keskkonda, kus on muu hulgas olemas õpilastele mõeldud vaba aja veetmise võimalused ja õpilaskodud (*ibid.*). Järgnevalt keskendume sellele, kuidas on liitmine mõjutanud õpilaste-õpetajate kasutada olevat füüsilist keskkonda, sh digitaristut, aga ka kooli sisekliimat.

3.1. Füüsiline keskkond ja kooli asukoht

Haridus- ja Noorteameti rahuloluküsitluse põhjal on õpetajate rahulolu töökeskkonnaga 2017/18. õa ja 2021. aasta võrdluses kasvanud nii TG-des kui ka kutseõppeasutustes (vt ka tabel 3). Õpetajate rahulolu klassiruumidega on mõnevõrra suurem kutseõppeasutustes, mis võib viidata nüüdisaegsemale õppekeskkonnale. Seevastu oli rahulolu õpetajate töö- ja puhkeruumidega mõnevõrra suurem TG-des. Tuleb pöörata tähelepanu asjaolule, et erinevused on väikesed ja pigem on rahulolu töökeskkonnaga õpetajate seas üsna suur. Sealjuures võib rolli mängida võrdlusbaas, st see, mil määral teatakse, millised on tingimused teistes koolides.

TABEL 3. ÕPETAJATE RAHULOLU TÖÖKESKKONNAGA 2017/2018. ÕA NING 2021. AASTAL KUTSEÕPPEASUTUSTES JA TÄISKASVANUTE GÜMNAASIUMIDES (TG)

	2018, neli TG-d	2018, kõik TG-d (13)	2021, kõik TG-d (10)	2017, kutseõppeasutused (5)	2021, kutseõppeasutused (5)
Olen rahul klassiruumidega / teoreetilise õppe läbiviimiseks mõeldud ruumidega	3,91	4,28	4,39	4,39	4,42
Olen rahul õpetajatele mõeldud töö- ja puhkeruumidega	3,78	4,17	4,31	4,2	4,26

Allikas: õpetajate rahulolu- ja koolikeskkonna küsitluste andmed.

Siinse uuringu jaoks tehtud intervjuud koolijuhtide, õpetajate ja õpilastega kinnitavad, et füüsiline keskkond, st hooned ja ruumid, mis on kutseõppeasutuses liitmise järel kogu koolipere kasutuses, on endiste TG-de õpetajate ja ka juhtkonnaliikmete hinnangul nüüdisaegsemad võrreldes nendega, mis olid TG-des. Õpetajad on ruumidega rahul ning väärtustatakse puhtust, tänapäevasust ja avarust.

” *Vaieldamatult on siin õppimistingimused märksa paremad, kui meil olid. Me olime väga-väga viletsas majas. Kuigi meil oli tehnikapool kõik väga hästi, aga maja iseenesest tõesti oli kokku kukkumas. Väga-väga koledad tingimused olid meil seal, ja siin on kõik selline ilus, moodne, puhas, kena.*
(Õpetaja)

Lisaks hoonete puhtusele ja nüüdisaegsusele toodi meeldivana esile ruumide ja vahendite ühiskasutamine kutse- ja üldharidusõppes, mis annab õppetöoks uusi võimalusi.

” *Ja ka õpetajana ma ütlen, et sellest [kutseõppega ühes hoones asumisest] on palju kasu. Näiteks kui mul on füüsikatunnis midagi vaja seal [kutseõppeasutuses], ma lähen puidutöökotta, võtan mingisugused latikesed või mõõdulindi sealt või midagi laenan. Lisavõimalused on olemas tunnis täiesti.*
(Õpetaja)

Õpetajad näevad uues, üldjuhul suuremas hoones rohkem võimalusi ruumi erinevalt kasutada.

” *Mis nüüd õppekeskkonda puudutab, siis minul sinna kutsekooli poole peale väga asja ei ole, aga mõningaid vahendeid, mis tulenevad sellest, et tegemist on suure kooliga, olen ma siiski ära kasutanud: kasvõi see, et on suur aula, mida on näiteks võimalik kinosaalina kasutada. Väikses koolis ilmselt ei oleks seda võimalik teha, see oleks kuidagi muud moodi lahendatav. Aga tore, et selline võimalus on olemas.*
(Õpetaja)

Siiski ei leidnud kõik õpetajaid, et füüsiline keskkond on liitmise järel paremaks muutunud: oli üksikuid, kelle meelest tingimused ei paranenud. Näiteks tõid ühes koolis TG taustaga õpetajad esile, et kuigi kutseõppeasutuse ruumid on suuremad ja nüüdisaegsemad, olid TG ruumid kodusemad ja neile südamelähedased. Selles koolis väljendasid nii õpetajad kui ka õpilased liitmise suhtes tervikuna negatiivset suhtumist ja on märgiline, et ka keskkonnast rääkides rõhutasid õpetajad seda, et ruumitingimuste mõttes ei läinud midagi halvemaks (muus osas, näiteks õppekorralduses nende sõnul läks), kuid midagi väga head ka nimetada pole.

Õppijate hinnangud kooli hoonetele ja ruumidele peegeldavad pigem rahulolu või neutraalsust ning kahes koolis märgiti, et ruumid on varasemaga võrreldes suuremad ja tänapäevasemad. Ühe kooli õpilased märkisid, et kuna ollakse nüüd koos suure majas, siis on õpetajad kogu aeg kohapeal olemas ja kättesaadavad.

Õpilased tunnustasid keskkonda, kus üldharidusõppijate kasutuses on üks koridor ja kindel (kindlad) klassiruum(id) on just nende kasutuses. Kahes koolis tõdesid õpilased, et tunnevad puudust puhkeruumist, kus veeta tundide vahel (eeskätt mittestatsionaarses üldharidusõppes õppivate koolikaaslastega) ühiselt aega. Mitmed õppijad kirjeldasid, kuidas ruumid mõjutavad koolikaaslastega suhtlemist ja kooli sisekliimat.

” */.../ sa saad seal puhkeruumis võib-olla teise klassi või mingite teiste inimestega kokku, muljeid vahetada, mõtteid vahetada – see oleks ka hea. Muidu istuvad kõik seal koridoris puupinkidel, kuigi tegelikult keegi kellegagi ei räägi lõpuks, kõik on nagu vöörad.*
(Õpilane)

Õppekeskkonna märkimisväärsed mõju õppija enesetundele ja motivatsioonile rõhutas ka intervjueritud täiskasvanuhariduse ekspert.

” *Tegelikult on väga oluline õppija jaoks see õpikeskkond, kus ta õpib. Kui see on väga selline ... mis tambib ka tema enesehinnangut veel rohkem alla, selline, et ei ole võib-olla väga kenad ruumid, need võimalused on seal kasinad, pörand külm kõik ja nii edasi, siis ta ei tunne ennast väärtustatuna. Ja siis võib-olla ta ka ... lihtsam on alla anda, mulle tundub endale.*
(Täiskasvanuhariduse ekspert)

Neljas koolis viiest toodi eriti õpilasi, aga ka õpetajaid mõjutava positiivse tegurina õpetajate poolt esile see, et kutseõppeasutustes on söökla, mida endistes TG-des polnud ja seega on koolipere liikmetel nüüd võimalus kohapeal sooja toitu saada. Kolmes koolis nägid ka juhtkonnaliikmed söökla olemasolu positiivse asjaoluna. Õpilased ise samavõrd innukalt söömisvõimalust esile ei tõstnud: ühes koolis toodi see positiivsena esile, teisel juhul mainisid õppijad aga, et söökla asub nende jaoks kaugel (küll kutseõppeasutuse kompleksis, aga mitte seal, kus toimuvad üldhariduse tunnid). Ühes kutseõppeasutuses nenditi, et koolihoones sööklat ei ole.

Nagu varem märgitud (vt alapeatükk „Hirmud“), kerkis kolme juhtumi puhul viiest esile hirm, et liitmise järel hakkab kool asuma raskemini ligipääsetavas kohas. Mõne poliitikakujundaja kui liitmise algatanud osapoole sõnul oldi teadlikud, et asukoha muutus ja võimalikud logistilised keerukused kooli/tööle jõudmisel tekitavad koolide personalis ja õpilastes ärevust. Samas põhjendas üks poliitikakujundaja, et täiskasvanud õppijad peaksid olema liikumisel paindlikud ja linnakeskusest eemal paiknev õppeasutus ei peaks olema nende jaoks probleem.

” *Täiskasvanud õppur on ju tegelikult selline, kes on paindlikum liikuma: tema õppeajad on kohati teistsugused, ta ei pea nii palju iga päev [koolis] käima, eks. Ja nende tingimused olid ka kõige halvemad, nii et täiesti loogiline, et selliseid valikuid tehti.*
(Poliitikakujundaja)

Siiski väljendasid intervjuudes nii koolide juhtkondade liikmed, õpetajad kui ka tugispetsialistid muret, et vahetunud asukoha ja keerulisemaks muutunud logistika tõttu on õpilaste jaoks kooli- ja töö- ning eraelu ühildamine kujunenud raskemaks. Kolmes koolis tõid õpetajad ja koolijuhid intervjuudes esile, et õppimine kutseõppeasutuse juures tähendab üldharidusõppe õppijatele suuremat ajakulu kooli jõudmisel. Üks intervjueritud endise TG juhtkonnaliige selgitas, et ei saa eeldada, et täiskasvanud õppija on paindlikum liikuma, vaid pigem vastupidi.

” *Aga muidugi on ka see kaugus, vahemaa. Ma saan aru küll, et transport käib ja bussid käivad, aga mitte kõigile ei sobi, sest ütleme niimoodi, et õppimine on meie õppijate jaoks ikkagi teisene ülesanne. Väga paljud käivad tööl, neil on omal pered, neil on lapsed, kellel on terviseprobleemid ...*
(Endise TG juhtkonnaliige)

Viiest koolist vaid ühe puhul ei mainitud koolijuhtide, õpetajate, tugispetsialistide ja õpilaste poolt intervjuudes seda, et kooli muutunud asukoht võib osutuda õpilastele logistiliseks probleemiks. Õppijad ise tõstasid selle mure kolme kooli puhul, millest ühes tõsteti asukohta esile keskse probleemina ning kahes teises intervjuus viidati, et kool on küll pisut kaugel, kuid olulisi raskusi ligipääsetavuses ei esine. Siiski tuleb märkida, et viimati mainitud juhtumi (kooli uut asukohta ei nähtud suure probleemina) puhul oldi autokasutajad, üks intervjuueeritavatest elas juhtumisi linnasüdamest eemal asuva kooli lähedal. Intervjuude põhjal saab öelda, et kooli asukoha muutumine ei pruugi saada õpilaste jaoks probleemiks, kui seda muret suudetakse tasakaalustada hästi toimiva ühistranspordiga ning kooli jõudmise aja pikenemist arvestava õppekorraldusega (nt hilisema tundide algusega, vt ka alapeatükk 4.1).

Intervjuueeritud täiskasvanuhariduse eksperdid viitasid, et kooli kaugem asukoht võib tähendada õpilaste jaoks suuremaid kulutusi transpordile, mis omakorda võib pärssida ligipääsu hariduse omandamisele. Kui palusime õppijatel fookusrühmintervjuul näidata fotosid, mis ilmestaksid nende õppimise kogemust, jagas üks õppija fotot auto akust, tõstades koolile ligipääsetavuse teema.

” *Ühe pildi tegin autoakust ka: ma täna ostsin uue aku. Kui auto ei lähe hommikul käima, siis ei jõua kooli ka õigeks ajaks. /.../ Autot sai hiljuti vahetatud ja, mis siin salata, teine kord on niimoodi, et kuu lõpus pead vaatama, et kui palju sõitusid on mujale ka, siis kütusega ka: mis päeval lähed kooli, mis päeval ei lähe. Kütte hind on päris kõrge.*
(Õpilane)

Täiskasvanuhariduse eksperdid märkisid, et mitte kõigil täiskasvanud õppijatel pole võimalik sõita kaugemal asuvasse kooli haridust omandama. Sama kinnitas ühe kooli tugispetsialist, täpsustades, et nende koolis on õpilasi, kes on e-õppel just seetõttu, et neil pole raha koolis kohapeal õppetöös osalemiseks. Tugitöötajate vestlusel viitasid kaks intervjuueeritavat, et seda võiks leevendada sõidutoetus transpordikulude katmiseks. Seejuures märgiti transporditoetuse vajadust murena ka koolis, mis asub linnas, kuid mille mõjuala on suur ja (lähi)piirkondadest pärit õpilaste toetamise vajadus märkimisväärne, kuna selliste õppijate puhul võib sõidukulude küsimus osutuda kooli jõudmisel võtmeteguriks.

Ebapiisav ühistranspordiühendus põhjustab õppijate sõnul kooli hilinemist. Vaadates ühe kooli õppijate kirjeldatud juhtumit, ilmneb, et kui liitmisjärgsel aastal toimus ühistransport hästi ning oli õppijate sõnul kooli tunniplaaniga kooskõlastatud, siis millalgi toimusid aegades nihked, mis põhjustas õpilastele muret õigeaegsel kooli jõudmisel. Kui nad teeksid valiku varasema bussi kasuks, siis jõuaksid nad kooli tund aega varem ja tihedas ajagraafikus tundub see ebaefektiivselt kasutatud ajana. Lahendusena rõhutasid nad eelkõige ootust ühistranspordi teenuse parandamisele.

Ühes koolis mainis intervjuueeritud juhtkonnaliige, et üks TG-s töötanud õpetaja loobus liitmise järel kutseõppeasutuse koosseisus jätkamisest ning selles otsuses mängisid rolli nii kooli uus asukoht äärelinnas, mis muutis tööl käimise ebamugavamaks (õpetajal puudus oma sõiduvahend), kui ka võimalus asuda suuremal koormusel tööle üldhariduskoolis, kus õpetaja töötas ka enne, TG kõrvalt.

Pärast liitmist tehti vähemalt ühes koolis muudatusi õppekorralduses, et tulla õppijate vajadustele vastu, liigutades koolipäeva algust hilisemale kellaajale selleks, et õpilased, kel on enne oma tunde vaja täita muid kohustusi (nt viia lapsed lasteaeda) jõuaksid õigel ajal tundidesse.

Veel ühes koolis mainis üks intervjuueeritud õppijatest, et tema teada loobusid mitmed TG õpetajad liitmise järel oma ametikohal jätkamisest just kooli raskesti ligipääsetava asukoha tõttu:

” *Kuna [KOV-is] ei ole võimalik käia, sest see on nii ääreala, siis enamused õpetajad lihtsalt loobusid. Nad oleks võinud täiskasvanutele edasi haridust pakkuda, aga asukoht ei sobinud.*
(õpilane)

3.2. Digitaristu⁹

Head digitaristut ja nüüdisaegsete digivahendite olemasolu kutseõppeasutuses tõid esile nelja kooli õpetajad. Mõned varem TG-s töötanud õpetajad hindasid kutseõppeasutuse olukorda tunduvalt paremaks kui TG oma: nende kasutada on nüüdisaegsed digivahendid, sh projektorid, sülearvutid ja nutitahvlid, ning arvutiklassid, millega võrdväärseid neil varem polnud.

” *Projektorid klassis: kui on vaja, näiteks keegi on haigestunud ja soovib veebitundi, siis õpetaja saab lülitada sisse kaamera ja see õpilane saab oma kodus, kui tal näiteks on laps haige ja ta ei saa tulla, siis ta saab veebitundi jälgida, mis õpetaja klassiruumis teeb. See on ka suur eelis.*
(Õpetaja)

Mitme kooli juhtkonnaliikmed on sarnaselt õpetajatele seisukohal, et digitaristu perspektiivist on olukord liitmise järel paranenud: rohkem e-keskkondi on kättesaadavad, IT-tugi on olemas. Üks juhtkonnaliige mainis, et TG-s ei olnud aega ja võimekust digivõimekust arendada, ning oletas, et koroonapandeemia ajal poleks iseseisva koolina digivõimekusega nii hästi hakkama saadud just IT-toe puudumise tõttu.

Kahes liitmise läbi teinud õppeasutuses tõdeti nii juhtkonnaliikmete kui ka õpetajate poolt, et digitaristu oli hea juba TG-s ning seega märkimisväärset kvaliteedi paranemist esile tuua ei saa. Üks intervjuueeritud juhtkonnaliige tunnustas digitaristu edusamme pärast liitmist, kuid märkis, et „teoreetiliselt“ ja „põhimõtteliselt“ olemasolevad arvutid ei ole õpetajate seas märkimisväärset kasutamist leidnud.

Hea digitaristu ja mitmekülgse digivõimekuse tagasihoidlikku kasutamist õpetajate ja õpilaste poolt tunnistanud juhtkonnaliikmed leidsid, et uues keskkonnas pakutavaid lisavõimalusi ei olda harjunud kasutama ja hoolimata IT-toe olemasolust napib oskusi.

Kolme kooli juhtkonnaliikmed selgitasid intervjuudel, et õpetajatele korraldatakse IT-koolitusi, näiteks õppeinfosüsteemi Tahvel kasutamise ja Moodle'is kursuse loomise koolitusi. Kahes koolis mainiti õpetajate individuaalset vajaduspõhist nõustamist. Samuti kiitsid õpetajad kahel juhul kvaliteetse IT-toe olemasolu: TG-dega võrreldes on kutsehariduskeskustes IT-spetsialistid ja mõnel juhul ka haridustehnoloog, kes saavad nii õpilasi kui ka õpetajaid toetada ja juhendada. Näiteks tõi üks õpetaja esile, et

⁹ Rahulolu digitaristuga ei ole võrreldud Haridus- ja Noorteametis rahuloluküsitluste järgi kutseõppeasutuste ega TG õpetajate seas, sest üldhariduse küsitluses on digitaristu rahulolu mõõdetud, kuid kutsehariduse õpetajate küsitluses neid hinnanguid antud ei ole.

haridustehnoloogi tugi ei võimalda tal maha jääda, vaid innustab uusi lahendusi endale selgeks tegema ja neid kasutama.

” *Aga mina ikkagi tooks praegu välja ka selle, mida ma olen ise oma naha peal tundnud. Ega mina arvutitega käitun ka nagu köögikombainiga: teen ära, mis vaja, aga meil ikkagi see ... juba nüüd mõned aastad tööl olnud haridustehnoloog ikkagi surub kogu aeg neid uusi asju peale ja koolitab peaaegu poolvägisi, kuigi vabatahtlikult-sunniviisiliselt. Et kui sa ka tahaks maha jääda, siis lohistatakse sind ikka järele: ikka saad oma asjad selgeks ja teed.*
(Õpetaja)

Kõige suurem mure digivaldkonnas oli kutseharidusasutustes kasutusel oleva õppeinfosüsteemi Tahvel sobimatus üldharidusõppe loogikaga, mida tõstsid esile kõikide koolide juhtkondade esindajad ja/või õpetajad. Õpetajad peavad Tahvlit ebamugavaks, kogevad õppekorralduse vajadustele mittevastavat ülesehitust ja peavad seda üldhariduse õppekorralduses ebasobivaks.

Koolijuhtide vaatest liigitati Tahvli kasutuselevõtt liitmise üheks ebaõnnestunud teguriks, ühel juhul lausa tagasiminekuks hariduskorralduses. Nad rõhutasid oma kriitikas, et Tahvli sobimatus üldharidusõppega tekitab koolitöötajatele täiendavat halduskoormust ja moonutab statistikat, nagu tööme eespool esile õpilaste arvule keskenduvast alapeatükis (vt ka alapeatükk 2.5). Samuti ei ole Tahvlis võimalik hallata õpilaste individuaalseid õppekavasid, mistõttu tehakse seda käsitsi.

” *Aga meil on ju see olukord, et igal õpilasel on sisuliselt oma individuaalne õppeprogramm, sõltuvalt sellest, mis tal on eelmistes koolides juba õpitud ja millised kursused ta seal on saanud. Ja sellega ei oska Tahvel üldse arvestada. Ma ei saa neid [individuaalseid] õppeprogramme Tahvlis hallata. See on kõige suurem probleem. /.../ Me peame väljaspool Tahvlit õpingukaarte gümnaasiumiõpilastele, et meil oleks endal ülevaade, kes mida peab õppima.*
(Juhtkonnaliige)

Sarnaselt teistele osapooltele ei ole Tahvli keskkonna ega kasutajasõbralikkusega rahul ka õpilased. Kolme kooli õpilased kirjeldasid probleeme, mida on Tahvel endaga kaasa toonud: sageli pole hinded seal näha ja õppijad on vales klassinimekirjas, aeg-ajalt jookseb Tahvel kokku ning teavitused on ebamäärased ega võimalda kasutajal aru saada, kas ja mida täpselt on näiteks tunniplaanis muudetud.

” *Kogu aeg see Tahvel ütleb, et „tunniplaan on muutunud“, „tunniplaan on muutunud“, „tunniplaan on muutunud“, aga mis tegelikult muutus? Pole aimugi. Ta ei anna sulle seda Gmailis teada. Kui sa lähed Tahvlisse, siis ta ka väga ei taha sulle mõnikord öelda, lihtsalt ütleb, et vaata tunniplaani. Aga kuidas ma peaksin teadma, mis käesoleva ja järgmise nädala või kahe jooksul, mis mul enne oli? Mul pole aimugi ju, mis muutus: midagi muutus, aga pole aimugi, mida nad tegelikult muutsid.*
(Õpilane)

Kui mitmed kooli juhtkonna esindajad märkisid positiivsena mitmekülgset e-õppe keskkondade

olemasolu, siis kolme kooli õpilased töid murena esile liiga paljude erinevate digikeskkondade kasutamise, mis teeb õpilaste jaoks keeruliseks järje hoidmise ja õpiahaldussüsteemide vahel orienteerumise.

” *Ja ongi see e-õppe osa, mida sa kodus pead tegema, hästi arusaamatu kuidagi. Et kirjuta seda või tee seda või mine sinna, ühte kohta, teise kohta, kolmandasse: Classroom, Class marker, Moodle, Tahvel ... Ei jõua. Läheb lihtsalt järg käest ära, kustkohast üldse nüüd midagi õppida. Ja siis ongi, et „Aga Tahvlis on ju kirjas!“. Siis lähed Tahvlisse ja otsid seal paar tundi, leiad üles lõpuks kuskilt väga keerulisest kohast asja, mida sa pead tegema, siis on sul see vaba aeg, mida sa saaksid kodus õppimise peale kulutada, see on otsas, ja siis on see, et „aa, ups, jäi tegemata, no ei ole enam aega“.*
(Õpilane)

Digitaristu juures on õppijate jaoks oluline süsteemide kasutamise eesmärgipärasus ja praktilisus. Kahes koolis töid mõned õpilased esile, et igatsevad nüüdisaegsete digivahendite rohkuse ja mitme e-keskkonna kontekstis traditsioonilise tahvli kasutamist ja koolis füüsiliselt kohal käimist. Ühelt poolt võib siin rolli mängida koroonapandeemia aeg, mille järel tuntaksegi puudust näost näkku kohtumistest, teisalt tõdesid need õpilased, et nende süvenemisvõime on parem just traditsioonilisi, mitte digivahendeid kasutades. Seda mainisid nii need, kel oli TG (kus digivahendeid kasutati vähem) taust, aga ka ilma TG kogemusega õppijad.

” *See, kuidas ta [traditsioonilise füüsilise] tahvli peale kirjutab ja selle kirjutamise aeg saab neid küsimusi esitada või mingeid lahendusi leida või mis iganes protsess seal toimub, see on oluliselt teistsugune või hoopis parem kui see, et lihtsalt kuskil Moodle'is või kuskil Teamsis seda korraldatakse ja lihtsalt soditakse mingisugusele digipaberile see süsteem üles. Sellega ma olen küll nõus, et see võiks olla ... see vana kooli värk võiks ka olla endiselt.*
(Õpilane)

3.3. Kooli sisekliima ja kuuluvustunne

Füüsilise keskkonna ja nüüdisaegse digitaristu kõrval on õppe- ja töökeskkonnas tähtsal kohal organisatsiooni sisekliima ja kuuluvustunne. Ootuspäraselt on see kooliti ning osapoolte jaoks erinev ning viie kooli näitel varieerub kooli sisekliima väga meeldivast väga halvani, sõltudes paljudest subjektiivsetest teguritest.

Õpetajate hinnangul on neljas koolis viiest liitmise järel õpetajate omavaheline suhtlus sujunud pigem suuremate konfliktideta ning kohanemine uues keskkonnas on kulgenud ülesmäge. Ühes koolis märgiti, et osa töötajaid lahkus kohanemiskeskuste tõttu.

Kolme kooli puhul kiitsid koolijuhid ja õpetajad üldhariduse ja kutsehariduse kolleegide koostööd ning kogemuste vahetamise võimalust ja sünergiat, mida võimaldab mitmekesiste töötajate ja eri aineõpetajatega suur haridusasutus. Enamasti väikekoolidena eksisteerinud TG-des nad seda võimalust ei tajunud.

” *Nad [õpetajad] on nüüd täna ikkagi jõudnud ühte kollektiivi ja on tekkinud tegelikult näiteks eesti keeles, matemaatikas, inglise keeles ja bioloogias, loodusainetes ikkagi olukord, kus (meil täna koolis on minimaalselt kolm inglise keele õpetajat) on tekkinud väiksed koolisesed aineseksioonid, kus nad saavad vastastikku oma muresid, õpetamismetoodikaid ja lähenemisnurkasid arutada. Tegelikult see organisatoorselt tekkiv sünergia on ülioluline. Ja kasvõi kui sul on õpetajate toas juba rohkem rahvast, sul on kollektiivi, kellega suhelda.*
(Juhtkonnaliige)

Kolmes koolis tajuvad õpetajad kolleege, sotsiaalset keskkonda ja organisatsioonikultuuri liitmise järel meeldivana ning kutseõppeasutuse kollektiivi kirjeldatakse sõbraliku ja abivalmina. Samas tõid kahe kooli õpetajad esile, et tundsid, et kutseõppeasutuse juhtkond suhtus neisse esialgu (olukord muutus juhtkonna vahetudes) või suhtutakse siiani tõrjuvalt ning nende kogemust ja ettepanekuid ei võetud liitmisprotsessis ega ka kohanemisperioodil piisavalt arvesse.

” *Selline tõrjuv suhtumine tõesti selgelt, et mis sa siin ... meie kool, meie reeglid. Mind küll ei kaasatud. /.../ Aga meie kogemust oleks võinud küll ära kasutada, juba algusest peale. Aga ei: mingeid läbirääkimisi, mingeid selliseid koostöökohti ... Ma ise pakkusin korduvalt, olen siimaani pakkunud. Ei reageeri.*
(Õpetaja)

Kolmes koolis mainisid intervjuueeritud õpetajad seda, et nende kokkupuuted kutsehariduse õpetajatega on vähesed ning pigem suheldakse vähe. Ühel juhul tõdeti, et see on suures koolis paratamatu, et kõik kõigiga ei suhtle. Kahe teise kooli puhul kirjeldasid õpetajad veel seda, et suhtlus jääbki tagasihoidlikuks, kuna üldhariduse ruumid on kutsehariduse omadest eraldatud, asudes kas erinevates koridorides, majaosades või lausa eri hoonetes.

” *Ega me terve kooli õpetajatega nüüd nii väga kokku ei puutuigi, ainult aktuste ajal, jõulupeol ja nii. Ega me neid kõiki ei tunne. Seal on ikka palju õpetajaid. Me oleme omaette eraldi jaos.*
(Õpetaja)

Kõikidest õpilastega tehtud intervjuudest selgus, et kutse- ja üldhariduse õppijad omavahel eriti kokku ei puutu ja ühtekuuluvustunnet üldhariduse õppurid kutseõppijatega ei tunne. See tunne ongi keeruline tekkima, sest soovi omavahel rohkem läbi käia pärsivad üldhariduse õpilaste sõnul suur vanusevahe ja ka õpilaste erinev taust ning elukäik, mida tõid esile intervjuueeritud tugispetsialistid. Mõnes koolis soosib füüsiline koolikeskkond, näiteks koolihoone eri osades paiknemine, eraldumist.

” *No ma arvan, et me [täiskasvanud üldhariduse õppijad] oleme ikka nii vanad, et me oleme ikkagist oma elu, oma elamistega, he-hee! Nad on, jah, veits noored. Mõnel on lapsed juba nii vanad kodus, kui nemad siin õpivad.*
(Õpilane)

” *Nemad (kutseõppurid) on päris noored ka. Mina olen ise 30+. Kindlasti nad on toredad inimesed ... aga ma ei oska nagu nendega suhelda, mingisugust vestlust alustada.*
(Õpilane)

Üks õppija tõi esile, et suuremas koolis, kus on rohkem inimesi, on endise TG-ga võrreldes „melu lahedam“, st rohkem inimesi ja üritusi. Kahes koolis leidsid õppijad seevastu, et just väikse kooli kogukonnatunne oli meeldivam. Kui väikses koolimajas puutusid õppijad sageli üksteisega kokku, siis kutseõppeasutuse suurtes ruumides hajuvad inimesed tunni lõpus laiali ja seal tekib vähem võimalusi suhtlemiseks ning seega ka kuuluvustunde tekkeks.

” *Kogukonna mõttes meeldis mulle [TG] rohkem. Seal klassivennad hommikul kirjutasid, et kas teeme kohvi ka teile valmis juba? Oligi, et sa läksid nagu teise koju ja siis muu hulgas said seal õppida ka ja targemaks, heh, haridust omandada. Aga suures koolis päris nii ei olnud.*
(Õpilane)

Samas teine eelmise tsiteeritava samas koolis käiv intervjuueeritav rõhutas, et tunneb ühtsust ka oma e-õppe grupiga, mis ilmestab, et ühtsustunne on subjektiivne ja võib klasside/lendude lõikes erineda. Üldhariduse klassikaaslastega tundsid kogukonnatunnet mitmed õppijad, rõhutades omavahelist koostööd ja toetamist, näiteks üksteisega märkmete ja õppematerjalide jagamist ning õppimises abistamist. Tuleb silmas pidada, et nii ühtekuuluvustunnet kogunud kui ka seda mitte tundnud õpilased pidasid ühtsustunnet ja üksteise toetamist üldiselt tähtsaks õpimotivatsiooni suurendajaks.

Kõikide koolide intervjuudes oli enamik õppijaid oma õpetajatega rahul ning leidis, et suhted õpetajatega sõltuvad isiksuste individuaalsest sobivusest. Kolmes koolis rõhutasid õppijad, et õpetajad võtavad neid võrdväärsetena.

” *Ma tooks välja, et (see ei käi muidugi kõikide õpetajate kohta), et meid võetakse kui täiskasvanuid ja me ise otsustame ja teeme. Kõik ei ole nii. Aga suur pluss on see, et nad ikkagi arvestavad väga tugevalt sellega, et mõnel ongi koolist jäänud selline 15 aastat. Et see, kes 15 aastat tagasi viimati koolis käis, see saaks praegu ka asjadest aru, mis tegema peab. Selle koha pealt nad on ikkagi tublid, et nad jaksavad võtta niimoodi suure peoga seda kõike, et õpetada ka neid, kes nagu tulevad ikka täitsa nullist uuesti siia gümnaasiumisse.*
(Õpilane)

Ühes koolis rõhutasid õpilased, et kuna õpetajad asuvad liitmise järel ühes majas ja töötavad pigem täiskoormusel, on nendega õppepäevadel kergem ja kiirem kontakti luua.

Suhtlemise murena tõid mõnes koolis õpilased esile üksikuid õpetajaid, kelle puhul märgiti, et nad ei suhtu õppijasse kui täiskasvanusse või ei arvesta, et õppijal võib olla hariduslünk. Samas olid need pigem üksikud näited kui süsteemne mure. Sellegipoolest on oluline liitmiste kontekstis silmas pidada, et kogu kooli (sh kutsehariduse õpetajate ja täiesti uute pedagoogide) õpetajaskonna andragoogilisi pädevusi järjekindlalt arendataks, tagamaks täiskasvanud õppijaile sobiv lähenemine.

3.4. Peatüki põhisõnumid

- **Liitmise tulemusena on üldhariduse õpetajatel ja õppijatel kasutada nüüdisaegsed ja heas seisukorras ruumid.** Enamik õpetajaid hindab uue õppekeskkonna ruume paremaks kui endises TG-s. Ka õppijad on füüsilise õppekeskkonnaga rahul.
- **Õppijate jaoks on keskkonna juures oluline ka kogukonna- ja ühtsustunne teiste üldhariduse õppijatega, iseäranis oma klassikaaslastega.** Seega **hinnatakse õppekeskkonna juures elemente, mis soodustavad suhtlemist ning kodust tunnet, näiteks puhkeruumi**, kus pauside ajal aega veeta ja kaaslastega suhelda, ja üldhariduse õppijatele mõeldud eraldi koridori. Õppijatele on tähtis ka suhtlus õpetajatega ning võimalus muredega nende poole pöörduda.
- **Õppekeskkonna juures rõhutati meeldiva muutusena söökla olemasolu**, mis võimaldab koolis päeva jooksul sooja toitu süüa. TG-des seda võimalust polnud.
- **Õppijate jaoks on oluline kooli asukoht.** Linnast eemal asuvate koolide puhul töid nii auto- kui ka ühistranspordi kasutajatest õppijad murena esile kooli kehvema ligipääsetavuse ning selle, et transport osutub aja- ja rahakulukaks. **Mitmed õppijad töid esile, et ligipääsetavus mõjutab õppetöös osalemist ja põhjustab hilinemist.**
- **Liitmise tulemusena on üldharidusõppe õpetajate ja õppijate kasutada kutseõppeasutuste digitaristu, mis on võrreldes TG-de omaga parem ja nüüdisaegsem.** Üldiselt on võimalik kasutada rohkem digivahendeid ja -keskkondi kui TG-des, **mure on kõikides koolides aga õppeinfosüsteemiga Tahvel, mis ei sobi üldharidusõppele.**
- **Kutse- ja üldhariduse õpetajad neljas koolis viiest omavahel eriti kokku ei puutu. Ka kutse- ja üldhariduse õppijad ei puutu omavahel eriti kokku**, samuti nad peaaegu ei suhtle omavahel, sest nad on eri vanuses ja erineva taustaga. Samas ei näe üldhariduse õppijad koos kutseõppuritega ühes keskkonnas õppimist negatiivsena.

[Vaata ka tabelit lisas 4, mis annab ülevaate liitmise mõjust koolide füüsilisele keskkonnale, asukohale ja digitaristule.](#)

4. Mõju õppekorraldusele

Madala haridusega täiskasvanul on võimalik omandada keskharidus mittestatsionaarses õppevormis või kutseõppeasutuses kutsekeskhariduse õppekaval. TG-de liitmisel kutseõppeasutustega tekib muutuse läbi teinud koolides olukord, kus paralleelselt eksisteerivad keskhariduse omandamiseks nii üldhariduse kui ka kutsekeskhariduse õppekavad. Et need pakuvad erineval määral õppe paindlikkust ja erinevaid õppimise viise, on vaja nii võimalikele õppijatele suunatud kommunikatsioonis kui ka õppe arendamises koolide jaoks läbi mõelda mõlema õppekava põhisihtrühmad ning arendamise viisid (sh see, mil määral ja kuidas pakutakse üldharidusõppes võimalust kutseoskusi omandada).

Samuti peitub kutse- ja täiskasvanute üldharidusõppe ühte asutusse kokkutoomises suur võimalus pakkuda kutseõppeasutustes keskhariduseta täiskasvanutele sobivat õpet senisest mitmekesisemal viisil. Ühelt poolt on mittestatsionaarses üldharidusõppes võimalik pakkuda täiskasvanutele paindlikku võimalust omandada üldhariduse aineid ja nii tugevdada ka kutsekeskhariduse õpet. Teisalt saab kutsehariduse poolel pakkuda valikainete või -moodulitena kutseoskuste omandamise võimalusi, et motiveerida üldhariduse õpilasi ja tugevdada täiskasvanutele pakutavaid võimalusi.

Niisiis on koolide võimuses pakkuda kahe õppevormi lõimimisel täiskasvanutele paremini sobivaid ja motiveerivaid õppimisvõimalusi. Sellele, milline on mittestatsionaarse üldharidusõppe õppekorraldus kutseõppeasutustes pärast liitmist, neljas peatükk keskendubki.

4.1. Õppe paindlikkus

Koolide õppekorralduseeskirjade järgi on võimalik mittestatsionaarses õppes õppida ka üksikuid õppeaineid, sellisel juhul määratakse koormus kindlaks individuaalse õppekavaga. Kolmes koolis (Haapsalu Kutsehariduskeskus, Rakvere Ametikool, Võrumaa Kutsehariduskeskus) on õppekorralduseeskirjaga reguleeritud, et õppetöö toimub gümnaasiumiosas kahel koolipäeval nädalas. Haapsalu Kutsehariduskeskuse põhikooliosas on kuni neli koolipäeva nädalas.

Teistes koolides õppepäevi ja nende arvu õppekorralduseeskirjas reguleeritud ei ole. Küll aga on Kehtna Kutsehariduskeskuse veebilehel kirjas, et gümnaasiumiosas on sel õppeaastal igal nädalal kolm õppepäeva ja neist üks on valikaine päev. Järvamaa Kutsehariduskeskuse kodulehel olevas tunniplaanis on gümnaasiumiosas 10. ja 11. klassil õppepäevi kaks ning 12. klassis kolm (konsultatsioonid võivad aset leida ka muudel nädalapäevadel).

Koolitöötajatega tehtud intervjuudest ilmnes, et liitmise järel jäid õppepäevad kolmes koolis samaks ja kahes koolis tunniplaani teatud määral muutus. Neist ühel juhul on õpetajate sõnul harjumuspärase tunniplaani muutumine ja ka see, et tunniplaani pole (eeskätt e-õppijatele) aegsasti ette teada nagu varem TG-s, põhjutanud õpilaste seas pahameelt. Õpetaja viitab, et TG taustaga koolitöötajatel on vilumus tunniplaani pikalt ette koostada ja õpilased on sellega harjunud, ent töötajaid kutseõppeasutuses ei kaasata ja nende kompetentsi ei kasutata piisavalt ära.

E-õppijate tunniplaan, mis peaks kindlasti olema terve aasta, sest nemad käivad selle järgi ka reisil. Paljud elavad kaugel. Kõik need piletid ja sõidud ja töögraafikud: kõik sõltuvad sellest. See on tavapraktika, et see on ette teada. Seda ei ole ka enam. Ja nii edasi. On selliseid tehnilisi, lihtsaid asju, millega oleks võinud meid kaasata.

(Õpetaja)

Näide heast koostööst ja üldharidusõppijate vajadustega arvestamisest on Haapsalu Kutsehariduskeskus, kus tuli lisaks TG harjumuspäraste õppepäevade säilitamisele kutseõppeasutus üldhariduse õppuritele vastu ka koolipäeva algusajaks. Kuivõrd kutsehariduskeskus asub kesklinnast kaugel, kui asus TG, on üldhariduse õppijate koolipäeva algus kl 9.15 (kutseõppijatel üldiselt kl 8.30), et anda neile võimalus vajaduse korral viia enne ise kooli tulemist oma lapsed lasteaeda-kooli.

Ühes teises koolis muutus tundide algusaeg liitmise järel õppijate jaoks aga ebamugavamaks: TG-s algasid tunnid kl 9.30, kutseõppeasutus algab õppetöö seevastu kõigile kl 8.15. TG taustaga õpilased mainisid intervjuul seda kui pettumust valmistavat asjaolu, sest liitmise eel lubati neile, et õppekorralduses midagi ei muutu. Varasem tundide algus on neile õpilaste tekitanud probleeme kooli- ja eraelu ühitamisel ning nad on üritanud sõlmida koolis erikokkuleppeid, et esimesse tundi nad hilinevadki.

Lisaks mainis ühes koolis intervjuueeritud juhtkonna esindaja, et TG-s oli tundide algusaeg vabam (st tunnid algasid siis, kui teatud aine õpetaja jõudis oma teiselt töökohalt TG-sse), samas kui kutseõppeasutuses peetakse tundide ajast rangemalt kinni. Ühelt poolt vähendab see paindlikkust, kuid teisalt hoiab ka selgemat tunniplaan, millega saavad õppurid arvestada.

Üldiselt on kõikides koolides võimalik läbida õppekava individuaalse plaani alusel (sh üksikute õppeainetena). Samuti on Haapsalu Kutsehariduskeskuse ja Järvamaa Kutsehariduskeskuse õppekorralduseeskirjas eraldi kirjas, et õpilastel on õigus võtta üks kord kolme aasta jooksul õppetööst aasta puhkust. Muu hulgas on Kehtna Kutsehariduskeskuses ja Võrumaa Kutsehariduskeskuses mittestatsionaarsesse üldharidusõppesse aastaringne vastuvõtt.

Seda, et õppekava on võimalik läbida paindlikult, võttes ühe klassi läbimiseks rohkem aega ja tehes osa aineid vajaduse korral järgmis(t)el õppeaasta(te)l (või vastupidi, läbida mõni aine ühel aastal nt terve gümnaasiumiosa mahus), toodi intervjuudes esile kõikide koolide kõigi intervjuueeritud sihtrühmade poolt. Kõikides õppeasutustes leiavad nii intervjuueeritud juhtkonnaliikmed, õpetajad kui ka õpilased, et õppekorralduse paindlikkuses pole võrreldes TG ajaga muutusi toimunud ja seda peetakse positiivseks.

Intervjuueeritavatel oli võimalik jagada oma arvamust ka selles osas, kas suhtumine (nt õppetöös osalemisesse, võlgnevuste tekkesse ja likvideerimisse) on liitmise järel läinud leebemaks, rangemaks või jäänud samasuguseks võrreldes TG-ga. Kahes koolis väljendasid TG kogemusega õpilased seisukohta, et nende hinnangul on suhtumine liitmise järel läinud leebemaks. Põhjusena näevad õpilased seda, et TG õpetajad olid rangemad ja autoriteetsemad, aga kuna nad liitmise järel teise haridusasutusse tööle ei tulnud, on muudatused õpetajaskonnas toonud kaasa ka vastutulelikuma ning paindlikuma lähenemise. Ühes koolis olid selle võrdluse esile toonud õpilased seejuures ise kahtleval seisukohal, kas tegu on hea või halva tendentsiga, ent leidsid, et paremate hinnete saamine on samas motiveeriv.

Ühes koolis viiest tõesid õpilased, et midagi pole muutunud või, kui on, siis veidi: puudumist jälgitakse kutseõppeasutuses ehk tähelepanelikumalt. Seda, et suhtumine on natuke rangem ja näiteks võlgnevustesse suhtutakse resoluutsemalt, tõi üks õpilane esile veel ühes koolis. Intervjuul osalenud

Õpilased ei osanud selgitada, miks lubati TG-s tunnistusele kahtesid (enam mitte), ja kui range see reegel üldse on. Ühes koolis, kus meil oli võimalik intervjuuerida ainult ühte TG kogemusega õpilast, ei avaldanud ta üldise ranguse suhtes arvamust, ent mainis, et TG taustaga õpetajad on leebemad, samas kui kutseõppeasutuse taustaga õpetajad ei mõista vahel täiskasvanud õppija eripärasid (nt sagedasem tundidest puudumine). Ka selle õppeasutuse juhtkonnaliige tõdes intervjuul, et liitmise järel esines kohati arusaamatusi ja kutsehariduse õpetajatel oli keeruline harjuda TG tööstiiliga: õpilasi käibki tunnis kohal vähem ning mitmetel on individuaalne õppekava, mida läbitakse, seetõttu pole igas aines kohal käimine tarvilik. Kutseõppes õpetama harjunud õpetajate vähem vastutulelikku ja mõistvat suhtumist mainisid õpilased ka ühe teise kooli puhul.

Kahe kooli juhtkonnaliikmed rõhutasid liitmisega seoses õppekvaliteedi parandamise soovi ning seda, et kutseõppeasutus ongi õppijate suhtes nõudlikum ja TG-le iseloomulikku paindlikkust nii palju ei viljeleta. Samas on märgiline, et neist kahest koolist ühe puhul on tegu kooliga, mille TG taustaga õpilased väitsid, et suhtumine on muutunud leebemaks. Samas tõdesid ka need õpilased, et TG-s oli rohkem selliseid kaasõppijaid, kes tahtsid saada läbi kergelt ja erilise vaevata. Nii on intervjuude põhjal raske öelda, kas suhtumine ongi leebem või on õppijad ise õppimise käigus nii palju arenenud, et tunnetavad nõudeid teistmoodi, või on õpetajate leebumise tinginud asjaolu, et õppijate koosseis on muutunud ja nende pingutamise kvaliteet paranenud.

Oluline on mainida ka seda, et kui üldiselt võimaldas liitmine õpilaste nimekirjades korda luua ja nn surnud hingi välja arvata, siis ühe kooli puhul tõstatasid intervjuueritavad õpetajad ka veel nüüd, liitmise järel küsimuse õpilastest, keda hoitakse kooli nimekirjas, kuid kes aktiivselt õppetöös ei osale, vaid teevad seda periooditi. Seega ei ole nad otseselt mitteaktiivsed õpilased, keda saab nimekirjast kustutada, kuid nad ei käi ka aktiivselt kõigis tundides kohal. Nad ilmuvad intervjuueritud õpetajate sõnul sageli välja õppeaasta lõpus, teevad kõik vajaliku kuidagi järele ning saavad ained läbitud, kuid õpetajate hinnangul on see ebaaus õppetöösse pühendunumalt suhtuvate õpilaste suhtes, tekitades trotsi nii kaasõpilastes kui ka õpetajates.

Seega, kuigi mitteaktiivseid õpilasi on nimekirjast kustutatud, on õpetajatele keeruline nende õpilaste juhendamine, kes käivad harva kohal, kuid teatud aja tagant siiski oma töid soovivad teha. See vajab paindlikkust ja õpetajatelt mahukat individuaalset tööd õpilastega, millega ei ole kutseõppeasutuste õpetajad alati arvestanud. Üks selle kooli õpilastest, kus õpetajad mure tõstatasid, siiski tunnetab, et suhtumine näiteks võlgnevustesse on muutunud veidi rangemaks.

E-õppe võimaldamine

Intervjuude põhjal pakuvad võimalust omandada üldharidus täies ulatuses e-õppes kaks vaatluse all olevat kooli: Rakvere Ametikool ja Kehtna Kutsehariduskeskus. Mõlemas on e-õpe korraldatud gümnaasiumiosa läbimiseks, põhikooli klassidele seda ei pakuta. Samuti pakuti mõlemas (osalist) e-õpet juba enne liitmist, kuid selle järel on muutunud e-õppe korraldus (vt lähemalt allpool).

Ülejäänud kolmes koolis pakutakse osalist e-õpet. Kahel juhul tõdesid intervjuueritud koolitöötajad, et e-õpet mahajäämuse vältimiseks üleliia ei soosita, vaid sellel nähakse pigem toetavat rolli olukordades, kus õpilased ei saa kontaktõppes osaleda. Samasugune oli olukord e-õppega nendes koolides eraldiseisva TG ajal.

Ühe kooli puhul, kus täielikku e-õpet ei pakuta ega tehtud seda ka varem, mainisid intervjuueritud õpilased, et e-õpe tähendab nende kooli kontekstis seda, et materjalid on Moodle'is, kuid veebitunde ei

toimu. Samas nad sooviksid, et e-kanalite kaudu saaks rohkem asju tehtud või et see pakuks puudumiste korral võimalust end ise õppides järele aidata (nt järelevaatamised vms toetavad materjalid).

Nagu öeldud, on praegu 100% e-õpet võimaldavates koolides e-õppe korralduses liitmise järel tehtud muudatusi, kuid kooliti on need veidi erinevad. Kui ühes koolis pakuti ka varem e-õpet vormis, kus e-õppijad pidid ühel päeval nädalas osalema kontaktõppes, siis liitmise järel on mindud üle täielikule e-õppele ja endisel kontaktõppepäeval toimub kaks korda kuus hoopis eelregistreerimisega konsultatsioon. Kahjuks ei õnnestunud selles koolis intervjuuerida ühtki e-õppe õpilast, et kuulda nende arvamust selle muudatuse kohta. Sama õppeasutuse õpetajate intervjuul tuli esile aga mure seoses e-õppe tunniplaani koostamise ja avaldamisega, millest oli juttu juba eespool (vt alapeatükk 4.1).

Teise praegu täies ulatuses e-õpet võimaldava kooli puhul nentis juhtkonna esindaja, et nemad on liitmise järel e-õppe kui süsteemi justkui uuesti loonud, sest nende arusaam e-õppest on midagi muud kui lihtsalt õppematerjalide saatmine e-kirja teel, mida olevat praktiseeritud TG-s.

” *Aga noh, realselt ma julgen öelda, et kogu seda e-õpet oleme pidanud nagu täiesti nullist üles ehitama. Seda tegelikult e-õppe mõistes ei eksisteerinud. See, kui õpilastele saadetakse materjalid e-mail'iga, see ei ole nagu e-õpe. Sellist nagu sisulist poolt, mis vist tänase hetke kvaliteetsel koolile peaks nagu iseloomulik olema, selle koha pealt me saime nagu väga palju üllatusi.* (Juhtkonnaliige)

Reaalsele veebiõppele ülemineku järel on kool katsetanud kahte isesugust e-õppe korraldamise viisi. Näiteks vahetult liitmise järel, mil võeti üle varasem süsteem, tuli e-õppijatel paaril päeval kuus koolis kohapeal käia ja muul ajal iseseisvalt õppida. Kuna oli näha, et õppurid kipuvad sellise korralduse puhul kooliga kontakti kaotama ega püsi järjel, on e-õpe nüüd organiseeritud nii, et kolmetunnised virtuaalsed kokkusaamised toimuvad kahel päeval nädalas. Selles koolis õnnestus meil ühelt e-õppijalt (kahjuks mitte TG taustaga) uurida, kuidas ellu viidud muudatused e-õppe korralduses talle tunduvad, ja selgus, et ta on praeguse olukorraga üldiselt rahul. Ta tõdes, et varasem korraldus, kus kohapeal käimist oli paaril päeval kuus, oli raske, sest eeldus oli, et kõik õppurid on kodus iseseisvalt materjali omandanud ning kooli tülles valmis vaid kontrolltöid tegema, kuid tegelikkuses oli palju mahajääjaid ja neid, kes ei olnud iseseisvalt õppides asjadest aru saanud. Nüüd, mil igal nädalal saab õpetaja ja klassikaaslastega veebi teel suhelda ning abi küsida, on võimalik hõlpsamini järjel püsida. Ainus, millest õppija puudust tundis, on sagedasem silmast silma kohtumine.

4.2. Mitmekesised õppimisvõimalused kutseõppeasutuse koosseisus

Nagu öeldud, peitub kutse- ja täiskasvanute üldharidusõppe ühte asutusse kokkutoomises oluline võimalus pakkuda kutseõppeasutustes keskhariduseta täiskasvanutele sobivat õpet senisest mitmekesisemal viisil. See, et mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased läbiksid rohkem kutseõppe aineid või omandaksid paralleelselt lausa kutse, polnud küll otseselt TG-de kutseõppeasutustega liitmisele seatud eesmärk, kuid siiski tõdesid mitmed intervjuueritud poliitikakujundajad, et sisimas loodeti, et õppeasutuste liitmine paneb õpilasi ka rohkem kutseõppe poole vaatama. Samas nentisid mõned poliitikakujundajatest, et tundub, et realsuses pole eri haridusliikide lähenemine veel toimunud. Seda kinnitavad meie intervjuud koolide töötajate ja õpilastega.

Üks võimalus õpet mitmekesistada on teha seda valikainete ja -kursuste pakkumise kaudu õppekavades.¹⁰ Õppekavad viitavad, et valikainete ja -kursustena pakutakse nii üldiseid õppeaineid laiendavaid mooduleid, lisaoskuseid tutvustavaid valikaineid kui ka kutseõppes pakutavaid mooduleid. Koolide õppekavad peegeldavad, et kõik uuringus vaatluse all olevad koolid pakuvad üldhariduse õppekavadel valikaineid. Õppekavade järgi laiendavad valikained põhiaineid lisamoodulitega, aga pakutakse ka kutseoskuste jm oskuste omandamist võimaldavaid mooduleid (sellest, kuidas valikainete ja -kursuste raames tutvuda kutseõppega, anname täpsema ülevaate alapeatükis „Valikainete või -kursuste raames kutseõppega tutvumine ja õppekavade vahel liikumine“). Samuti tuleb silmas pidada, et kuigi õppekavade järgi on valikkursuste arv suur, ei mainitud intervjuudes neid sama suures mahus.

Näiteid pakutavatest valikkursustest ja -ainetest õppekavade põhjal.

- **Haapsalu Kutsehariduskeskuse lisakursused:** eesti keeles „Lugemisest kirjutamiseni“, kirjanduses „Kirjandus ja müüt“ ning „Kirjandus ja ühiskond“, matemaatikas „Ülesannete lahendamine võrrandite ja nende süsteemide abil“, „Funktsioonide rakendamine“ ja „Kitsa matemaatika rakendused“ ning kunstis „Loovkunst“.
- **Järvamaa Kutsehariduskeskuse valikained:** „Etikett“ I ja II ning „Psühholoogia“.
- **Rakvere Ametikooli valikkursused:** „Kirjandus“, „B2-taseme inglise keel“, „Matemaatika (kitsas)“, „Keemia“, „Eesti keel“, „Soome keel (A1-tasemel)“, „Majandus- ja ettevõtlusõpe“, „Uurimistöö alused“, „Inglise keel“, „Matemaatika (lai)“, „Riigikaitse“, „Tehniline joonestamine“, „Õpitee ja töö muutuv keskkonnas“ ning „Keskkonnakaitse“.
- **Võrumaa Kutsehariduskeskuse valikkursused:** „Karjääriõpetus“, „Riigikaitse“, „Tehniline joonestamine CAD/CAM“, „Ettevõtlusõpe“, „Keskkonnakaitse“, praktilise tööga seotud kutseõppe moodul, valikkursused ajaloos ning psühholoogia, uurimistöö ja praktilise töö alused.
- **Kehtna Kutsehariduskeskuse valikained:** „Arvuti kasutamine õppetöös“, „Ettevalmistus inglise keele riigieksamiks“, „Ettevalmistus matemaatika riigieksamiks“, „Matemaatika kordamine“, „Sotsiaalsed õpioskused“ ning „Tervise- ja liikumisõpetus“.

Üldhariduse ja kutse paralleelne omandamine

Üldhariduse omandamisega samal ajal saab kutseõppes eriala omandada neljas koolis ning neist kolmes on intervjuueritavate sõnul (olnud) vaid üksikud õpilased, kes õpivad korraga mõlemas õppes. Neist neljast ühe kutseõppeasutuse puhul väitis intervjueritud juhtkonnaliige, et korraga üld- ja kutsehariduse õppekaval õppijaid on isegi mitu ja vaatamata topeltkoormusele on kool julgustanud neid sellist valikut tegema.

Mitme õppekava läbida tahtjaid oleks kooli juhtkonna esindaja sõnul rohkemgi, kuid takistuseks saab mõningatel juhtudel see, et õpilane soovib omandada eriala, mille eeldus on keskhariduse olemasolu. Seevastu sama kooli õpilaste fookusrühmintervjuusse ei sattunud ühtegi samal ajal kutset omandavat täiskasvanud üldhariduse õpilast ning need õpilased, kes intervjuul osalesid, väitsid, et on küll kuulnud, et paralleelselt saab ka kutseõppe läbida, aga ei tea sellest täpsemalt, kuna keegi pole võimalusi tutvustanud ega sellist valikut tegema julgustanud. Ühele õpilastest meenus siiski, et algul (liitmise järel)

¹⁰ Selles uuringus ei käsitletud me osana õppimisvõimaluste mitmekesistamisest varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise (VÖTA) kasutamist valikainete puhul.

oli sellisest õppimisvõimalusest rohkem juttu, kuid teema on nüüdseks vaibunud. Oldi ka ühel nõul, et kahe õppevormi paralleelseks läbimiseks tunniplaanid ilmselt ei klapiks ja pole ka erilist huvi kutse omandamise vastu.

Teises õppeasutuses, kus kutse paralleelne omandamine on samuti võimalik, ei reklaamita õpilastele kahe õppekava samal ajal läbimist kui lisavõimalust, sest peljatakse, et kokkuvõttes ei saa nad kaht asja korraga tehes hakkama kummagagi.

”

Me ei taha nagu väga soodustada, sest oht on suur, et lõpuks jäävad mõlemad pooleli, nii üldharidus kui kutseõpe jääb neil pooleli, sest nad lihtsalt on nii nõrgad, et nad ei ... nad ei ole võimelised nii palju paralleelselt tegema. Aga kui me näeme, et õpilane saab sellega hakkama, siis me toetame seda ka. Ja meil on õpilasi, kes seda ka ära kasutavad.

(Juhtkonnaliige)

Selles koolis on ka intervjueeritud õpetajad seda meelt, et üldharidus- ja kutseõppes korraga osalemine võib osutada (nt töö- ja eraelu tõttu) keeruliseks ning õpilaste niigi vähese aja tõttu peaks fookus olema üldhariduse ainetel. Ka selle õppeasutuse õpilaste intervjuudest peegeldub see, et üldhariduse ja kutse samal ajal omandamise kohta ei edastata õppuritele infot: üks õppur polnud sellest võimalusest üldse kuulnud, üheni oli teave jõudnud klassikaaslaste kaudu, kes on kutseõppes osalenud. Lisaks oli ühel õpilasel kutse olemas ja üks omandas seda samal ajal üldharidusega: ka nemad tõdesid, et reklaami sellele lisavõimalusele kool ei tee. See õpilane, kes omandab parasjagu üldharidusõppes olles ka kutset, tunnistab, et tal on üldhariduse poolel juba tekkinud võlgnevused, kuna kahe õppevormi tunniplaanid ei klapi ja ta peab emma-kumma õppetööst puuduma.

Kolmandas koolis leidsid juhtkonnaliikmed samuti, et üldiselt kipub üldhariduse ja kutse korraga omandamine olema õppijate jaoks liiga suur pingutus ja seetõttu õpilasi selles osas ei survestata, kuid loodetakse siiski, et pikas plaanis lähenevad eri õppevormid teineteisele. Õpetajadki ei teadnud kedagi, kes oleks samal ajal kutset omandamas või selle omandanud, ning leidsid, et tunniplaanide kattuvus teeks selle keeruliseks. Õpilastest mainis paar (sh üks e-õppes osaleja), et pole üldharidus- ja kutseõppes samal ajal osalemise võimalusest kuulnud, kuid leidis üks, kes ütles, et räägitud sellest variandist on, kuid tal isiklikult pole selle vastu huvi. Üks e-õppes osaleja ütles, et võib-olla ta vaatamata juba ühele olemasolevale kutsele isegi kaaluks kutse samal ajal omandamist, kuid praeguses koolis pole teda kõnetavaid erialasid. Enamasti on õpilased siiski seisukohal, et parem on omandada üks haridus korraga ja juba üldharidusõppesse tulnuna nad kutse omandamisel mõtet ei näe.

”

Ma arvan, et kui keegi tahaks mingit eriala õppima minna, siis ta lähekski lihtsalt septembrist sellele erialale õppima. Ta ei tuleks gümnaasiumisse kõigepealt, sest minu arust muidu läheb liiga segaseks, nagu need asjad kokku panna, et eriala õppida lihtsalt.

(Õpilane)

Neljandas kutseõppeasutuses, kus on samuti võimalik üldharidus- ja kutseõpe läbida samal ajal, tõdes intervjueeritud juhtkonnaliige, et olgugi et praegu eksisteerib see võimalus, vaatab iga õpilane ise, kuidas ta sellega toime tuleb. Süsteemsema lähenemisega lõimimisele võiks tema hinnangul tegeleda siis, kui soovijaid leiduks rohkem. Selle kooli õpetajad hindavad mitmekesisemaid õppimisvõimalusi ja arvavad,

et samal ajal kutseõppe läbimise võimalust võiks õpilaste seas rohkem reklaamida. Praegu teavad nad endi sõnul vaid mõnda õppijat, kes on nii toiminud. Intervjueeritud õpilased väljendasid seisukohta, et nad pole kutse omandamisest huvitatud ega paralleelsete võimalustega ka kursis, kuid usutavasti leiaks viisi sel moel õppida, kui selleks soovi oleks.

Ühes kutseõppeasutuses ei pakuta üldse võimalust üldharidusõppes olles ka kutseõppe läbida, sest see leitakse olevat õpilaste jaoks liiga raske ning ka tunniplaanide korraldus ei arvesta selle variandiga. Õpetajate sõnul on paljudel õpilastel kutse juba olemas ja kel pole, ei leiaks tõenäoliselt suuremaks õppekoormuseks aega. Intervjueeritud õpilastest tões üks, et kui üldhariduse ja kutse samal ajal omandamine oleks võimalik, pakuks kokaeriala talle võib-olla isegi huvi.

On tähtis mainida, et kahe vaatluse all oleva kooli puhul väitsid juhtkondade esindajad, et üldharidus- ja kutseõppe lähendamine on õppeasutuses alles idee tasandil või on see protsess algatatud. Neis kahes ja lisaks veel ühes koolis väljendasid juhtkondade esindajad usku sellesse, et üldharidus- ja kutseõppe lõimimine tuleb aegamisi loomulikult teel ehk õpilased näevad koolis käies pakutavaid võimalusi ja asuvad neid ajapikku kasutama. Üks intervjueeritud juhtkonnaliikmetest nentis, et vajalik oleks etapiviisiline juhend selle kohta, kuidas üldharidusõpet üldse kutseõppeasutusse lõimida, kuna praegugi, kus nad samal ajal kutse omandamist ei paku, on raskusi selle mõistmisel, kuidas panna ühes asutuses koos toimima kutseõppeasutuse seaduses ja põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (PGS) sätestatu.

Valikainete või -kursuste raames kutseõppega tutvumine ja õppekavade vahel liikumine

Dokumendianalüüsist selgus, et vaid Rakvere Ametikooli ja Võrumaa Kutsehariduskeskuse õppekavades on kirjas, et õpilastel on võimalik valida lisaks mooduleid kutseõppest. Intervjuude alusel saab väita, et ka teistes koolides võimaldatakse mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilastel valikainete või -kursuste raames soovi korral täiendavalt läbida kutseõppe mooduleid. Üldiselt ei ole aineid, mida kutseõppest võtta saab, siiski väga palju.

Positiivse näitena võib esile tuua Rakvere Ametikooli, mis pakub mittestatsionaarse üldhariduse õppijatele võimalust läbida kutseõppe praktilise osa mooduleid, st teha nn praktika jälgimist, mida arvestatakse valikainena. Samuti läbis kooli üks põhikooliklass 2021/22. õppeaastal kutsevaliku õppekava. Intervjueeritud õpetajad leiavad, et selline võimalus tuleb põhikooliosas õppivale noorele kindlasti kasuks ja on hea, et noor teeb midagi lisaks, arvestades, et üldharidusõppes osaleb ta vaid paaril päeval nädalas.

Ühes kutseõppeasutuses tõdeti, et valikkursustena kutseõppe moodulite pakkumist alustati alles 2022/23. õppeaastal, mistõttu on keeruline teha järeldusi nii selle võimaluse toimivuse kui ka populaarsuse kohta õpilaste seas. Samuti on ühes kutseõppeasutuses mõtte luua e-kursusi, mida saaks valikuliselt läbida nii üldhariduse õpilased kui ka kutseõppurid, ent tegemist on alles algusjärgus ideega.

Kahjuks peegeldasid ühes koolis intervjueeritud õpetajad, kuidas nad olid kuulnud paari õpilase väga halvast kogemusest kutseõppe valikainega: mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilasi polevat kutseõppes omaks võetud ja kutseõpetaja suhtumine neisse olevat olnud kantud eelarvamusest, et nad ei saa niikuinii hakkama. Kahjuks ei õnnestunud meil nende õpilastega vestelda, küll aga väljendasid teised selles koolis intervjueeritud õpilased arvamust, et kutseõppe ainete läbimise vastu neil erilist huvi pole, ilmselt ei klapiks ka tunniplaanid ja seda võimalust tutvustatakse õpilastele vähe, olgugi et osal lõpuklassi õpilastest võib olla mure, kas vajalik kursuste arv tuleb kokku, nii et neil võiks olla põhjust

valikainetest huvituda.

Lisaks valikainete ja -kursuste läbimise võimalusele tuli intervjuudel jutuks see, kas ja kuidas võimaldab kutse- ja täiskasvanute üldharidusõppe ühte asutusse kokkutoomine sujuvamalt kahe õppekava vahel liikuda. Nagu öeldud, ei omandata eriti kutse- ja üldharidust samal ajal ning ka valikainete või -kursuste raames kutseõppega tutvumine pole (veel) laialt levinud, ent liikumine eri õppekavade vahel toimib vahel selles mõttes, et kui õpilasele ei peaks üks õppevorm sobima, saab ta hõlpsamalt suunduda teisele. Nii on tõenäoliselt võimalik ennetada ka haridussüsteemist väljalangemist, mida tõid esile intervjuueeritud tugispetsialistid.

Neljas koolis on intervjuueeritavate sõnul ette tulnud, et õpilane jätab kutseõppe pooleli ning siirdub üldharidusõppesse, kuid vastupidist liikumist haridustee poolelijätmisel pigem ei esine. Küll aga meenutati paaris koolis juhtumeid, kus mittestatsionaarse üldharidusõppe läbinu on õpinguid jätkanud kutseõppes. Samuti on juhtumeid, kus kõrghariduse omandamise sooviga kutseõppur on õpingute lõpetamise järel tulnud lisa-aastale üldharidusõppesse, et valmistuda riigieksamiteks.

4.3. Sisseelamis- ja tasanduskursused

Kuna mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijatel on haridusteesse tihtipeale jäänud lünk ning uuesti õppima on tulnud pärast mõningast pausi, on vaja nad järjele aidata ehk pakkuda neile sisseelamis- või tasanduskursuseid. Nii koolide juhtkondade kui ka õpetajatega tehtud intervjuudest selgus, et TG-des selliseid kursusi kõikjal ka pakuti. Samuti võimaldati õpilastele lisakonsultatsioone.

Üldiselt olid sellised õppetööd toetavad meetmed TG-des rahastatud projektipõhiselt¹¹ ning just see on põhjus, miks selliseid lisavõimalusi kõikides koolides enam samas mahus või üldse ei pakuta. Niisiis pole muutus sisseelamis- ja tasanduskursuste võimaldamises otseselt liitmisest tulenev, ent jällegi saavad kokku koolide liitmine ja projektirahastuse lõppemine ning kokkuvõttes näib olukord TG-ga võrreldes seega nii mõnelgi juhul kehvem.

Positiivsena võib esile tuua, et ühe kooli juhtkonna esindaja tõdes, et neil on õnnestunud õpioskuste kursust jätkata ka pärast projekti lõppu, finantseerides seda kooli poolt. Kahes teiseski koolis on tasanduskursuste pakkumine vähemalt osaliselt säilinud. Näiteks kolmes koolis pakutakse õpilastele ka nüüd, liitmise järel tasanduskursust matemaatikas, st neil juhtudel on vähemalt selle aine raames endine korraldus säilinud. Neist ühes koolis võimaldab kursust läbiviiv õpetaja tasanduskursusega video teel ühineda ka e-õppijatel. Ühes kutseõppeasutuses pole küll matemaatika tasanduskursust, ent gümnaasiumiastme esimene matemaatikakursus on organiseeritud kordavana. Samamoodi toimitakse keemiaga.

Teisalt leidub ka kool, kus TG ajal olid tasanduskursused nii matemaatikas, eesti keeles kui ka võõrkeeles, kuid liitmise järel kutseõppeasutuses neid enam ei pakuta ja piirduakse vaid konsultatsiooniega, mis mahuvad õpetajate põhikoormusesse. Ühes koolis, kus praegu erinevalt TG ajast tasanduskursusi ei ole, möönavad õpetajad, et nende hinnangul vajadus selliste järeleaitavate kursuste järele siiski eksisteerib.

Lisaks tõi ühe kooli juhtkonnaliige esile, et õppijate võõrkeeleskuse tase on erinev, mistõttu oleks tema hinnangul hea pakkuda tasanduskursusi uudse lahendusena ka selles valdkonnas. Praegu sellist

¹¹ Peame siin ja edaspidi projektidest rääkides silmas Euroopa Sotsiaalfondi projekti „Keskhariiduse taäiskasvanute tagasitoomine tasemeõppesse“, mida koolid ise nimetasid enamasti projektiks „Teisel ringil targaks“, kohati ka teisiti.

tasanduskursust pole, kuid koolil on soov hakata tulevaste õpilaste keeletaset määrama vastuvõtu- protsessi käigus, et seejärel oleks võimalik määrata nii mittestatsionaarse üldharidus- kui ka kutseõppe õpilased tasemegruppidesse.

Kõikides koolides oli intervjueeritavaid, kes leidsid, et igasugune valikkursuste pakkumine, sh sisseelamise toetamiseks või teadmiste tasandamiseks, on hea, kuid endiselt (nagu ka TG ajal) keeruline seetõttu, et mittestatsionaarse üldharidusõppe koolitunnid on enamasti niigi kokku surutud paarile- kolmele päevale nädalas ja teistel päevadel lisavõimalusi pakkudes ei ole töö- või eraeluga hõivatud õpilastel tihti peale võimalik neist osa saada. Ühe kooli esindaja tõi esile, et nad on valikkursuste pakkumise lahendanud e-õppena, et tagada rohkematele õpilasele paindlik osalemisvõimalus. Arvestades, et liitmise järel on koolide digitaristu nüüdisaegsem, võiks e-kanalite abil pakutavaid lahendusi seega kindlasti rohkem kasutada.

Lisaks sisseelamis- ja tasanduskursustele on õpilaste toetamisel ja järjele aitamisel tähtsal kohal konsultatsioonid. Kõigis koolides pakutakse neid õpilastele siis, kui need vähegi mahuvad õpetajate koormusesse. Erinevus TG-dega on aga selles, et TG-des pakuti lisakonsultatsioone nii, et need tähendasid õpetajatele lisatasu, mida maksti projektirahast. Niisiis kerkib jälle esile olukord, kus liitmine ja projektiraha lõppemine on sattunud üsna samasse aega ning võib eeskätt õpetajates tekitada tunde, et TG ajal oli olukord parem kui kutseõppeasutusega liitmise järel.

Kahes koolis viiest tõi õpilased esile, et nad pole konsultatsioonide korraldusega eriti rahul, kuna konsultatsiooniaegu on vähe või on need ebasobivad, kattudes teiste tundidega. Neist ühel juhul tõi esile intervjueeritud õpilased, et olukord oli sama TG-s õppides. Seevastu kolmes ülejäänud koolis on õpilased konsultatsioonide võimaldamisega kursis ja isegi juhul, kui neil kõigil pole vajadust neist osa võtta, peavad nad võimalusi heaks ning korraldust paindlikuks. Neist koolidest omakorda kahes peavad õpilased konsultatsioonide võimalust liitmise järel isegi paremaks, kui see oli TG ajal.

Mõlema kooli õpilased ütlesid, et kuna võrreldes TG-ga on rohkem õpetajaid nende õppepäevadel koolimajas pidevalt olemas, siis on konsultatsioone võimalik saada ajalises mõttes paindlikumalt ja kiiremini. Ühel juhul tõi üks intervjueeritud õpilastest esile, et tema hinnangul on kutseõppeasutuses konsultatsioon individuaalsem, kuna õpetajate kohalolu tõttu on võimalikke aegu rohkem ja osa õpilasi eelistavad nõu küsida hoopis e-kanalite kaudu, mida TG ajal ei kasutatud.

” *Mul tuli praegu sellega meelde see ka, et kui [TG nimetus] käisime konsultatsioonis matas, kui sa mäletad, siis terve see klass oli igasuguseid õpilasi täis. Ühest klassist, teisest klassist ... Aga kuna siin on juba nii palju erinevaid võimalusi, siis suur tõenäosus on, et sa saad õpetajaga üks ühele lausa õppida, sest lihtsalt inimesed saavad seda asja ka kodus õppida. Aga seal [TG-s] seda võimalust ei olnud. Seal oli ikkagi sada erinevat klassi koos ja õpetaja tegeles ühega, teisega. Ühesõnaga, see ei olnud väga hea variant.*
(Õpilane)

4.4. Õpetajate koolitamine

Uurisime nii koolide juhtkondi kui ka õpetajaid intervjuerides seda, kas õpetajatele on pärast koolide liitmist võimaldatud koolitusi. Selgus, et enamasti (neljas koolis) on neid korraldatud e-õppe ja selle

pakkumise teemal või tutvustatud kutseõppeasutuse õppekeskkonna digivõimalusi. Samas mainisid õpetajad paaril korral seda, et samateemalisi koolitusi saadi juba TG-s. Mitme kooli õpetajad ütlesid, et neil on võimalik saada digiteemadel ka individuaalset nõu (nt haridustehnoloogilt).

Seda, et koolitusi on kutseõppeasutuses õpetajatele korraldatud just digioskuste valdkonnas, võib pidada loogiliseks, kuna, nagu juba selgitasime, paranes liitmiste järel üldiselt koolide digitaristu ning lisandus nüüdisaegseid digivahendeid, mida saab õppetöös kasutada. Näiteks ühes koolis mainisid õpetajad, et muid digikoolitusi vaja polnud, sest teadmised olid TG ajast olemas, kuid liitmise järel korraldati neile õppeinfosüsteemi Tahvel kasutamise koolitus, kuna see keskkond oli neile võõras. Ka ühes teises koolis tõi intervjuueeritud juhtkonnaliige esile Tahvli kasutamise koolituse, kuid sama õppeasutuse õpetajad (kes on liitmise suhtes tervikuna rahulolematud) ütlesid, et koolitus küll organiseeriti, ent nii hilja, et nad olid iseseisvalt ja üksteiselt õppides põhilise selleks ajaks juba selgeks saanud.

Ühes koolis, kus pärast liitmist õpetajate töökoormus ei suurenenud ning endiselt on enamik õpetajatest ametis osakoormusega (neil on põhitöökoht mõnes teises haridusasutuses), tõdes intervjuueeritud juhtkonnaliige, et nad eeldavad, et õpetajad saavad täienduskoolitustel osaleda pigem oma põhitöökohal ning nemad organiseerivad lisaks vaid spetsiifilisemaid koolitusi, mida võib olla vaja just mittestatsionaarses üldharidusõppes õpetades.

” *Kuna meie õpetajad on nagu enamasti põhikohaga mujal, siis me tegelikult arvame, et nad saavad enamasti erialast haridust või täiendkoolitust igal juhul selle põhikoha kaudu. Mis meie võime rohkem pakkuda, on seda andragoogikat ja selliseid asju, mis meil muidu ka projekti raames on olnud: andragoogikakoolitus.*
(Juhtkonnaliige)

Seda, et TG-s pakuti andragoogikakoolitusi, toodi esile ka teises koolis ja tõdeti, et kutseõppeasutusega liitmise järel seni sellesisulisi koolitusi toimunud pole. Lisaks avaldas ühe kutseõppeasutuse juhtkonnaliige arvamust, et liitmise järel vajaksid õpetajate kõrval koolitusi ka kutseõppeasutuse administratiivtöötajad (nt õppejuht, õppespetsialistid), sest üldharidus- ja kutseõppe süsteemid on sedavõrd erinevad, et paljusid nüansse tuleks seni kutsehariduse valdkonnas toimetama harjunud töötajatele tutvustada.

” *Võib-olla võiks siis olla mingi koolitus suisa enne, kui asjad juhtuvad, just õppejuhtide tasandil ka ja õppekorralduse spetsialistidele ka osaliselt ilmselt, et kuidas on mõistlik teha ja missuguseid ... missuguseid regulatsioone peaks nagu üle vaatama ...*
(Juhtkonnaliige)

Muu hulgas mainiti korduvalt seda, et TG ajal oli õpetajatele võimalik täienduskoolitusi, õppereise või muid sarnaseid eneseharimisele suunatud ettevõtmisi korraldada projektirahastuse toel, kuid kuna praeguseks on need projektid lõppenud, on ka raha koolituste jt sarnaste ürituste tarbeks jäänud vähemaks. Projektide lõppemine pole küll seotud mitte koolide liitmisega, vaid rahastusperioodi lõppemisega, kuid on tähtis mõista, et liitmine kui suur muutus kumuleerub õpetajate jaoks projektirahast ilmajäämisega ning võimendab omakorda tunnet, et nii mõndagi on töökorralduses muutunud ja TG-ga sarnaseid võimalusi enam ei ole.

4.5. Peatüki põhisõnumid

- **Õppekorralduse paindlikkus on liitmise järel säilinud samal tasemel võrreldes TG-ga.** Kohati tuuakse näiteid tunniaegade erinevast korraldusest, kuid ka siin on leitud võimalusi täiskasvanud õpilaste vajadustele vastu tulla, et võimaldada õppimise ja eraelu ühildamist.
- **Suhtumine õppetöös osalemisse ei ole muutunud ühtselt rangemaks ja on eelkõige individipõhine, mitte niivõrd kooli korraldusega seonduv.** Siiski tõdetakse mõnes koolis, et kutseõppe õpetajatel võtab aega harjumine mittestatsionaarsele üldharidusõppele omase töökorraldusega, mille puhul õpilasi käibki tunnis kohal vähem ning nende õppes osalemine võib lähtuda individuaalselt õppekavast.
- **Osas kutseõppeasutustes rõhutatakse püüdlemist selle poole, et nõudlikkus õppetöös osalemise suhtes oleks suurem, sh seatakse suuremaid ootusi õppetöösse panustamisele,** et ei tekiks selliseid õppes mahajääjaid, kes proovivad lühikese aja jooksul kõiki võlgnevusi korraga likvideerida. Kuna õpilased ei tunneta alati võrreldes TG ajaga suuremat rangust õppetöös, võib arvata, et sellega kimpus olevad õpilased ei sattunud meie uuringus osalejate sekka. Samuti on mitmes koolis vähendatud nende õpilaste arvu, kes ei ole pikalt õppetöös osalenud, kuid keda on seni nimekirjas hoitud.
- **E-õpet kui ühte võimalust pakkuda täiskasvanud õppijale paindlikkust jätkatakse kutseõppeasutustes samamoodi nagu TG-des. Arusaam sellest, mis on e-õpe ja kuidas seda korraldada, on siiski kooliti väga erinev** ja kohati tunnevad õpilased puudust laiematest e-õppe võimalustest.
- **Mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijatele täiendavate valikuvõimaluste (nt kutse omandamine, valikainete raames erialainete õppimine) pakkumine oli üks suurtest eesmärkidest, mida sooviti koolide liitmisel saavutada, kuid see ei ole paljude praktiliste takistuste (nt tunniplaanide kattumine), aga ka huvi puudumise tõttu teostunud.** Kutse- ja üldhariduse samal ajal omandamise suhtutakse koolides pigem ettevaatlikult, kartes, et sel juhul kannatavad mõlemad õppevormid. Ka õpilaste huvi on intervjuude põhjal selle vastu pigem leige, kuigi on üksikuid huvilisi, kes on selle teekonna ette võtnud ja koolid seda otseselt ei takista. **Arutada tuleks, kumb peaks tulema enne, kas nõudlus või pakkumine:** kui koolid leiavad, et süsteemset lähenemist kahe haridusliigi lõimimisele pole mõtet rakendada enne, kui soovijaid on praegusest rohkem, siis võivad tahtjad kokkuvõttes tahtjateks jääda, sest halduslikud takistused ei soosi kahes õppevormis korraga õppimist. Teine võimalus õppekavade suuremaks lõimimiseks on valikainete või -kursuste pakkumine kutseõppe õppekavadelt, kuid ka need võimalused on jäänud väheseks, ehkki koolid viitavad arendusideedele õpilastele rohkemate võimaluste pakkumiseks.
- **Õpilasi saab õppetöös järjele saamisel toetada sisseelamis- ja tasanduskursuste ning konsultatsioonide pakkumisega. TG-des pakuti selliseid lisavõimalusi sageli, kuid need olid projektipõhised ning seoses projektide rahastuse lõppemisega on tegevuste maht jäänud väiksemaks või on kursuste/lisakonsultatsioonide pakkumine nüüdseks sootuks lõpetatud.** Niisiis on sisseelamis- ja tasanduskursuste pakkumine kutseõppeasutuse eri, sõltudes paljuski kooli võimekusest. Konsultatsioone pakutakse niivõrd, kuivõrd need mahuvad õpetajate töökoormuse hulka, ent TG-des tagatud lisakonsultatsiooniaegu ei ole.

Positiivse muutusena tuuakse samas esile, et seoses õpetajate pikaajalisema viibimisega koolis kohapeal on konsultatsiooni saamise võimalused paindlikumad ja nendega saab ühendust kiiremini.

- **Koolide liitmise eel ja järel vajab täienduskoolitusi nii kutseõppeasutuste kui ka TG taustaga personal.** Vajalikud oleksid koolitused näiteks kutse- ja üldhariduse süsteemide detailide ja süsteemide ühildamise teemal (sh õiguslikud erinevused, mis mõjutavad õppetöö korraldust), andragoogikakoolitused kutseõppeasutuste õpetajatele juhul, kui seda ei ole neile varem võimaldatud, ning TG taustaga töötajatele uuel töökohal pakutavate tehnoloogiliste võimaluste igapäevase kasutamise tutvustamine (sh digitaristuga seonduv, õppeinfosüsteemide kasutajakoolitused).

[Vaata ka tabelit lisas 5, mis annab ülevaate liitmise mõjust koolide õppe paindlikkusele ja e-õppe pakkumisele, ning tabelit lisas 6, mis annab ülevaate liitmise mõjust üldhariduse ja kutse paralleelsele omandamisele, kutseõppega tutvumisele ja õppekavade vahel liikumisele ning sisseelamis- ja tasanduskursuste pakkumisele koolides.](#)

5. Mõju toetusmeetmete kättesaadavusele

TG-des on oluline õppijaid toetav praktika olnud mitmekesiste tugimeetmete pakkumine ja neile toetavate teenuste organiseerimine, sh mitte vaid õppe aspektist, vaid ka muudes, koolivälistes küsimustes (nt nõustamisteenused, lapsehoid). Tuleb silmas pidada, et tegu pole teenustega, mida rahastati TG-des riiklikult, vaid neid mitmekesiseid tegevusi võimaldasid ellu viia Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastatud projektide „Madala haridustasemega täiskasvanute tagasitoomine tasemekoolitusse ja õppes osalemise toetamine“ ning „AGENDA – Euroopa täiskasvanuhariduse tegevuskava“ ressursid.

See, et kutseõppeasutustes pole kõik TG-des pakutud tugiteenused ja -meetmed enam samas mahus kättesaadavad, ei tulene seega mitte koolide liitmisest, vaid nimetatud projektirahastuse lõppemisest. Puudutatud osapoolte, nagu õpilaste ja õpetajate jaoks võib koolide liitmine ja pakutavate tugiteenuste vähenemine siiski tunduda olevat seotud või vähemalt tunnetuslikult tekitada olukorra, kus TG aeg tundub helgem ning võimalusi näib olevat sealses keskkonnas olnud rohkem.

Ka varasemates uuringutes on ühe liitmisega seotud hirmuna esile toodud tugisüsteemi kadumine. TG-des oli tugisüsteem väga paindlik ja arvestas täiskasvanud õppija vajadusi: muu hulgas oli tagatud eripedagoogi ja perelepitaja vastuvõtt, lisakonsultatsioonid ja tasandustunnid, õppekäigud ja motivatsioonipäevad ning lastehoid õppe ajaks (vt ka Kallaste, 2022 ja Touart, 2021).

Viiendas peatükis kirjeldame esmalt mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilaste profiili, et mõista paremini nende toevajadust. Seejärel analüüsime, kuidas on TG-de liitmine kutseõppeasutustega mõjutanud õppijate toetamise võimalusi, st nii tugiteenuste kättesaadavust kui ka muude toetavate meetmete ja vaba aja veetmise võimaluste olemasolu.

5.1. Õpilaste toevajadus

Uuringu käigus intervjueritud tugispetsialistid, aga ka õpetajad, kes annavad tunde nii üldharidus- kui ka kutseõppes, tõdesid, et mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijad erinevad kutseõppe õppuritest. Muidugi on toetust vajavaid õppureid ka kutseõppes ja mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased ei ole samuti homogeenne grupp (nt on õpilased väga erinevas vanuses), kuid üldiselt vajavad just mittestatsionaarse üldhariduse õpilased koolitõtajate kogemuste kohaselt rohkem tuge ja julgustamist.

” Neil [TG sihtgrupil] on vaja rohkem toetamist, palju rohkem käehoidmist, jälle juhendamist, et „kuule, sa pole nüüd kaks kuud midagi teinud, kust sa nüüd jälle leiad ...“. Tegelikult seda toetust vajavad nemad palju-palju rohkem kui üks tavaline kutsekooli õpilane.
(Juhtkonnaliige)

Mitme intervjueritava sõnul on mittestatsionaarsesse üldharidusõppesse jõudvad inimesed sageli keerulise elukäiguga ja vajavad just seetõttu teistsugust lähenemist, mis aitaks neile eneseusu tagasi saada.

” *Kõigepealt kommi ja siis piitsa. Vastupidi, teistpidi ei saa, sest kõigepealt nad peavad hakkama iseendasse uskuma paljud, ja tuleb see endasse usk ja see tagasi anda.*
(Endise TG juhtkonnaliige)

Ühes koolis, kus õpilaste fookusrühmaintervjuul õnnestus kasutada *photovoice*'i meetodit (vt lähemalt lisa 1. Meetodid ja andmed), olid õppijad pildistanud üldharidusõppe vastuvõttu reklaamivat plakatit ning peegeldasid selle kaudu, mida tähendab õppima tulek nende jaoks. Õpilased iseloomustasid neid, kes pooleli jäänud haridusteed jätkama tulevad, kui julgeid ja vapraid inimesi, kuna õpingute alustamine on nende sõnul eneseületus ja nõuab paljudelt pere ning töö kõrval suurt pingutust. Samuti leidsid õpilased, et igasugused õppima tulemist julgustavad kampaaniad on tervitatavad ja üks intervjuueeritust oli ka ise sellise innustuse peale õppima asunud.

Mitmes koolis tõdeti, et laias laastus võib mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased jagada kaheks. Esiteks on nendeks noored (sh isegi alaealised) õpilased, kes on sellesse õppesse suunatud Rajaleidja otsusega (vt ka alapeatükk 2.5) või kellel on tavakoolis aasta või paar vahele jäänud ning kes tulevad poolelijäänud haridusteed jätkama näiteks vanemate sunnil. Teise osa mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilastest moodustavad täiskasvanud, kel on koolitee kunagi aastate eest katki jäänud, kel on juba lapsed ning kes käivad tööl ja tulevad õppima pigem selge eesmärgiga saada kätte lõputunnistus.

Seda, et mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilaskond on heterogeense taustaga, tajuvad ka õpilased ise. Paaril õpilaste fookusrühmaintervjuul toodi selgelt esile, et õpilaste taust on erinev: osa on lapsevanemad, osa mitte, osa käivad tööl ja teised mitte jne. Üks noorem intervjuueeritud õpilane, kes on varem õppinud ka kutseõppes, tõdes, et tema jaoks oli kutseharidust omandades isegi lihtsam kaasõpilastega suhestuda ja kontakti luua, kuna ta tundis nende kui oma eakaaslastega suuremat ühisosa.

” *Ma arvan, et täiskasvanute gümnaasiumis [üldharidusõpe kutseõppeasutuses] on lihtsalt väga palju erinevaid inimesi: erinevate taustadega, erinevad vanused ja nii edasi. Kui sinna keevitusgruppi läksin, siis enamused olid ikka sama vanad, enamused olid samad hobid, videomängud, nagu enamused tänapäeva poistel. Ja jah, siis tulebki kiiresti see ühtsus. Aga kui taustad on väga erinevad, siis lähebki pikalt aega, et nii-öelda tuttavaks saada ja suhelda normaalselt, vabalt.*
(Õpilane)

Korduvalt rõhutasid nii õpetajad kui ka koolide juhtkonnaliikmed, et täiskasvanud õppijad on üldiselt suure motivatsiooniga ja neil on siht silme ees. Seda, et neid õppijaid innustab peamiselt eesmärgini ehk hariduse omandamiseni jõudmine, tõdesid ka intervjuueeritud eksperdid. Samas võib neil olla raskusi pärast pikemat pausi taas õppimisega harjuda. Neile tundub, et nad ei tule toime ja kõik näib keeruline, mistõttu tuleb nendega personaalselt tegeleda ja neid innustada.

” *Ta [täiskasvanud õppija] on väga motiveeritud, kuigi ta võib-olla natukese viriseb, et nii palju ja ta ei oska, aga tegelikult ta saab alati hakkama ja õigeaegselt saab hakkama ja teeb oma asjad ära.*
(Õpetaja)

Paaril korral töid need õpetajad, kes õpetavad nii üldhariduse kui ka kutseõppe poolel, intervjuudes esile, et võrreldes mittestatsionaarse üldharidusõppe õppuritega on kutseõppe õpilased elavamad, käivad rohkem koolis kohal ja teevad tundides innukalt kaasa. Samas tõdesid nad, et see on mõistetav, kuna üldharidusõppes osaleb vaatluse all olevate koolide kogemusel kutseõppest rohkem just täiskasvanud õppijaid, kelle elus on põhikohal töö ja perekond ning alles seejärel kooliasjad. Seevastu kutsehariduse poolel õpetatakse üldharidusaineid kutsekeskhariduse õppekavade õpilastele, kes on peamiselt noored, sest tegu on statsionaarse õppekavaga, kus täiskasvanud õppijaid on üldjuhul vähem.

Küsisime koolide tugispetsialistidelt intervjuu käigus ka seda, millised mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijad vajavad nende hinnangul enim tuge. Peamiselt märgiti ära kaks suuremat gruppi: väikelaste emad ja erivajadusega õppijad (nende all peeti silmas eeskätt õpilasi, kel ei pruugi küll olla HEV määratud, ent kel esineb õpiraskusi, keskendumishäireid ja muid vaimse tervise muresid). Väikelaste emadel teeb õppimise keeruliseks kooli- ja eraelu ühitamine ning sageli ka tugivõrgustiku puudumine, mistõttu kipub jaks õppida raugema, isegi kui leidub motivatsiooni.

” *Teine abivajaja keskeltläbi ikkagi on kahe väikese lapsega ema. Ta võib olla mingisugune 25–30, mis on ka meie põhivanus tegelikult, naisterahvas. Aga nemad vajavad seda [tuge] kõige rohkem, sest neil on aja planeerimine kõige raskem. Ja eriti kui seal [on] veel ka töö, ja, ütleme, ta on ka üksinda näiteks.*
(Tugispetsialist)

Teise grupi puhul toodi esile eeskätt vaimse tervise muresid, mis takistavad tulemuslikku õppetöös osalemist. Nii mainis üks intervjuueeritud koolitöötaja, et isegi kui õpiraskustega / vaimse tervise murega õppija on algul motiveeritud õppima, võib juhtuda, et ta hindab oma võimeid üle ega suuda haridusteed jätkama asudes aduda, millist pingutust see nõuab. Nii võib kahjuks juhtuda, et nõrga tervise korral osutub koolistress lõpuks liiga suureks ja õpingud katkestatakse.

” *Ja osadel on lisaks seal taga need vaimsed probleemid, kõik see ... ongi tervis, kõik see ärevus ... Seda on hästi palju tulnud, kõik koolistressid /.../. Või siis need samad noored, kellel ongi kõik ... igasugused käitumis- ja psüühilised häired ja kõik muu – üks selline suur sihtgrupp, kellel on vaja palju toetust.*
(Õpetaja)

Üks intervjuueeritud tugispetsialist tõstis kahe eelmainitud õpilaste grupi kõrval esile ka kolmanda, kuid palju väiksema sihtrühma. Nimelt tõdes ta, et mittestatsionaarses üldharidusõppes võivad üsna palju abistamist vajada vanemaealised õpilased, kellel on küll suur tahe õppida, ent kel puuduvad tänapäeva maailmas vajalikud õpi- ja digioskused.

5.2. Tugitöötajad kutsehariduskeskustes

Kui üldiselt on TG-des igal klassil olnud oma klassijuhataja, kes on ühtlasi õpilase esmane tugiisik, siis

sellist korraldust liitmise järel kutseõppeasutustes harilikult ei rakendata. Nii Kehtna Kutsehariduskeskuses, Rakvere Ametikoolis kui ka Võrumaa Kutsehariduskeskuses kasutatakse üldhariduse klassijuhataja süsteemi, mis tähendab, et üks inimene täidab klassijuhataja rolli kõigi mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilaste jaoks. Samamoodi on Järvamaa Kutsehariduskeskuses ametis üldhariduse juhtõpetaja. Haapsalu Kutsehariduskeskuse mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijatel on võimalik pöörduda spetsiaalselt neile mõeldud tugiisiku poole. Tabel 4 toob kõikide koolide kohta esile kõik tugitöötajad, kelle poole saavad mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased pöörduda.

Nii Rakvere, Haapsalu kui ka Võrumaa õppeasutuses on tugitöötajaid koolis liitmise järel ametis rohkem, kui oli TG-s, kus neid oli üksikuid või mõnel juhul polnudki. Samas tõdes ühe kooli juhtkonna esindaja seda, et vaatamata varasemast tugevamale tugisüsteemile pole õpilaste väljalangevus vähenenud.

Ühes kutseõppeasutuses on ametis vaid üks tugitöötaja (juhtõpetaja) ja veel ühes vaid üks tugitöötaja lisaks üldhariduse klassijuhatajale. Mõlemas neist koolidest on pakutavate tugiteenuste hulk võrreldes TG-ga vähenenud. Neist ühel juhul tõdeti, et liitmise järel on ainsa ametis oleva tugitöötaja olukord läinud keerulisemaks ja koormus kasvanud, sest liitmise järel on üldharidusõppe valdkond, mille toimimise eest tuleb hea seista, suurem. Mõlemas halvenenud olukorraga koolis oli TG ajal võimalik õpilastel kasutada psühholoogiteenust, mida rahastati projektirahast, ning projektirahastuse lõppemise tõttu seda enam ei võimaldata.

Nii nagu ka sisseelamis- ja tasanduskursuse pakkumisel ning õpetajate koolitamisel pole ka siin projektiraha lõppemine seotud koolide liitmisega. Et pakutavate tugiteenuste hulk on TG ja kutseõppeasutuse võrdluses nendel juhtudel siiski vähenenud, on tähtis silmas pidada, et selline olukord võib koolipere liikmetes tekitada tunnet, et TG-s olid asjad paremini korraldatud, olgugi et tugiteenuste kättesaadavuse halvenemine pole otseselt tingitud koolide liitmisest.

Mõlemas eelmainitud koolis tajuvad ka õpilased olukorra muutumist. Ühe kooli üks õpilastest ütles otse, et tunneb, et murega pole tal väga kellegi poole pöörduda, ja ta näeb, et ka üldharidusvaldkonna õppejuht, kes võiks osata aidata, on liiga koormatud, et olla probleemide lahendamisel abiks. Samuti tõdesid mõlema kooli õpilased, et pärast koolide liitmist tuleb oma muredest ise märku anda ja abi küsida ning nad ei taju enam, et õpilaste käekäigu vastu tuntaks nii siirast huvi kui TG ajal. Seda, et TG-s oli lähenemine personaalsem, tõid TG taustaga õpilased esile veel ühes koolis, öeldes, et neil pole praegusele tugisüsteemile küll midagi ette heita (ja nad ka ei kasuta tugispetsialistide teenuseid), kuid TG-s oli neil ikkagi tunne, et õpetajad hoiavad neid nagu oma lapsi.

TABEL 4. TUGITÖÖTAJAD, KELLE POOLE SAAVAD MITTESTATSIONAARSE ÜLDHARIDUSÕPPE ÕPILASED PÖÖRDUDA

ÕPPEASUTUS	ÕPILASTE TUGITÖÖTAJA
Haapsalu Kutsehariduskeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Sotsiaaltöötaja • Psühholoog • Õppenõustaja (sh karjäärinõustamine) • Tugiisik mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijatele
Järvamaa Kutsehariduskeskus	Üldhariduse juhtõpetaja
Kehtna Kutsehariduskeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Üldhariduse klassijuhataja • Sotsiaalpedagoog • Pakutakse ka karjäärinõustamist
Rakvere Ametikool	<ul style="list-style-type: none"> • Üldhariduse klassijuhataja • HEV-koordinaator (8.–9. klassile) • Sotsiaalpedagoog (suurem koormus kutseõppes) • Psühholoog (vastuvõtuaegu väga vähe, otsitakse uut)
Võrumaa Kutsehariduskeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Üldhariduse klassijuhataja • Eripedagoog (eeskätt 8.–9. klassile) • Sotsiaalpedagoog (suurem koormus kutseõppes) • Psühholoog (lapsehoolduspuhkusel, kutsutakse välja vajaduspõhiselt)

Allikas: autorite koostatud. Kaardistus põhineb intervjuudel ja dokumendianalüüsil, mis tehti ajavahemikul september–november 2022.

Märkus. Me ei ole lugenud tugitöötajateks haridustehnoloogide.

Lisaks tugispetsialistidele, kes saavad õpilasi nõustada ning neile professionaalselt abi pakkuda, leidis üks intervjuueeritud tugitöötaja tabavalt, et alahinnata ei tohi ka tuge, mida pakuvad õpilased üksteisele ise.

Mina ise soodustasin tegema neid klassides omavahelisi Facebooki-gruppe ja just sellepärast, et see on nii äge vaadata, kuidas nad infot jagavad, et „Kuule, mis te täna õppisite? Mis teha jäi? Ma ka siis teen ära“. See on see, mis grupp ühendab ja samas tegelikult see on hästi suur tugi, kohati mulle tundub, et võib-olla isegi parem tugi, kui meie siin kõik kokku oleme.
(Õpetaja)

Õpilastega tehtud intervjuudest selgus, et ka nad ise peavad omavahelist toetamist väga oluliseks. Neljas koolis viiest tõid nad esile, et üksteise motiveerimine ja abistamine loeb hakkamasaamises palju. Kahes koolis, mille õpilaste fookusrühmaintervjuudel sai kasutada *photovoice*'i meetodit (vt täpsemalt lisa 1. Meetodid ja andmed), tõid õppijad omavahelise toetamise teema ise esile, ilmestades ka fotode abil seda, kuidas üksteisega jagatakse konsepte ja muid õppematerjale. Samas tõdetakse kohati, et kõik klassikollektiivid pole ühtviisi ühtehoidvad.

Uurisime intervjuude käigus, kui hästi on õpilased kooli tugispetsialistide olemasolust teadlikud ja kas nad on nende nõu kasutanud. Nende nelja kooli seast, kus on lisaks üldhariduse klassijuhatajale/juhtõpetajale tööl ka teisi tugispetsialiste, tõdesid vaid ühe kooli õpilased, et nad teavad, millised tugitöötajad õppeasutuses on ja kuidas nende poole pöörduda. Samas polnud nad teenuste aktiivsed kasutajad. Ülejäänud kolmes koolis on õppijate informeeritus tugispetsialistidest ebaühtlane, st mõned sama kooli õpilased teavad spetsialisti(de) olemasolust, teised aga ei pruugi teada. See võib viidata ebapiisavale teavitustööle õpilaste hulgas või asjaolule, et õpilased ei pea infot oluliseks, kui ise parasjagu teenust ei vaja. Enamasti teatakse oma klassijuhatajat/tugiisikut ning peetakse teda ka esmaseks kontaktiks, kelle poole murega pöörduda. Kahes koolis avaldas osa õpilasi arvamust, et

täiskasvanud õppija ei olegi väga tugispetsialisti kasutaja ning saab pigem ise hakkama, kuid siiski on hea, et tugitöötajad on õppeasutuses olemas.

”

Ma arvan, et täiskasvanu ajab ise oma probleemid korda. Aga võib-olla nende nooremate poolest ... võib-olla neil on, jah [tugispetsialisti vaja] ...

(Õpilane)

Täiskasvanud õppijate vähene aktiivsus ja huvi tugispetsialistide teenuse vastu võib olla tingitud mitmest tegurist. Ühelt poolt on TG taustaga õppijad harjunud probleemide korral pöörduma klassijuhataja poole. Intervjuude põhjal võib väita, et ka kutseõppeasutustes teevad üldhariduse klassijuhatajad, juhtõpetajad ja tugisõpetajad toetamise-nõustamise tööd hästi, omades õpilastega usalduslikku sidet. Teisalt võib rolli mängida õpilaste vanus: vanemad õppijad, kelle eelneva hariduskogemuse ajal ei pruukinud koolides veel tugispetsialiste olla, pole tugitöötajate rolli endale ehk täielikult teadvustanud. Kohati jäi intervjuudest kõlama ka see, nagu näitaks tugispetsialisti poole pöördumine saamatust oma asjadega hakkama saada, mida ei peeta aga täiskasvanulikuks. Seda, kui teadlikud on nooremad üldhariduse õppijad tugispetsialistide olemasolust ja kas nad on nende teenuseid kasutanud, me selle uuringu raames ei vaadelnud, kuna meie fookuses olid üldhariduse täisealised õppijad.

Tugispetsialistide olemasolust rääkides peegeldus nelja uuritava õppeasutuse puhul intervjuudest tõsiasi, mille võib kokku võtta fraasiga „pole raha, pole teenust“. Ühe kooli tugitöötaja nentis, et psühholoogi oleks kooli küll väga vaja, kuid tema palkamiseks pole piisavalt raha. Ka kolmes teises koolis tõdeti, et kui raha oleks rohkem, suudetaks pakkuda veelgi enam tugiteenuseid. Üks intervjuueeritud juhtkonnaliige leidis samas, et raha võiks küll alati rohkem olla, kuid otsest vajadust rohkemate tugiteenuste järele tema hinnangul nende kooli õpilastel ei ole. Sama kooli teine töötaja viitas siiski sellele, et kui TG ajal võimaldati psühholoogilise nõustamise teenust, oli sellel ka kasutajaid. Mitmes koolis mainiti, et TG-s oli projekti raames ametis näiteks eripedagoog või osutati muid tugiteenuseid (nt oli MTÜ-ga leping õpilastele psühholoogilise nõustamise pakkumiseks), kuid nüüd, mil projektid on lõppenud, puudub raha nende teenuste tagamiseks.

”

Meil oli veel eraldi eripedagoog-nõustaja, kes õpilastega tegeles. See oli väga kasulik ja vajalik. /.../ Ma ütlen, see projekt oli väga suureks abiks, aga nüüd meil sellest aastast seda enam ei ole.

(Juhtkonnaliige)

Siiski võib täiskasvanud üldharidusõppe õppija jääda mõnes mõttes vaeslapse rolli ka siis, kui pealtnäha on õppeasutuses tööl mitu tugispetsialisti. Kuna kutseõppeasutustes moodustab mittestatsionaarne üldharidusõppe vaid ühe väikse osa koolist, võib juhtuda, et tugispetsialistide koormus on rohkem kutseõppes ning mittestatsionaarse üldharidusõppe tarvis jääb vähem aega ja tähelepanu. Seda tõdesid kahe kooli tugispetsialistid. Ühe kooli õpetajate intervjuus tõid osalejad esile, et kui TG-s oli tänu projektirahale palgal poole koormusega sotsiaalpedagoog, siis nüüd on kutseõppeasutuses küll olemas täiskoormusega sotsiaalpedagoog, ent õpilaste koguarv on TG ja kutseõppeasutuse võrdluses peaaegu kolmekordne ning nende hinnangul saavad erivajadusega õppijad liitmise järel palju vähem tähelepanu.

Niisiis on mittestatsionaarse üldhariduse õppijate hulgas palju erivajadusega õppureid, kuid eripedagoogi / HEV-koordinaatori olemasolu suudavad tagada vaid kaks kooli viiest ning neiski on selle tugitöötaja töö fookus eeskätt põhikooliosa (8.–9. klass) õpilastel. Meie andmetel võimaldas projektirahastus enne

vähemalt ühes TG-s eripedagoogi palgal hoida (seda tehti ka liitmise järel seni, kuni rahastusperiood kestis) ning suuremat vajadust selle spetsialisti järele näeb juhtkonnaliige ka praegu. Siinkohal on oluline esile tuua probleem, mis takistab mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilastele toe pakkumist ning mida rõhutasid intervjuudes tugevalt ka kahe kooli juhtkonnaliikmed. Erinevusele selles, mis on ette nähtud kutseõppe õpilastele ja mis mittestatsionaarsele õppe õppijatele, viitas ka kolmas koolijuht.

Seega vajab nii seadusandluses kui ka rahastamises lahendamist see, kuidas tagada kutseõppeasutustes tugi mittestatsionaarse üldharidusõppe HEV-õpilastele. Üldhariduse HEV-õppuritele pakutava toe rahastamiseks ei ole automaatset süsteemi, nagu on kutseõppe HEV-õppuritele. Kutseõppeasutuse seaduse § 32 lõike 10 järgi on nii, et kui kutseõppeasutuses pakutakse üldharidusõpet, reguleerib üldharidusõppe õppekoormust, hindamist, õppekavasid, toetusi, koolivaheaegu, kooli lõpetamise tingimusi ning õpilase õigusi ja kohustusi PGS, kuid muus osas (sh HEV-teema) kohaldub asutusele kutseõppeasutuse seadus.

Üks intervjuueeritud juhtkonnaliige selgitas, et eksisteerib õiguslik vaakum, sest kutseõppeasutuse seaduse alusel tegutsedes kehtivad võrreldes PGS-iga erinevad tugimeetmed ja menetlemise protsess. Vastavalt seadusele tuleb kutseõppeasutusel üldhariduse osa HEV määrata määruse „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“ alusel, kuid kuna seda tegevust õppeasutuste jaoks ei rahastata ja ka õiguslik regulatsioon on erinev, võiks teoreetiliselt väita, et kutseõppeasutus vastavat tuge pakkuma ei peakski. Praktikas lähtub kool õpilaste reaalsest toetusvajadusest ning on üldhariduse HEV-õppurite määramisel ja toetamisel jätkanud PGS-ist tulenevate põhimõtete järgimist, rahastades üldharidusõppe poole HEV-tugiteenuste osutamist kutseõppe tegevustoetuse arvelt. Probleemist nähtub, kuidas TG liitmisel kutseõppeasutusega võivad esile kerkida õiguslikud kitsaskohad, mis tuleb lahendada, et varem eraldiseisvana tegutsenud koolid saaksid ka päriselt toimida ühtse süsteemina.

5.3. Muud toetavad meetmed ja vaba aja veetmise võimalused

Lisaks tugispetsialistide professionaalsele abile on ka muid toetavaid meetmeid ja tegevusi, mida saavad õppeasutused oma õpilastele pakkuda. Järgnevalt teeme ülevaate meetmetest ja tegevustest, millest oli koolitöötajatega ja õpilastega intervjuudel juttu, ning selgitame välja, kas nende pakkumine on võrreldes eraldiseisvate TG-de ajaga muutunud.

Tasuta koolilõuna

Nagu õppekeskkonda analüüsid (vt peatükk 3) esile tõime, muutus liitmise järel peaaegu kõikides õppeasutustes koolipere jaoks mugavamaks einestamine, sest erinevalt TG-dest on kutseõppeasutustes (v.a Võrumaa Kutsehariduskeskus) olemas söökla või bistroo, kus üldiselt pakutakse üsna hea hinnaga toitu. Veelgi suurema edasiminekuks on Rakvere Ametikool seni suutnud oma rahast tagada tasuta koolitoidu enamusele õpilastest¹², sh mittestatsionaarse üldhariduse õppuritele.

Samas on mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased kõigis teistes koolides kehvemal positsioonil kui kutsekeskhariduse omandajad, sest viimastele on tagatud tasuta koolilõuna, kuid esimesed peavad oma söögi eest ise maksma. Nagu ühe kooli üks õpetaja nentis, on sööklatoit küll üsna soodne, ent võib ikkagi olla õpilase jaoks liiga kulukas, nii et pigem loobuvad õppurid õppeasutuse söökla kasutamisest.

¹² Tasuta koolilõunat võimaldab Rakvere Ametikool üldhariduse õpilastele ja kutseõppuritele, v.a 5. taseme kutseõppe õppuritele.

” *Meie koolis [tasuta] koolitoidu saavad ametikooli õpilased. Nendel on kiip: ta teeb piiksti, ta saab sealt menüüst oma koolitoidu. Samal ajal istuvad üldhariduskoolide vähekindlustatud inimesed, emb-kumb, kas ilusa ilmaga maja ees pingil oma toidukarbiga või söövad klassis kaasa toodud võileibu. Meile võib tunduda, et jah, on soodsad hinnad: üldjoontes, kui ise osta, on umbes 4 eurot maksimaalselt see lõuna. Aga meie õpilastele ei ole see jõukohane, sest ta sõidab [kooli] oma raha eest, ta ostab selle toidu ... Ta niikuinii sobitab, see üldhariduse õpilane, kõrvuti sealt asjad: perekond, töö, kool ... Ja siis terve maja on täis ülihaid toidulõhnu, sest meil on väga hea bistroo, aga see ei ole kättesaadav üldhariduse inimestele. Nad nuusutavad seda ja söövad karbist oma kurba viinerit. Ja see tundub, eks ju, hariduse seisukohast, et noh, pritšjomm siin söökla, see on mingi täiesti kõrvaline teema. Ei ole! See on ikkagi tervikpildi üks õnnetu haru, kui sul on pidevalt kuidagi õnnetu ja ilmajäänud inimene tunnis.*
(Õpetaja)

Ülejäänud koolid peale Rakvere Ametikooli ei suuda ise rahastada mittestatsionaarse üldhariduse õppuritele tasuta lõunasööki, kuid mitme õppeasutuste juhtkonnaliikmed ja/või õpetajad tõdesid, et see, et samas koolis on osale õpilastele tasuta lõuna tagatud, kuid osale mitte, tekitab nende hinnangul ebavõrdsust ning mõistmatust, miks ei võiks tasuta koolitoidu pakkumine olla võimaldatud kõigile. Tugispetsialistide intervjuus olid kõik osalejad üksmeelel, et tasuta koolilõunat peaksid saama ka mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased.

” *Ja teine asi on see, et ei peaks nagu kombineerima: et tõesti, see koolitoit, mis mõttes siis üldhariduse õpilane on viletsam, kui kutsekooli õpilane? /.../ See ei peaks koolil olema kombineerimine. Üks kool, ühed nõuded, tingimused.*
(Tugispetsialist)

” *Las nad siis olla ühe kooli õpilased, kui juba sellised reformid on tulnud. Tõesti, sõidukompensatsioon on olemas kutsehariduse õpilastele ja tasuta toit on olemas kutsehariduse õpilastele, stipendium on olemas ...*
(Tugispetsialist)

Ühes koolis väljendasid õpilased selgelt, et nad tunnevad end toitlustamise mõttes kutseõppijatest kehvas positsioonis ja on pettunud, kuna liitmisprotsessi käigus olevat ka neile edaspidi tasuta koolilõunat lubatud. Olgugi et pole selge, kes tekitas neis sellise ootuse ja kuidas saadi see lubadus üldse välja käia, tuleb jälgida, et liitmisprotsessis ei tekiks väärarvamusi, mis võivad ärgitada ootusi, millele hiljem ei suudeta vastata.

” *Ja huvitav on ka see, et meie peame maksma toidu eest, aga need, kes õpivad kutsehariduses, saavad koolilõuna tasuta. Aga kui nad tahavad midagi muud, siis nad peavad ka muidugi maksma. Aga meie ei saa mitte midagi tasuta. /.../ Lubati, aga mitte midagi ei tulnud.*
(Õpilane)

On tähtis mõista, et tasuta koolilõuna pakkumine on õpilasi toetav meede, mille puhul pole võimalik

olukorda enne ja pärast liitmist üks ühele võrrelda, sest TG-des polnud sööklaid, rääkimata õpilastele lõunasöögi võimaldamisest. Tasuta söögi küsimus kerkib üles just liitmise tõttu, sest kujuneb olukord, kus sama õppeasutuse osa õpilasi saavad tasuta süüa, kuid teised mitte.

Ehkki ka kõikide kutseõppurite koolilõunat ei rahasta riik¹³, jääb nii koolitöötajate kui ka õpilaste intervjuudest kõlama see, et üldhariduse õppijad ei saa tasuta koolilõunat, kuid kutseõppuritele on see hüve võimaldatud. Seejuures ei tundu intervjuueritavad aduvat vahet mittestatsionaarses õppes ainult kutset omandavate õpilaste ning statsionaarse õppe kutsekeskhariduse õppijate vahel (esimestele tasuta koolilõunat ei võimaldata), vaid loovad oma selgitustes erisuse just üldhariduse ning kutsehariduse õppurite vahel.

See võib viidata asjaolule, et üldhariduse õppijad (ja ka õpetajad) ei pruugi kutseõppurite toitlustamises kehtivaid erisusi teada. Kui üldhariduse õppijad kohtavad oma õppepäevadel koolis teisi õppijaid, kes ei pea toidu eest maksma, võibki see tekitada ilmajätuse tunde ning luua mulje üld- ja kutsehariduse õppurite ebavõrdsest kohtlemisest, nagu selgus ka ühes meie intervjuus.

Seevastu Rakvere Ametikoolis, kus tasuta koolilõuna on võimaldatud ka mittestatsionaarse üldhariduse õppijatele, näevad õpilased seda võrreldes TG ajaga suure positiivse tegurina ning ütlevad, et see oli miski, mille nad endale liitmise käigus läbirääkimistel välja tingisid. Tuleb välja, et ka ühes teises koolis teavad õpilased praktikast tagada üldhariduse õppijatele tasuta toitlustamine ja tunnustavad õppeasutust, kes on selle juba teoks teinud.

Majutus õpilaskodus

Intervjueritud poliitikakujundajad mainisid intervjuudes, et TG-d otsustati liita just kutseõppeasutustega, mitte näiteks riigigümnaasiumidega, sest just kutseõppeasutustes on keskkonna mõttes tagatud rohkem toetavaid tingimusi, sh õpilaskodu, kus õpilased saavad majutada. Koolitöötajatega tehtud intervjuudest selgub, et enamasti on majutusvõimalus kooli ühiselamus küll olemas, kuid mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased ei kasuta seda kas üldse või elavad õpilaskodus vaid mõned õppurid.

Ühe kutseõppeasutuse juhtkonna esindajad mainisid, et õpilaskodu on koolil küll olemas, ent selles ei jätku kohti isegi mitte kõigile kutseõppijatele, rääkimata üldharidusõppe õpilastest. Nende sõnul on ette tulnud juhtum, kus potentsiaalne õppija jättis kooli astumata just majutusvõimaluse puudumise tõttu. Niisiis võib öelda, et erinevalt TG-dest on kutseõppeasutustel õpilaskodud olemas, aga üldharidusõppe õpilased ei tunne nende kasutamise vastu eriti huvi või, kui nõudlust on, ei suudeta seda alati rahuldada.

Ka õpilastega tehtud intervjuud kinnitasid, et üldiselt puudub täiskasvanud õppijatel õpilaskodu kasutamise vastu huvi. Ühest koolist osales intervjuul üks noorem õpilane, kes elab üldharidusõpingute ajal kooli ühiselamus, ja ta tõdes, et suuresti peatuvad õpilaskodus kutseõppurid. Koolis, kus õpilased tajuvad liitmist üleüldiselt väga halvana ning leiavad, et üldharidusõppe on nüüd jäänud vaeslapse ossa, väljendasid intervjueritud õppijad seisukohta, et isegi kui neil oleks õpilaskodu kasutamise vastu huvi, oleks ka seal kutseõppurid eelisseisus.

Lapsehoiuteenus

Kõikides vaatluse all olevates TG-des pakuti lapsehoiuteenust, enamasti projektitoetusest rahastatuna.

¹³ Kutseõppeasutuse seaduse § 48 lõike 1 alusel nähakse riigieelarves ette toetus statsionaarses õppes esmaõppe õppekavadel õppivate keskhariduseta õpilaste koolilõuna kulude katmiseks.

Praegu üheski koolis seda teenust ei pakuta ja korduvalt nentisid koolide töötajad, et ka siis, kui lapsehoiuteenus oli varem olemas, kasutas seda pigem väike hulk õpilastest. Põhjuseid, miks teenuse vastu erilist huvi pole, on erinevaid. Nii mainisid intervjuueeritavad, et lapsehoidu toodud lapsed ei harjunud seal olemisega või et kui sinna toodi mitu väga väikest last, oli hoidjal keeruline nendega korraga hakkama saada. Ühe kooli esindaja tõi esile selle, et kuna pakutakse e-õpet, eelistavad väikelaste vanemad seda õppevormi ja saavad seega osaleda õppetöös kodus.

Mõne kooli tugitöötajad mainisid, et õpilastele võimaldatakse vajadusel lapsega tunnis osalemine ja õpetajad sellest üldiselt probleemi ei tee. Rakvere Ametikooli töötajad tõid esile, et koolis on olemas mänguasjad ning vajaduse korral on kas üldharidusõppe klassijuhataja või üldharidusõpingute koordinaator valmis ise lapsega tegelema, kuni vanem saab näiteks kontrolltöö tehtud.

Ka õpilastega tehtud intervjuud kinnitasid, et lapsehoiuteenuse vastu puudub huvi ning kel on vahel vaja laps(ed) tundidesse kaasa võtta, saavad seda teha, sest õpetajad on mõistlikud ja vastutulelikud.

Vaba aja veetmise võimalused ja tingimused iseseisvaks õppimiseks

Üldiselt on liitmise järel õpilastele pakutavad vaba aja veetmise võimalused võrreldes TG-dega mitmekesisemad. Võimalused erinevad kooliti, kuid kõigis kutseõppeasutustes on olemas kas spordihall või jõusaal ja/või pakutakse õpilastele trennides, huviringides ja huvitegevustes osalemist. Samas tõdesid intervjuueeritud koolitöötajad, et enamasti ei kasuta mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased sportimis- ega muid vaba aja veetmise võimalusi või on kasutajad vaid üksikud õppuritest.

” *Võimalusi oleks kindlasti kutsekoolil rohkem, aga meie õpilased lihtsalt ei võta nendest osa, sest nad on töö, nad on oma pere juures ja sellist vaba aega siia sisustama tulla, kasvõi spordisaali: nad ei tule.*
(Tugispetsialist)

Õpilaste fookusrühmintervjuudel ilmnis, et õppijate teadlikkus pakutavatest vaba aja veetmise võimalustest on nii kooliti kui ka koolisisest ebahühtlane ning varieeruv on ka õpilaste huvi. Vaid ühes koolis ütlesid kõik intervjuueeritavad, et huviringidest on neile räägitud. Mujal oli teadlikkus võimalustest õppijate seas erinev ehk osa oli rohkem kursis, osa vähem. Vahel teati küll näiteks jõusaali või teatud trennide olemasolust, kuid mitte täpsemalt toimumisaegu ega kasutusõigusi ja -reegleid.

Selgus ka, et õpilaste huvi vaba aja veetmise võimalusi kasutada on erinev. Oli mitmeid, kes nentisid, et neil poleks muude kohustuste kõrvalt niikuinii aega väljaspool õppetööd koolis olla. Üks õpilane tõdes konkreetselt, et ta ei saa aru, miks peaks kool üldse vaba aja veetmise võimalusi pakkuma.

” *Ma ei näe põhjust, miks oleks vaja nagu mingisuguseid vaba aja tegevusi või sihukesi asju. Kui ma lähen kooli, siis ma lähen kooli.*
(Õpilane)

Samas leidis neid, keda trennides ja huviringides osalemise võimalus kõnetab. Näiteks üks õpilane ütles, et temal oleks soov võrkpallitrennis osaleda, kuid selle toimumisaeg kattub õppetööga. Ühes teises koolis huviringe/trenne ei pakuta, kuid õpilasesindus on asja arutanud ning huvi nende vastu oleks ka mõnel üldhariduse õppijal. Kahes koolis oli õpilasi, kes tõdesid, et nad oleksid trennidest või huviringidest huvitatud, kui oleksid neist varem kuulnud: nüüdseks on neil endale leitud muud hobid või pole enam nii palju vaba aega, et lisategevustes osaleda. Intervjuudest jäi silma ka see, et aja- ning huvipuudust

mainisid rohkem veidi vanemad õpilased, samas kui nooremad, kel pole veel nii palju muid kohustusi, oleksid (olnud) vaba aja veetmise võimalustest veidi rohkem huvitatud.

Kõikides kutseõppeasutustes on olemas raamatukogu. See võimalus oli ka TG-des. Ühe kooli juhtkonna esindaja tõi esile, et kui õpilastel on soov tulla kooli kohapeale õppima ka siis, kui parasjagu pole nende õppepäev, siis üldiselt neile ruum leitakse ja rakendatakse ka ühisõppimist, et õppijaid toetada.

” *Ja muidugi, kui nad annavad teada, et nad tahaksid tulla kooli ja siin õppida, siis tegelikult me tavaliselt leiame selle ruumi. Põhikooliga oleme kõige rohkem kasutanud seda, et käite kolmapäev-neljapäev koolis, aga tulete täna teisipäeval ka, istume maha, teete kõik oma vanad asjad, mis teil on kuskil tegemata jäänud – teeme nüüd koos ära. Klassijuhataja on siis seal olemas, broneerib ruumi ja siis nad hakkavad tegema. Ja see toimib tohutult hästi.*
(Juhtkonnaliige)

Raamatukogu kasutamise võimalust mainisid intervjuus nelja kooli õpilased, kuid väitsid, et üldiselt nad seal õppimas ei käi (vaid üks õpilane mainis vabadel tundidel seal mõnikord aja veetmist) ja rahulolu raamatukoguteenusega ei tundu olevat suur. Kahe kooli õppijad tõi esile, et raamatukogu ei ole mõnusa keskkonnaga koht (liiga väike, hämar või pole piisavalt rahulik) ning kahes teises koolis on probleeme selle lahtiolekuaegadega. Näiteks ütles üks õppija, et kui TG-s oli raamatukogu avatud kindlatel aegadel, siis kutseõppeasutuses on võimalus raamatukogu külastada piiratud, sest töötajat pole lihtsalt tihtipeale kohal. Teisel juhul on kooliraamatukogu õpilaste sõnul aga üldse avatud vaid nõudmisel, st seda saab kasutada (peamiselt raamatute laenutamiseks) kokkuleppel seda haldava õpetajaga.

Võrumaa Kutsehariduskeskus toetab õpilaste iseseisvat õppimist sellega, et võimaldab neile lepingu alusel sülearvuti koju laenutamist, et midagi ei jääks tegemata seetõttu, et puuduvad digivahendid.

Iseseisva õppimise ja vaba aja veetmise kohtadega seoses tuli paari kooli õpilastega jutuks ka puhkeruum. Ühes kutseõppeasutuses on see küll olemas, ent õpilaste sõnul on see sageli ülerahvastatud, mistõttu sooviksid nad suuremat ruumi, kus saaks ka ise kohvi ja teed teha ning mikrolaineahjus toitu soojendada (koolil puudub söökla). Teises koolis, kus puhkeruumi soovitakse, on õpilastel võrdlusvõimalus TG-ga, kus olevat olnud väga hubane koosolemise ruum, mida sai kasutada nii rühmatöök, iseseisvaks õppimiseks kui ka koolikaaslastega aja veetmiseks. Sellist võrgustumist toetavat keskkonda tahaksid õpilased ka praeguses koolis.

” *Kui meil oli [TG-s] vajadust näiteks mingit rühmatööd teha, siis meile anti selle ruumi võti ja me võisime seda kasutada. Või kui meil oligi vaja näiteks järgi õppida või oma aega selleks, et õppida seal, sa võisid seda teha tegelikult ka peale tunde. /.../ Selline omaette ruum oli olemas ja seal oli üldiselt väga mugav, kott-toolid ja asjad. Hästi hubaseks oli loodud. Ma räägin: siin koridoris pingi peal tõesti ei teki seda, et tahaks vahetunni ajal õppimistest muljetada kellegagi või mõelda või midagi muud teha.*
(Õpilane)

Ühisüritused

Intervjueeritud juhtkonnaliikmete sõnul püüavad kutseõppeasutused mittestatsionaarse

Üldharidusõppe õpilasi igati kaasata kooli üritustele, et kasvatada kuuluvustunnet ja sidusust. Koolide esindajate sõnul kutsutakse üritustele alati kõiki õpilasi, kuid üheski koolis ei ole üldharidusõppe täiskasvanud õppijatel erilist huvi õppetöövälistel üritustel osaleda. Nenditakse, et nad võtavad niigi töö- ja eraelu kõrvalt eraldi aega koolis käimiseks ja õppetööväliseks tegevuseks neil aega ei jää. Samuti ei tunne täiskasvanud õppijad alati, et nad oleksid ühisürituste sihtrühm.

”

Meil on noortejuht. Tema käis kõik klassid sügisel läbi, kutsus liituma kooli Facebooki-lehega, sealseid üritusi jälgima. Kõikidele üritustele on nad nagu selles mõttes kutsutud. Aga üldiselt ega ... ütleme nii, et ei osaleta. Ma arvan, et see on ikkagi pigem võib-olla kinni selles, et me oleme nii väike killuke, see gümnaasium terve selle kutsehariduskeskusega ja natuke ikkagi nad on eraldi. Ja teiseks, väga paljud on ikka pereinimesed või on just nimelt lapsevanemad või käivad tööl. Nende eesmärk on eeskätt ikkagi õppida ja see huvitegevus koolis, see jätab neid üsna külmaks.

(Tugispetsialist)

”

Sama meil. Me oleme nagu pakkunud küll, aga kui see huvitegevuse päev veel on eriti, ma just vaatasin ... Me püüdsime teha just nimelt rebaste ristimised ja kõik sellisel päeval, et neil ei oleks tunde – neid on ju niigi vähe. Ega nad ei tule. Või me oleme erinevaid ringe pakkunud ja käinud ka klassides rääkimas, aga kahjuks, jah ... Umbes, et me oleme selleks juba liiga vanad ja asjalikud ja ei tule.

(Tugispetsialist)

Õpilastega tehtud intervjuud nii kinnitavad kui ka kohati lükkavad eeltoodut ümber. Kinnitust leidis see, õppetöövälisel ajal ei ole paljudel õppijatel aega ega jaksu üritustest osa võtta. Paaris koolis tõid mõned õpilased esile selle, mille tsiteeritud tugispetsialist võttis kokku sõnadega „me oleme selleks juba liiga vanad ja asjalikud ja ei tule“: õpilased tõdeavad, et neil on juba „oma elu ja elamised“ ning puudub ühisosa kutseõppijatega, mistõttu pole ka huvi ühisürituste vastu.

Mis puudutab aga õpilaste informeerimist toimuvast ja kaasamist, siis selgus nendega vesteldes, et paaris koolis on (olnud) probleeme sellega, et üldhariduse õppurid pole ürituste toimumisega hästi kursis. Lisaks tõid kolme kooli õpilased selgelt esile, et nende hinnangul ei arvestata kutseõppeasutustes ürituste korraldamisel piisavalt üldharidusõppe õppuritega: öeldakse küll, et üritused on kõigile ühised, kuid sageli toimuvad need päevadel, mil üldhariduse õppijad koolis ei viibi. See tekitab neis tunde, et vaatamata liitmisele on nad eraldiseisev osa koolist, mida tegevustesse väga ei kaasata.

Hea näitena mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilaste osalemisest koolielus võib esile tuua Rakvere Ametikooli õpilasesinduse, kuhu üldharidusõppe klassijuhataja suureks rõõmuks (ja suure utsitamise tulemusena) kuulub 2022/23. õppeaastast ka gümnaasiumiosa esindaja. Samuti on Võrumaa Kutsehariduskeskuse õpilasesinduses tegev on üks üldhariduse õpilane.

Kolme kooli intervjuudes öeldi, et TG ajal oli väljasõite, õppekäike ja sõpruskoolide külastamist rohkem. Seda hinnati ja neist tegevustest tunnevad praegu puudust nii õpilased kui ka õpetajad. Tugispetsialistide intervjuul tekkis isegi arutelu selle üle, et kuigi huvilisi poleks ajapuuduse ja muude kohustuste tõttu tõenäoliselt palju, oleks siiski tore, kui oleks raha, et korraldada üldhariduse õppijatele väljasõite ja õpilasvahetusi (ka õpetajate vahetusi) ja külastada teisi koole ning nii kasvatada ühistunnet ja

motivatsiooni. Olgugi et nagu paljude tugimeetmete ja lisavõimaluste puhul nii olid ka väljasõidud jms TG-des rahastatud projektidest, mille finantseerimisperiood sai läbi, ning tegevuste lõppemine pole seotud koolide liitmisega, on see jälle teema, mille puhul võivad õppijad näha võimaluste vähenemise põhjusena liitmist, nagu selgub ka ühest intervjuust.

” Siin koolis mul pole seda kogemust, aga seal teise poole peal [TG-s] meil oli hästi palju nagu käimisi ja teatreid ja asju. Mina käisin alati kaasas, sest tõesti väga lõbus oli ja sai tuttavaks kõikidega ja sai suhelda ka erinevate klassidega, mitte ainult oma klassiga, ja õpetajatega. Ja minule küll väga meeldis. Siis mul on ka õnnestunud kahel korral käia ... ühe korra Lätis ja ühe korra Soomes, nende sõpruskoolidega. Aga nüüd seda vist enam ei tehta, kuna need kutsekoolid ja põhi... või see gümnaasium ühendati: nüüd vist seda ei ole enam väga. Tol ajal oli.
(Õpilane)

Kas millestki tuntakse veel puudust?

Koolides tehtud intervjuude käigus selgus, et praeguste tugiteenuste ja -meetmete kõrval on ootus ka mõningate lisavõimaluste loomiseks. Näiteks kõlas kahe kooli intervjuudes soov, et ka üldharidusõppe õpilased saaksid sõidutoetust. Samuti leidsid kolme kooli tugisikud, et õppijatel võiks olla samasugune stipendiumi saamise võimalus nagu kutseõppijatel, sest see motiveerib neid innukamalt tundides kohal käima, andes sellega panuse madala haridustasemega täiskasvanute hulga vähendamisesse.

5.4. Peatüki põhisõnumid

- **Mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased on heterogeenne sihtrühm, kuid kõik osapooled leiavad, et täiskasvanud õppurid vajavad innustamist ja tuge, et õpinguid uuesti alustada. Kõige suuremat tuge vajavad väikelaste vanemad ja erivajadusega (nt keskendumisraskustega, ärevushäiretega) õppijad.**
- **Kutseõppeasutustes on võrreldes TG-dega teistsugune klassijuhatajasüsteem:** igal klassil ei ole oma klassijuhatajat, st klassijuhataja/tugisik on kõikide üldharidusõppe õpilaste jaoks ühine.
- **Kolmes koolis viiest on tugispetsialistide arv kutseõppeasutuses suurem, kui see oli TG-s, kus mõnel juhul võis tugitöötaja sootuks puududa. Kahes koolis on tugiteenuste hulk võrreldes TG ajaga vähenenud. Seega ei ole ressursside koondamine alati viinud parema teenuste kättesaadavuseni.** Osaliselt on tugiteenuste vähenemine tingitud TG-s kasutatud projektide lõppemisest, mis võimaldasid pakkuda erinevaid tugimeetmeid. Samuti leiavad mitmed koolid, et vajadust tugitöötajate järele oleks veelgi (nt psühholoog, eripedagoog), kuid raha selleks napib.
- **Õpilased ei ole sageli teadlikud kooli pakutavast tugisüsteemist, sest neil endil ei ole tugispetsialistide abi vaja läinud ja alati ei teata, mis võimalusi uues koolis pakutakse.** Esimeseks kontaktisikuks peetakse eelkõige klassijuhatajat/tugisikut, kelle poole vajadusel pöörduetakse küsimuste ja muredega.

- **Suurem tugispetsialistide arv ei tähenda üldharidusõppe õpilastele tingimata paremat teenuse kättesaadavust, sest TG-de ja kutseõppeasutuse liitmise järel on tugispetsialistid jagatud mitu korda suurema õpilaste arvu peale. Eelkõige vajab lahendust see, kuidas tagada mittestatsionaarse üldharidusõppe HEV-õpilastele vajalik tugi:** nimelt puudub selle rahastamiseks automaatne süsteem, nagu see on olemas kutseõppe HEV-õppuritele. Siiani rahastatakse liitmise läbi teinud koolides üldharidusõppe poolel HEV-tugiteenuste osutamist kutseõppe tegevustoetuse arvelt.
- **Meeldiva muutusena võrreldes TG-dega tuuakse kutseõppeasutuste puhul esile sooja toidu söömise, õpilaskodu kasutamise ja sportimisvõimaluste olemasolu.** Ühe kooli näitel võimaldatakse tasuta koolilõunat kooli enda rahast ka mittestatsionaarse üldhariduse õppijatele, kuid teistes koolides tunnetatakse ebavõrdsust kooli erinevate õpilasarühmade vahel ja pooldatakse tasuta koolilõuna pakkumist ka üldhariduse õpilastele. Ka **õpilaskodu ja sportimisvõimalused leiavad pigem vähe kasutust. Väike on huvi lapsehoiuteenuse vastu:** sageli pakuti seda TG-s projektirahast, kuid vähese huvi tõttu ei ole teenuse pakkumist kutseõppeasutustes jätkatud.
- **Õpilased tunnevad puudust hubastest ühisruumidest ja ühist tegutsemist toetavast keskkonnast,** kuigi mitmed koolid viitavad, et vajadusel leitakse sellised ruumid näiteks grupitöödeks. **Õpilased tunnevad, et ühisürituste korraldamisel ei ole arvestatud üldharidusõppe õpilaste võimalustega osaleda, mistõttu jääb nende osalus sellistes ettevõtmistes väikseks.** Samuti on ühisettevõtmiste võimalused piiratud TG ajal eksisteerinud projektirahastuse lõppemise tõttu. Kuna kutseõppe õpilastele pakutakse toetusi, ollakse seisukohal, et ka üldhariduse õpilastele võiks olla kättesaadavad sõidutoetus (eriti aktuaalne linnast väljas asuvate koolide puhul) ja stipendium.

[Vaata ka tabelit lisas 7, mis annab ülevaate liitmise mõjust koolide vaba aja veetmise võimalustele, iseseisvaks õppeks loodud tingimustele ja ühisüritustele.](#)

6. Liitmise mõju ja seatud eesmärkide saavutamine

Alljärgnevalt hindame, mil määral on õnnestunud täita eesmärke, mida on TG-de kutseõppeasutustega liitmisel soovitud saavutada, tuginedes meie uuringusse kaasatud viiele TG kutseõppeasutusega liitmise juhtumile. Eesmärkide saavutamisele anname hinnangu kolmesel skaalal, mille oleme tähistanud värvikoodiga: eesmärk võib olla kas täidetud (roheline), osaliselt täidetud (oranž) või täitmata (punane).

--- **Täidetud eesmärk**

--- **Osaliselt täidetud eesmärk**

--- **Täitmata eesmärk**

1. Vähendada madala haridustasemega täiskasvanute arvu.

Eesmärk on üsna üldsõnaline ja jääb selgusetuks, kuidas plaanitakse soovitud tulemuseni jõuda just TG-de kutseõppeasutustega liitmise kaudu, arvestades, et liitmine pole ainus meede, mille rakendamise kaudu on võimalik madala haridustasemega täiskasvanute arvu vähendada. Samuti tuleb arvesse võtta, et esimene siin uuringus vaatluse all olnud liitmistest toimus 2019/20. õppeaastal ja viimased alles 2021/22. õppeaastal, mistõttu pole muutuse pikaajalised mõjud jõudnud veel piisavalt avalduda. Seda, milliseks kujuneb üldharidusõppesse sisseastujate, aga ka selle lõpetajate arvu saab hinnata pikemas plaanis.

Siiski võib järgmistel põhjustel öelda, et see **eesmärk on osaliselt täidetud**.

Erinevalt osas TG-des liitmise eel levinud hirmust, et võimalikud õppijad ei leia mittestatsionaarset üldharidusõpet kutseõppeasutuste koosseisus üles ning õpilaste arv väheneb, pole nende arv kutseõppeasutustes võrreldes TG-dega tunduvalt kahanenud ning muudatus pole seega eesmärgi täitmist negatiivselt mõjutanud.

Õpilaste arvu muutumist jälgides on ühtlasi vaja arvestada, et ühelt poolt mõjutas õpilaste arvu ka mitteaktiivsete õpilaste väljalangemine või väljaarvamine liitmisprotsessi käigus. Teisalt näitab liitmise läbi teinud koolide kogemus, et uute õpilaste värbamine ei ole katkenud ning õpilaste arv püsib. Seega on eesmärgi suunas liikumine realistlik ja seejuures on oluline, et koolid jätkaksid aktiivset tööd uute õpilaste hõlmamiseks ja õppesse toomiseks. Tulevikus võib õpilaste värbamist soodsalt mõjutada kutse- ja üldharidusõppe tugevam lõimimine läbi valikainete ja -kursuste, mis võib suurendada motivatsiooni ka üld- ja kutsehariduse õppekavade vahel liikumiseks. Selle stsenaariumi realiseerumist on samas vara hinnata, sest koolide arendustöö paindlike õpiteede võimaldamise suunas alles jätkub ning selle potentsiaalne mõju sisseastumisele selgub aja jooksul.

Mitmetes koolides viitasid intervjueritavad noorte õpilaste kasvavale hulgale mittestatsionaarses üldharidusõppes, mistõttu tuleb seda tendentsi lähemalt analüüsida ja jälgida, kas see võib tulevikus tugevalt mõjutada senise peamiselt täiskasvanutele suunatud õppekeskkonna olemust (õpilaskonna teisenemine) ning seetõttu ka vajalikke tugiteenuseid ja õppemeetodeid. Samuti võib see negatiivselt

mõjutada täiskasvanud õpilaste motivatsiooni õppima asuda ja nii ohustada seatud eesmärgi poole liikumist.

2. Pakkuda õppijatele toetavaid meetmeid (nt kutseõppeasutuste olemasolevad õpilaskodud), paindlikkust ja täiendavaid valikuvõimalusi (nt kutse omandamine, valikainete raames erialaainete õppimine, liikumine ühel õppevormilt ja -kavalt teisele).

See eesmärk on osaliselt täidetud järgmistel põhjustel.

Kutseõppeasutustel on küll erinevalt TG-dest olemas õpilaskodud, kuid kõigis viies koolis pole õpilaskodu kasutamise võimalus mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijatele tagatud, sest kohti on puudu ning neid ei jagu ka kõigile tsükliõppes õppivatele kutseõppuritele.

Kahes koolis viiest, kus tugispetsialiste on ametis vaid üksikud (vt ka tabel 4), ei ole liitmise järel õppijatele pakutavate tugiteenuste (nt psühholoogiline nõustamine, sotsiaalpedagoogiline nõustamine) hulk kasvanud ehk ressursside koondamine ei ole viinud teenuse parema kättesaadavuseni. Ka suurem tugispetsialistide arv ei tähenda alati üldharidusõppe õpilastele teenuse paremat kättesaadavust, sest TG-de ja kutseõppeasutuste liitmise järel on tugispetsialistid jagatud mitu korda suurema õpilaste arvu peale.

Kutseõppeasutustes on üldiselt mitmekesisemad vaba aja veetmise ja sportimisvõimalused, kuid mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijad ei ole nende võimalustega väga hästi kursis.

Üldhariduse ja kutse samal ajal omandamine on võimalik neljas koolis viiest, kuid praktikas on selle valikuvõimaluse kasutamine õppijatel raskendatud näiteks kattuva tunniplaani tõttu. Enamasti puudub õpilastel ka huvi kutse paralleelseks omandamiseks ja eelistatakse keskenduda ühele asjale korraga.

Koolides pakutakse üldharidusõppe õppijatele mõningaid kutseõppe valikaineid või kutsemoduleid, kuid ka siin võib takistuseks saada tunniplaanide kattuvus.

Koolides on üldharidus- ja kutseõppe lähendamine ja sellega mitmekesisemate õppimisvõimaluste pakkumine üldiselt alles arendusideede etapis või on sel alal tehtud esimesi samme, mistõttu on liitmisjärgset muutust selles osas vara hinnata.

Liikumine õppekavade ja -vormide vahel toimub, kuid mitte oodatult üldharidusõppesest kutseõppesse, vaid nelja kooli kogemusel pigem nii, et õpilane jätab pooleli endale ebasobiva eriala omandamise ning siirdub üldharidusõppesse. On ka juhtumeid, kus üldharidusõppe järel astutakse kutseõppesse, kuid nagu öeldud, pole samal ajal õppimine levinud.

3. Pakkuda õppijatele statsionaarses õppes olevatega õpilastega samaväärseid õppetingimusi ja õppekeskkonda.

See eesmärk on täidetud järgmistel põhjustel.

Kutseõppeasutustega liitmise tulemusel on suudetud tagada mittestatsionaarses üldharidusõppes õppijatele nüüdisaegsem ning paremas seisus õppekeskkond, kui see oli TG-des.

Tuleb silmas pidada, et täiskasvanud õppijad hindasid TG-des väikse kooli tunnet ja hubasust ning tunnevad kutseõppeasutuste keskkonnas puudust omaette ruumist (nt puhkeruum), kus pauside ajal aega veeta ja kaaslastega suhelda.

Paaril juhul on liitmise tulemusena varem linnakeskuses asunud endine TG kolinud sellisesse kutseõppeasutusse, mis asub linnast väljas, mistõttu on ligipääsetavus kohati halvenenud.

Samuti on üldharidusõppe õpetajate ja õppijate kasutada kutseõppeasutuste digitaristu, mis on enamasti võrreldes TG-de omaga mitmekülgsem ja nüüdisaegsem.

Samas tuleb digilahenduste osas arvestada, et kutseõppeasutuste digitaristu võimalused pole alati parimal ja eesmärgipäraseimal moel rakendatud. Lisaks teeb liitmise järel koolides üldhariduse jaoks muret kutseõppeasutuste õppeinfosüsteem Tahvel, mis ei sobi üldharidusõppele ning raskendab oma sobimatusena nii õpetajate tööd kui ka õpilaste elu ning kasvatab koolide halduskoormust.

4. Pakkuda õpetajatele paremaid töötingimusi, sh täiskoormust ja vastavat palka.

See **eesmärk on täidetud** järgmistel põhjustel.

Neljas koolis viiest on üldhariduse õpetajate arv kutseõppeasutuses väiksem kui TG-s, ent õpetajate ametikohtade arv ei ole märkimisväärselt muutunud. Seega täidab kutseõppeasutuses ametikohti mitmel juhul väiksem arv õpetajaid ehk õpetajate töökoormus on kasvanud. Siiski ei ole nende töökoormus kasvanud kõikides koolides. Mitmes intervjuus rõhutati, et paljud õpetajad jätkavad ka osakoormusel töötamist, aga just seetõttu, et isegi kui täiskoormust pakutakse, on nad oma töökoormusega rahul ja ei eelista täiskoormust. Olenevalt õppeainest ei ole alati võimalik pakkuda õpetajatele ka liitmise järel täiskoormust. Nad õpetavad üldjuhul nüüd ka suuremaid klassikomplekte, sest õpilaste arv ühe õpetaja ametikoha kohta on kasvanud.

Õpetajate palgad võivad üleminekul ühest koolist teise muutuda, kuna muutub koormusarvestus ning koolide juhtkonnad võivad töötasusid ja makstavaid lisasid arvestada erinevalt. See on kohati põhjustanud segadust (palga kujunemine ja muutused ei ole õpetajatele alati selged või ei tundu põhjendatud) ning sellest tulenevat rahulolematust. Keskmiselt on üldhariduse õpetajate töötasu kutseõppeasutuses siiski samal tasemel munitsipaalkoolide õpetajate töötasudega. Et õpetajate töökoormus ei ole alati suurenenud, ei ole sellega kaasnenu ka palgatõusu.

Kutseõppeasutused pakuvad paaril juhul õpetajatele motivatsioonipakette (tööandja toetab nt tervise edendamist) ning õpetajad hindavad seda kõrgelt.

5. Tagada õpetajaskonna olemasolu.

See **eesmärk on osaliselt täidetud** järgmistel põhjustel.

Koolide liitmisel on tekkinud kutseõppeasutustes võimalus üldhariduse õpetajaid kutse- ja mittestatsionaarse üldharidusõppe vahel jagada ning nii tagada paremini õpetajate olemasolu vajalike ainete õpetamiseks. Selles osas on eesmärk täidetud. Siiski viitavad koolide juhtkonnad, et liitmine ei ole alati lahendanud muresid õpetajate leidmisega, sest osa aineõpetajate värbamisega on endiselt raskusi. Koolide liitmisel lahkusid mitmed pensionieas õpetajad ja nende asendamisega võib tekkida raskusi, kui tegemist on ainetega, mille jaoks on noori õpetajaid piirkonnas vähe leida.

Silma paistab, et neljas koolis viiest on üldhariduse õpetajate arv vähenenud, seega ei ole koolide liitmisel tekkinud kumulatiivset efekti. Pigem kasutatakse võimalust liita klassikomplekte ning õpilasi on ühe üldharidusõpetaja kohta rohkem, kui oli TG-s. See ei pruugi olla iseenesest negatiivne tendents, kui kohal käivate õpilaste osakaal on väike ja õpetatavate klasside suurus on õpetajatele paras. Samas

võib see tähendada õpetajatele lisatöö kasvu juhul, kui individuaalset juhendamist vajavate õpilaste arv on suurem.

Eesmärgi täitmise suunas liikumist tervikuna on keeruline hinnata, sest koolide liitmine ei lahenda otseselt õpetajate puuduse probleemi osa õppeainete puhul laiemalt. Arvestades õpetajate kõrget keskmist vanust, jääb endiselt koolijuhtide jaoks keeruliseks noorte õpetajate leidmine ning osa õppeainete puhul õpetajate olemasolu tagamine.

6. Lõpetada KOV-ide vaheline tegevuskulude arveldus täiskasvanud õppurite osas.

See **eesmärk on täidetud**, sest TG-d on vaatluse all oleval viiel juhul suletud. Kuna kutseõppeasutused on riigikoolid, mitte KOV-ide hallata, on KOV-ide vahel tegevuskulude arveldus täiskasvanud õppurite osas lõpetatud.

7. Kavandada keskhariduse tasemel investeeringuid ühtselt ning vältida investeeringute tegemist mittevajalikesse, dubleerivatesse hoonetesse, õppebaasidesse ja infosüsteemidesse.

See **eesmärk on täidetud**, sest vaatluse all oleva viie kooli näitel on mittestatsionaarne üldharidusõpe kolinud kutseõppeasutuste ruumidesse ja toimub hoonete ning muu taristu (nt digitaristu) ühiskasutus. Siiski on vaja jätkuvalt teha investeeringuid, et pakkuda ka üldhariduse õpilastele kutseõppeasutustes vajadustele vastavaid ning hubaseid ruume, mis soodustavad õppimist ja sotsiaalse sidususe tekkimist. Samuti on vaja uusi investeeringuid, et koolide seni kasutatud infosüsteemid (nt õppeinfosüsteem Tahvel) sobituks ka üldharidusõppe vajadustega.

Hinnangud liitmisele koolides

Eesmärkide saavutamise kõrval on tähtis see, kuidas koolides endis liitmist nähakse. Niisiis uurisime intervjuude käigus nii koolide juhtkonnaliikmetelt, õpetajatelt kui ka õpilastelt, milliseks nad hindavad oma kogemuse põhjal liitmise mõju.

Vaid ühes koolis hindavad nii õpilased kui ka õpetajad muutuse mõju (väga) negatiivseks ja leiavad, et üldharidusõpe on kutseõppeasutuses jäänud paljuski vaeslapse rolli ning nad on nii liitmisprotsessi kui ka selle järel olnud vähe kaasatud. Kutseõppeasutuse juhtkonna esindaja tunnistas üleminekuraskusi, kuid erinevalt õpilastest ja õpetajatest uskus ta, et pikas plaanis on muudatuse mõju positiivne. Selle kooli puhul on märgiline asjaolu, et rahulolematust nii õppe- kui ka töökorralduse suhtes väljendasid kõik õpetajad (sh TG kogemusega). See võib viidata sellele, et esinevad laiemad, sh liitmisprotsessist mittetulenevad kommunikatsiooni- ja juhtimisprobleemid, mis tekitavad negatiivset fooni ja võimendavad seda eelkõige TG taustaga koolipere liikmete jaoks, kes on pidanud ühtlasi kohanema liitmisega.

Ka ühes teises koolis töid nii kutseõppeasutuse juht kui ka õpetajad esile, et üleminek on olnud keeruline, ent erinevalt eelmises lõigus kirjeldatud koolist on näha rohkem positiivsust ja usku sellesse, et kokkuvõttes on muudatus olnud vajalik ning on pikas plaanis siiski hea, eeldades lihtsalt kutseõppeasutuse koosseisus olemisega kohanemist. Selles koolis õnnestus enamasti intervjuuerida vaid õpilasi, kes on üldharidusõppesse astunud juba kutseõppeasutuses, ja nemad on õppimiskogemusega üldiselt igati rahul. Ainus intervjuueritud õpilastest, kel oli TG taust, tõdes, et teda õppijana liitmine eriti

ei mõjutanud ja suurt erinevust ta varasema ajaga võrreldes ei taju. Tuleb mainida, et selle kooli juhtkonna intervjuusse oli kaasatud ka endise TG juhtkonnaliige ning tema nägi liitmist ainsana selgelt negatiivsena.

Kahes koolis, kus liitmise järel muutus väga vähe ja endine TG saab kutseõppeasutuse koosseisus toimida väga sarnastel alustel ja kollektiiviga nagu varem eraldiseisva koolina, näevad nii koolide juhtkondade esindajad (mõlemas koolis on endisi juhtkonnaliikmeid ka kutseõppeasutusse üle läinud) kui ka õpetajad liitmist positiivsena. Õpilased peavad mõlemal juhul muutust neutraalseks (ei taju erilist vahet võrreldes varasemaga) või pigem positiivseks.

Ühes koolis suundus liitmise järel kutseõppeasutusse koolide võrdluses kõige vähem TG taustaga õpetajaid (sh töötas paar neist juba enne liitmist mõlemas õppeasutuses) ja selle kooli kohta võib intervjuude alusel väita, et nii juhtkonna esindajate kui ka õpetajate rahulolu praeguse töö- ja õppekorraldusega on suur. Seejuures peavad juhtkonna esindajad ning juba varem nii TG-s kui ka kutseõppeasutuses töötanud õpetajat liitmist positiivseks. Üks TG taustaga õpetajatest (ei töötanud varem kutseõppeasutuses), leiab, et eelnevat ja praegust olukorda pole võimalik võrrelda, kuna tegu on täiesti erinevate kontekstidega, mistõttu võib liitmist pidada neutraalseks, st ta ei anna sellele ei positiivset ega negatiivset hinnangut. Ka intervjuueeritud õpilastest (nii TG taustaga kui ka teistest) peegeldus üldiselt rahulolu, kuid TG taustaga õpilased tõdesid, et kuigi muutus oli kokkuvõttes märksa leebem, kui nad kartsid, tahaksid nad võimalusel ikkagi tagasi oma endist kooli, mille puhul nad enim hindasid selle kodust atmosfääri ja ühtsustunnet.

Kõikide analüüsitud juhtumite kohta kokku võib öelda, et liitmist tajuvad kõik kooliga seotud osapooled positiivsena juhul, kui liitmise järel säilib võimalikult palju (kolleegid, õppe- ja töökorraldus) endisel kujul. Seal, kus muudatused on suuremad, on ka rohkem üleminekuraskusi, süsteemide koos toimima panemine ning uue keskkonnaga harjumine võtab aega. Üht analüüsitud liitmisjuhtumit on aga väga keeruline teistega kõrvutada, sest selle puhul on osapoolte hoiak liitmise suhtes tuntuvalt negatiivsem kui mujal, tulenedes ilmselt paljuski ka KOV-i vähesest toetusest ning kommunikatsiooniprobleemidest liitmisprotsessis ja selle järel.

On ootuspärane, et kõikjal esineb muudatuse eel ja algusfaasis vähemal või rohkemal määral vastuseisu ja segadust ning protsessi käigus olukord osapoolte jaoks selgineb. Just seetõttu on liitmise võimalikult valutuks rakendamiseks äärmiselt tähtis pöörata tähelepanu kommunikatsioonile ja selgele sõnumiseadele juba väga varases etapis ning hoida kõiki osapooli algusest peale võrdväärselt ja ühesuguses infoväljas. Samuti tuleb kõikide juhtumite puhul silmas pidada, et liitmine ei lõppe sellega, et kaks õppeasutust on ühendatud, vaid protsess on pikaajalisem, st koolid võivad vajada jätkuvat tuge, et saavutada täielikult kõik liitmisele seatud eesmärgid.

7. Järeldused ja soovitused

Oleme eespool iga teemapeatüki lõpus esitanud peatüki põhisõnumid, mis võimaldab saada teemast kiire ülevaate. Seitsmendas peatükis sõnastame aga kogu uuringu peamised järeldused (vt tabel 5) ning anname ühtlasi soovitusi, mida saaks iga teema puhul teha tulevastes liitmisprotsessides paremini ning jälgida üldharidus- ja kutseõppe ühise toimimise algatamisel. Kui soovitus on seotud selgesti mõne liitmisega seotud eesmärgiga ja selle täitmisega (vt nt peatükk 6) ning saab selle saavutamisele kaasa aidata, oleme seda ka soovitusena juures märkinud.

TABEL 5. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Nr	Järeldus	Soovitus	Kellele suunatud?
1.	Koolides on liitmisprotsessis osapoolte jaoks ülekaalus hirmud. Ootusi, et liitmisel järel muutuks midagi paremaks, on selgelt vähem	<p>Tähtsustada kommunikatsioonis sõnumiseadet: pöörata tähelepanu positiivsetele muutustele, mis kaasnevad uues õppehoones õppetöö alustamisega, ning vältida sõnumites vastuolulisi ja sisutühje lubadusi, mida ei ole võimalik hiljem täita.</p> <p>Soodustada uue kooli keskkonnaga tutvumist juba liitmisel eel, et tagada sujuvam kohanemine.</p> <p>Toetada osapoolte sisulist kaasamist liitmisprotsessi, et kuulata ja mõista nende hirme, aga ka seda, millised võivad olla nende teadvustamata ootused, mille esiletoomine aitaks hirme leevendada.</p> <p>Julgustada liidetavate koolide esindajaid (sh õpilasi) liitmisprotsessi eel ja käigus kohtuma muudatuse läbi teinud koolidega, et oleks võimalik tutvuda nende kogemuse ja heade praktikatega</p>	<p>Vastutajad: HTM, KOV</p> <p>Kaasatud: kutseõppeasutuste ja TG-de juhtkonnad, õpetajad, õpilased, Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon Andras</p>
2.	Üks peamisi hirme, mis liitmisega seoses tekib, on õpetajate hirm kaotada töö. Samuti tekitab neis hirmu ebaselgus liitmisjärgsete töötingimuste, -koormuse ja palga suhtes. Õpetajate hirm kandub kohati üle õpilastele, sest nemad kardavad	<p>Õelda kohe kutseõppeasutusega liitmisel protsessi algul selgelt välja, kas korraldatakse õpetajate tööle asumiseks konkurss või eelistatakse viia TG õpetajaskond täies koosseisus kutseõppeasutusse üle.</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p>

	<p>Ebakindluse leevendamiseks ja hilisemate arusaamatuste vältimiseks selgitada TG õpetajatele, millistel alustel kujundatakse kutseõppeasutuses palgad ja kuidas arvestatakse töökoormust.</p>	Kaasatud: HTM
	<p>Õpetajate hirmude leevendamisel ja ootuste täpsustamisel võib olla abi motivatsioonipaketist (nt terviseedenduskulude katmine tööandja poolt), mida juba pakub nii mõnigi kutseõppeasutus ning mida õpetajad väga hindavad.</p>	
	Seotud eesmärgiga nr 4	
<p>3. Kommunikatsioon mängib liitmisprotsessi sujuvuses väga suurt rolli. Kui suhtlus on liitmisprotsessi eel ja käigus segane ning levima hakkavad müüdid ja hirmud, siis on väga keeruline tagada reformi võimalikult valutult elluviimine kõigi osapoolte jaoks ning ka hilisem uue keskkonnaga harjumine on keerulisem</p>	<p>Mitte jätta kogu vastutust kommunikatsiooni eest KOV-idele ja koolidele, sest nende võimekus kommunikatsiooni vallas ja muutuste juhtimisel on ebaühtlane.</p> <p>Võtta selgete sõnumite tagamiseks ja liitmise sujuvaks elluviimiseks kasutusele professionaalide koostatud kommunikatsiooniplaan, kus on määratud kindlaks nii põhisõnumid ja sihtrühmad kui ka osapoolte (HTM, KOV, TG ja kutseõppeasutus) rollid. See tagab, et ükski sihtrühm ei jää tähelepanu või kaasamiseta ning kommunikatsioonil on selge vastutaja.</p> <p>Jälgida, et KOV-idel ja koolidel oleks liitmisprotsessi vedamise võimekus ja kui selgub, et seda pole, tagada HTM-i kui riigi tasandil liitmiste algataja tugi ja võimekuse suurendamine.</p> <p>Pidada kommunikatsiooni juhtides silmas, et erinevad osapooled (sh koolijuhid, õpetajad ja õpilased) kaasataks protsessi võimalikult varases etapis ning kommunikatsiooni ja läbirääkimistega alustatakse aegsasti, sest nii on osapooltel võimalik küsida küsimusi ja pakkuda välja oma lahendusi</p>	<p>Vastutaja: HTM</p> <p>Kaasatud: KOV, kutseõppeasutuse juhtkond</p>
<p>4. Liitmiste tulemusena on mittetatsionaarses üldharidusõppes õppijatele tagatud nüüdisaegsem ja paremas seisus õppekeskkond</p>	<p>Pöörata järjekindlalt tähelepanu sellele, et nüüdisaegse õppekeskkonna hüvesid kasutatakse sihipäraselt ning et neist saaksid osa ka mittetatsionaarse üldharidusõppe õppijad ja õpetajad. Juba praegu on näiteid sellest, kuidas üldharidusõppes kasutatakse ära kutseõppeasutuse mitmekesisemaid õppevahendeid ja suuremaid ruume: neid praktikaid tuleb jagada ka teiste koolidega, et õppimine muutuks tänu</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p> <p>Kaasatud: õpetajad, õpilased</p>

	mitmekesisematele vahenditele ja nüüdisaegsemale keskkonnale õppijatele vaheldusrikkamaks ning praktilisemaks.	
	Seotud eesmärgiga nr 3	
5.	<p>Õppijate jaoks on kooli asukoht oluline: paiknemine keskusest eemal raskendab ligipääsetavust nii suureneva aja- kui ka rahakulu tõttu. Ligipääsetavus mõjutab õppetöös osalemist (sh võib põhjustada hilinemisi) ja võimalikku õppima asumist</p> <p>Kaaluda mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilastele vajaduspõhise sõidutoetuse loomist, võttes arvesse asjaolu, et kutseõppeasutuste mõjuala on sageli laiem, kui oli TG-del. Raskesti ligipääsetav asukoht ei tohiks saada õppima tuleku ega õppetöös osalemise takistuseks.</p> <p>Rõhutada nende liitmiste puhul, mille tagajärjel muutub kooli asukoht raskemini ligipääsetavaks, läbirääkimistes KOV-idega, et õpetajate ja koolitöötajate vajadusi arvestava ühistranspordikorralduse väljatöötamine on võrdsete ligipääsuvõimaluste tagamisel äärmiselt tähtis ning sellega tuleb tegeleda liitmisprotsessis aegsasti.</p>	<p>Vastutaja: HTM</p> <p>Kaasatud: kutseõppeasutuse juhtkond, KOV</p>
	Seotud eesmärgiga nr 3	
6.	<p>Mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijad hindavad õppekeskkonna juures endistele TG-dele iseloomulikku hubasust, rahulikkust ning kogukonna- ja ühtsustunnet, mis tekib üldhariduse õppijate, iseäranis klassikaaslaste seas. Nad väärtustavad õppekeskkonna neid elemente, mis soodustavad suhtlemist ja kodust tunnet, näiteks puhkeruumi, kus pauside ajal aega veeta ja kaaslastega suhelda</p> <p>Leida ruumilisi võimalusi, kuidas tagada ka üldhariduse õppijatele koolikeskkonnas hubane ja suhtlemist soosiv ala, et toetada suuremat sotsiaalset sidusust ning kuuluvustunnet ning selle kaudu hariduse omandamise motivatsiooni säilimist.</p> <p>Pidada kooli ühisüritusi korraldades silmas, et need looksid ka üldhariduse õppijatele võimaluse olla kooliperega koos. Selleks kaaluda, kas ühisüritusi saaks korraldada neil päevadel, mil koolis on ka üldhariduse õppijad, või pakkuda neile omaette üritusi, sh väljasõite.</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p> <p>Kaasatud: õpilased</p>
	Seotud eesmärkidega nr 2 ja 3	
7.	<p>Liitmise tulemusena on üldharidusõppe õpetajate ja õppijate kasutada kutseõppeasutuste digitaristu, mis on võrreldes TG-de omaga parem ja nüüdisaegsem, kuid mille võimalused ei ole</p> <p>Suurendada järjepidevalt nii õpetajate kui ka õpilaste teadlikkust koolis kasutatavatest digivahenditest ja -keskkondadest ning pakkuda neile koolitusi, et digivahendite ja -keskkondade kasutamine saaks õppetööd rikastada, mitte ei tekitaks lisastressi.</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p>
	Seotud eesmärgiga nr 3	

	alati rakendatud parimal ja eesmärgipäraseimal moel		Kaasatud: õpetajad, õpilased, tugispetsialistid, sh haridustehnoloogid
8.	Liitmise järel teeb koolides üldhariduse jaoks muret kutseõppeasutustes kasutatav õppeinfosüsteem Tahvel, mis ei sobi üldharidusõppele ning raskendab seetõttu nii õpetajate tööd kui ka õpilaste elu ja kasvatab koolide halduskoormust	Tagada kutseõppeasutuste õppeinfosüsteemi Tahvel arendamine nii, et see kohanduks kõikide haridusliikide (sh kutse- ja üldharidusõppe) eripära ja vajadustega ning saaks sel viisil soodustada ka paindlikku liikumist kahe süsteemi vahel nii õpilaste kui ka õpetajate jaoks. Alternatiivina võib kaaluda jätkata üldharidusele mõeldud keskkondade (eKool, Stuudium) kasutamist, kuid ka sel juhul tuleb tagada kutseõppeasutuste õppeinfosüsteemiga integreerimise võimalused, et lahendus oleks kasutajasõbralik ka siis, kui kasutaja liigub mitme õppekava ja -vormi vahel	Vastutaja: HTM Kaasatud: õppeinfosüsteemide arendajad, kutseõppeasutuse juhtkond
9.	E-õpet kui ühte võimalust pakkuda täiskasvanud õppijale paindlikkust jätkatakse kutseõppeasutustes nii, nagu see oli tavaks TG-des. Arusaam sellest, mis on e-õpe ja kuidas seda korraldada, on kooliti väga erinev. Kohati tunnevad õpilased puudust e-õppe laiematest võimalustest	Teha koolide vahel koostööd, et sisustada ühiselt arusaam, mis on e-õpe, ning mõtestada, milliseid võimalusi peaks see pakkuda, kuidas korraldada seda nii, et see toetaks õppetööd, tagaks haridusele ligipääsu võimalikult paljudele erineva elukorraldusega õppijatele ning looks koolikliima arendamise ja õpimotivatsiooni säilitamise võimalusi. Koguda ja jagada koolide häid kogemusi e-õppe rakendamisel ning selle mõju kohta õpilaste õppetöös osalemisele ja õpimotivatsioonile.	Vastutajad: kutseõppeasutuse juhtkond (koolidevahelise koostöö tegemisel ja e-õppe aluste sisustamisel kooli tasandil), HTM (koolipidajana koostöö toetamisel ning poliitikakujundajana e-õppe kontseptsiooni arendamisel riiklikul tasandil) Kaasatud: e-õppe eksperdid, Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon Andras

<p>10. Õppekorralduse paindlikkus ja individuaalne lähenemine on koolides liitmise järel säilinud, kuid kohati on probleeme tekitanud näiteks koolipäeva algusaja nihutamine või see, et kutseõppe õpetajad pole harjunud mittestatsionaarsele üldharidusõppele omase töökorraldusega, näiteks käib õpilasi tunnis kohal vähem ja nende õppes osalemine võib lähtuda individuaalsest õppekavast</p>	<p>Jätkata täiskasvanud õppijatele vajaliku paindliku ja individuaalse lähenemise pakkumist õppekorralduses, sh kasutada e-õppe võimalusi.</p> <p>Suurendada kutseõppe õpetajate teadlikkust mittestatsionaarse üldharidusõppe eripärast, et vältida arusaamatusi, mis võivad muidu kahe süsteemi liitmisel esile kerkida.</p> <p>Tagada koolituste abil kõikide kutseõppeasutuste õpetajate andragoogikapädevuste olemasolu ja järjepidev arendamine.</p> <p>Seotud eesmärgiga nr 2</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p> <p>Kaasatud: õpetajad</p>
<p>11. Õppekvaliteedi parendamine mittestatsionaarses üldharidusõppes on koolidele tähtis eesmärk ja selle täitmise üks osa on nõudlikkuse suurendamine õppetöös osalemise suhtes. Koolid on lähenenud erinevalt sellele, mil määral karmistada õppetöös osalemise aktiivsuse nõudeid ja kui kaua hoida mitteaktiivseid õpilasi nimekirjas</p>	<p>Leida kutseõppeasutuste ja HTM-i koostöös täiskasvanud õppijate vajadusi arvestav lähenemine õppetöös osalemise ranguse ja paindlikkuse vahel, sh pakkuda õpilasele korduvaid ja alternatiivseid võimalusi õppetöö juurde naasmiseks, kui ta on teistest maha jäänud. Teatud aja jooksul õpilase hoidmine kooli nimekirjas annab võimaluse tuua ta õppetöö juurde tagasi. Alles pikemaajalise mitteaktiivsuse ja õppesse naasmise võimaluste korduva kasutamata jätmise korral võiks õpilase nimekirjast kustutada.</p> <p>Teha käitumisteaduslik uuring, et selgitada välja, kui kaua on õppija nimekirjas hoidmine tema motiveerimiseks mõttekas ning millised sekkumised võiksid olla abiks tema aktiivsesse õppesse tagasi toomiseks, samuti see, millise aja järel väheneb õpilase taasaktiveerimise tõenäosus selliselt, et teda ei ole mõttekas ega vajalik enam kooli nimekirjas hoida.</p> <p>Seotud eesmärgiga nr 1</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p> <p>Kaasatud: HTM, haridus- ja käitumisteaduste eksperdid</p>
<p>12. Mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijatele täiendavate valikuvõimaluste (nt kutse omandamine, valikainete raames erialaainete õppimine) pakkumine oli üks suuri eesmärke, mida sooviti koolide liitmisel saavutada, kuid see ei ole praktiliste takistuste (nt tunniplaanide</p>	<p>Alustada õppijates huvi tekitamiseks väikestest sammudest: näiteks toetada rohkem VÕTA kasutamist kui ühte viisi soodustada kutse- ja üldhariduse lõimimist ning pakkuda üldhariduse õpilastele lisavõimalusi kutseõppe ainete ja kutseõppe lühikursuste kujul.</p> <p>Katsetada mõnes koolis läbimõeldult ja põhjalikult, kuidas saaks kutseõppes pakutavat paremini lõimida mittestatsionaarse</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p> <p>Kaasatud: kutseõppeasutuse üldharidusõppe eest vastutavad isikud, Eesti Täiskasvanute</p>

	<p>üldharidusõppega, et leida häid praktilisi lahendusi ja näiteid õppekavade lõimimisest. Analüüsida selle tulemusi ja monitoorida õpilaste huvi (sh selle muutust) kutseõppe valikainete ja koolituste suhtes ning selle mõju üldharidusõppe läbimisele. Katse tulemusel teha arendustegevusi, et suurendada mittestatsionaarse õppe õpilaste valikuvõimalusi erialaainete kujul, anda eeskuju ja pakkuda lahendusi ka teistele koolidele.</p>	Koolitajate Assotsiatsioon Andras, õpilased
	<p>Seotud eesmärgiga nr 2</p>	
<p>13. Mittestatsionaarse üldharidusõppe õppijad on heterogeenne grupp: osa neist on noored, kes on äsja katkestanud põhi- või keskhariduse omandamise, ning osa täiskasvanud õppijad, kelle õpiteekond katkes aastate eest. Mitmes koolis on märgatud noorte õpilaste õppesse lisandumise kasvavat tendentsi (sh HEV-õpilaste arvu kasvu, aga ka paindlikumat õpikeskkonda vajavate, nt õpiraskustega õpilaste lisandumist). Neil õpilastel on erinevad vajadused õppetöö toetamisel ja erinevad motivaatorid õppetöös osaleda</p>	<p>Teha registriandmetel põhinev uuring mittestatsionaarse üldharidusõppe õpiteekondade kujunemise ja teisenemise kohta, et paremini mõista erineva taustaga õpilaste vajadusi ning pakkuda sobivaid õppeviise ja vajalikku mahus tugimeetmeid (sh vajaduse korral kaaluda teisi alternatiive erivajadustega või õpiraskustega noorte õpilaste jaoks, mis vastavad parimal viisil nende vajadustele). See võimaldaks analüüsida õpilaste teekonda erinevate haridussüsteemide vahel, sh tulevikus liikumist kutseõppeasutuse üldharidus- ja kutseõppe õppekavade vahel. Samuti võimaldaks see analüüsida HEV-õpilaste suundumist mittestatsionaarsesse õppesse ja selle võimalikke piirkondlikke erisusi. Analüüsida tuleks veel mittestatsionaarse üldharidusõppe vastavust HEV-õpilaste vajadustele. Täiskasvanud õppijate õpiteekonna väljaselgitamiseks on tõenäoliselt vaja koguda lisaandmeid juhul, kui nende hariduse teekonda formaalhariduses ei saa tuvastada registriandmete põhjal (näiteks on formaalharidusest lahkumisest möödunud pikem aeg, mistõttu puuduvad hariduse registriandmetes varasemad andmed)</p>	<p>Vastutaja: HTM (uuringu tellijana)</p> <p>Kaasatud: haridus- ja sotsiaaluuringute tegijad, õpilased ja õppeasutuste personal</p>
<p>14. Liitmise järel suureneb TG ajaga võrreldes sageli (kuid mitte kõikidel juhtudel) õppijatele pakutavate tugiteenuste arv, sest suures koolis on tugispetsialiste rohkem. Suurem tugispetsialistide arv ei tähenda alati siiski üldharidusõppe õpilastele paremat teenuse kättesaadavust, kuna TG ja kutseõppeasutuse liitmise järel on</p>	<p>Vaadata liitmiste kontekstis HTM-i ja kutseõppeasutuste juhtkondade koostöös üle kogu tugiteenuste kontseptsioon, et kõikide õpilaste toetusvajadus saaks kaetud ning pakutavad tugiteenused ja -meetmed toetaksid ka tegelikult mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilasi.</p> <p>Võtta arvesse, et TG kutseõppeasutusega liitmisel kasvab nende õpilaste hulk, kellele tuleb tagada tugiteenuste kättesaadavus, ja võimaluse korral kaaluda tugitöötajate arvu suurendamist.</p>	<p>Vastutajad: HTM (tugiteenuste kontseptsiooni, sh õigusruumi ülevaatajana), kutseõppeasutuse juhtkond (tugiteenuste kättesaadavuse eest vastutajana oma asutuse tasandil)</p>

	<p>Vajaduse korral teha liitmise järel kooli tegevuskavas muudatusi, et teatud aja vältel pakkuda nii õppijatele kui ka õpetajatele uues keskkonnas kohanemiseks lisatuge.</p>	Kaasatud: tugitöötajad
	Seotud eesmärgiga nr 2	
<p>15. Mittestatsionaarses üldharidusõppes olevatele HEV-õppuritele pakutava toe rahastamiseks puudub liitmise läbi teinud koolides selline süsteem, nagu on loodud kutseõppe HEV-õppuritele. Seetõttu peab kutseõppeasutus kehtivast õigusest lähtudes tuvastama üldharidusõppe õppija HEV ning määrama talle toe teoreetiliselt kutseõppeasutuse seadusest lähtudes, ent praktikas järgitakse PGS-ist tulenevaid põhimõtteid ja üldharidusõppe poole HEV-tugiteenuste osutamist rahastatakse kutseõppe tegevustoetuse arvelt, et õppijad ei jääks vajaliku toeta</p>	<p>Muuta õigusnorme nii, et kaoks praegune õiguslik vaakum ja kutseõppeasutustes oleks võimalik tagada üldhariduse õppijatele HEV-tugiteenuste osutamine samaväärsetel alustel kutseõppijatega, ilma et ühe õppeliigi tegevust rahastataks teise arvelt.</p>	<p>Vastutaja: HTM</p> <p>Kaasatud: kutseõppeasutuse juhtkond</p>
	Seotud eesmärgiga nr 2	
<p>16. Nii õpetajate kui ka tugispetsialistide sõnul vajavad mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilased tuge ja julgustamist, kuid samal ajal ei kasuta õppijad koolides pakutavaid tugiteenuseid just innukalt. Kohati pole nad koolis töötavate tugispetsialistide olemasolust piisavalt teadlikud, ühtlasi puudub neil harjumus tugiteenuseid kasutada ja levib arusaam, et täiskasvanud õppija peab ise toime tulema</p>	<p>Kasvatada õppijate teadlikkust kooli pakutavatest tugimeetmetest, koolis tegutsevatest tugispetsialistidest ning sellest, milliste küsimuste ja murede korral võib nende poole pöörduda. Tutvustada õpilastele tugiteenuste ja -spetsialistide rolle ja ülesandeid nende toetamisel, et õpilastel oleks teadlikkus ning abivajaduse korral valmidus nende poole pöörduda. Pöörata seejuures erilist tähelepanu täiskasvanud õppijatele ja nende julgustamisele, kuna nooremad õppijad võivad olla oma varasema haridustee käigus tõenäolisemalt tugiteenuseid kasutanud ning neile võib tunduda teenuse nn sisenemislävi seetõttu madalam.</p>	<p>Vastutajad: kutseõppeasutuse juhtkond, tugispetsialistid</p> <p>Kaasatud: õpilased</p>
	Seotud eesmärgiga nr 2	
<p>17. Erinevalt TG-dest on kutseõppeasutustel küll õpilaskodu, kuid selle kasutamine pole</p>	<p>Tagada õpilaskodu kasutamise võimalus kõikidele, kes seda vajavad, hoolimata õppevormist ja -liigist.</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p>

	<p>Seotud eesmärgiga nr 2</p>	<p>Kaasatud: õpilased</p>
<p>18. Kutseõppeasutuses on võrreldes TG-ga tagatud õppijatele mitmekesisemad vaba aja veetmise võimalused (huviringid, sportimisvõimalused), kuid üldhariduse õpilased neid sageli ei kasuta. Põhjus on nii ajapuudus kui ka teadmatus, kohati ka ajaline sobimatus õppetööga</p>	<p>Järjekindlalt teavitada ka üldhariduse õppijaid vaba aja veetmise võimalustest ning pöörata eelkõige tähelepanu eraldi noorematele mittestatsionaarses üldharidusõppes õppijatele, kel on vähem muid kohustusi ja suurema tõenäosusega huvi lisategevustes osaleda.</p> <p>Tegevuste korraldamisel lähtuda ka mittestatsionaarse üldharidusõppe õpilaste soovidest ning jälgida, et huviringide ja trennide toimumisajad oleksid võimaluse korral sobivad ka nende jaoks.</p> <p>Seotud eesmärgiga nr 2</p>	<p>Vastutaja: kutseõppeasutuse juhtkond</p> <p>Kaasatud: õpilased</p>
<p>19. Koolide liitmisel ja ühtse organisatsioonina toimima hakkamisel tekitab raskusi kutse- ja üldhariduse süsteemide ühildamine õppekorraldusküsimustes (nt tunniplaani koostamine ning erinevatest seadustest lähtumine õppekoormust, hindamist, õppekavu, toetusi, koolivaheaegu, kooli lõpetamise tingimusi ning õpilase õigusi ja kohustusi puudutavas). Kutseõppeasutuste administratiivtöötajad on harjunud toimima teatud õigusnormide alusel ja pole sama teadlikud üldharidusõpet puudutavast. Olukorra muudab keerulisemaks see, kui liitmise järel ei asu kutseõppeasutusse tööle ühtegi TG kogemusega koolitöötajat, kellel on üldhariduse alal vastav pädevus ja kes saaks teistele nõu anda</p>	<p>Pöörata HTM-i kui kutseõppeasutuste ehk liitmisel vastuvõtivate koolide pidaja poolt juba liitmise alguses koolide tähelepanu aspektidele, milles on süsteemide korraldus erinev, ning tagada kutseõppeasutuse kui vastuvõtva kooli tugitöötajatele esmased tegevusjuhised (nt etappide kaupa täpne kontrollnimekiri tegevustest, millele pöörata tähelepanu) ja koolitused, mis annavad teadmisi üldharidusõppe korraldamisest ja seda puudutavatest õigusnormidest</p>	<p>Vastutaja: HTM</p> <p>Kaasatud: kutseõppeasutuse juhtkond ja administratiivtöötajad</p>

20. Mitu TG-s pakutud ja õppijate hinnatud teenust ja tegevust (nt psühholoogiline nõustamine, sisseelamis- ja tasanduskursused, lisakonsultatsioonid, väljasõidud) on olnud projektipõhised ning neid ei pakuta enam. Projektide ja seega ka tegevuste lõppemine ei ole küll tingitud liitmisest, kuid liitmisprotsess ja projekti-rahastuse lõppemine on kumuleerunud, tekitades TG-de jaoks eriti muutusterohke olukorra	Võimaluse korral jälgida, et koolide liitmise protsessi ajale ei jääks teisi täiskasvanute mittestatsionaarset üldharidusõpet puudutavaid suuri muutusi, sest need tekitavad asjaosaliste jaoks hirme võimendava olukorra, kus neil tuleb kohaneda mitme senist süsteemi ja korraldust mõjutava muudatusega. Ühtlasi otsida viise, kuidas tagada seni projektipõhiste tegevustele jätkusuutlikumaid rahastusallikaid ja/või algatada uusi täiskasvanute üldharidusõppele suunatud projekte	Vastutaja: HTM Kaasatud: kutseõppeasutuste juhtkond, Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon Andras
---	---	--

Kasutatud allikad

Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Koostöö Kogu, Eesti Haridusfoorum (2014). Eesti elukestva õppe strateegia 2020. Tallinn.

https://www.haridusfoorum.ee/images/haridusstrateegia/Eesti_elukestva_oppe_strateegia_loplik.pdf

Haridus- ja Teadusministeerium. (2021a). Täiskasvanute gümnaasiumide liitmine. Eelanalüüs.

Haridus- ja Teadusministeerium. (2021b). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.

<https://www.hm.ee/media/1488/download>

Haridus- ja Teadusministeerium. (2021c). Haridus- ja noorteprogramm 2022-2025.

<https://projektid.edu.ee/display/HaAk35/Haridus-+ja+noorteprogramm+2022-2025>

Haridus- ja Teadusministeerium (2022). Haridus- ja Teadusministeeriumi tulemusvaldkonna „Tark ja tegus rahvas“ 2021. aasta tulemusaruanne. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

<https://www.hm.ee/media/1543/download>

Kallaste, M. (2022). Koolivõrgu korrastamine: Rapla Täiskasvanute Gümnaasiumi likvideerimine ja üleminek Kehtna Kutsehariduskeskusesse – õpilaste ootused, kahtlused ja hirmud. Bakalaureusetöö, Tallinna Ülikool. <https://www.etera.ee/s/jnmFnaANcD>

Kutseõppeasutuse seadus. (16.06.2020). Riigi Teataja I. Kasutatud 16.11.2022.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/116062020008>.

Melesk, K., Haaristo, H-S., Haugas, S., Telve, K. (2019). Kutsekeskharidusõpe keskhariduseta täiskasvanutele – võimaluste ja/või soovi puudus? Poliitikauuringute Keskus Praxis.

https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2019/01/Kutsekeskharidusõpe-keskhariduseta-taiskasvanutele_22.03.2019.pdf

Räis, M.-L., Kallaste, E., Kaska, M., Järve, J., Anspal, S. (2014). Põhi- ja keskhariduseta täiskasvanute tasemeharidusse tagasitoomise toetamine. Rakendusuuringute Keskus Centar.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/44227/Pohi_ ja_ keskhariduseta_ taiskasvanute_ taseme_haridusse_ tagasitoomine.pdf

Savisto, T. (2020) Täiskasvanuhariduse valdkonna statistika põhinäitajad. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

https://andras.ee/sites/default/files/taiskasvanuhariduse_valdkonna_statistika_pohinaitajad.pdf

Touart, B. (2021). Organisatsioonide valmisolek ja vajadused edukaks ühinemiseks Pärnu Täiskasvanute Gümnaasiumi ja Pärnumaa Kutsehariduskeskuse näitel. Magistritöö, Tartu Ülikool.

<http://hdl.handle.net/10062/73499>

Lisa 1. Meetodid ja andmed

Intervjuud

Ekspertiintervjuud

Esmalt tegime uuringu jaoks ekspertiintervjuud poliitikakujundajatega HTM-ist, et koguda infot ametnikelt, kes on olnud vahetult seotud TG-de liitmise protsessiga poliitikakujundajana. Samuti võimaldasid ekspertiintervjuud HTM-i esindajatega avada liitmisotsuse üldist tausta: millised olid koolide liitmise eesmärgid ja ootused ning milline on liitmisprotsess poliitikakujundajate hinnangul seni välja näinud? Need intervjuud peegeldasid ka koolipidaja vaadet, sest liitmise järel on suletud varem KOV-i hallata olnud TG-d ja mittestatsionaarset üldharidusõpet pakutakse kutseõppeasutustes, mis on riigikoolid.

Lisaks HTM-i esindajatele tegime ekspertiintervjuu täiskasvanuhariduse ekspertidega, kel on laialdane koostöökogemus TG-dega. Nad said seega anda liitmisprotsessile kõrvaltvaataja pilgu ning peegeldada nii koolide ootusi ja hirme kui ka üldisemat arusaama liitmise vajalikkusest ja mõjust täiskasvanuhariduse valdkonnale.

Ekspertiintervjuude jaoks koostasime sihiteadliku valimi, lähtudes ka tellija soovitudest. Vastavalt võimalusele ja intervjueeritavate eelistusele olid intervjuud kas individuaal- või rühmaintervjuud. Tegime neli intervjuud ühtekokku kaheksa osalejaga (vt ka tabel 6), kõik videokõnerakenduste vahendusel.

Koostasime poolstruktureeritud intervjuude kavade, mille küsimused kohandasime lähtuvalt intervjueeritavate profiilist. Intervjuudest saadud infot kasutasime järgmiste uuringuetappide kavandamisel ja täiustamisel, sh teiste sihtrühmade intervjuukavade täpsustamisel.

Intervjuud koolide juhtkondadega

Intervjuerisime ka kutseõppeasutuste juhte ja/või teisi juhtkonna esindajaid. Igas koolis toimus üks intervjuu ja kokku vestlesime viie intervjuu jooksul 12 inimesega (vt ka tabel 6). Et mitme uuringus vaatluse all olnud kooli juht on liitmisprotsessi järel vahetunud, andsime koolijuhile võimaluse vestluses kaasata teisi juhtkonnaliikmeid või intervjuerisimegi koolijuhil soovitusel tema asemel vajaduse korral neid juhtkonnaliikmeid, kes on liitmisprotsessi ise läbi teinud ja oskasid seega anda ülevaate nii protsessist kui ka võrrelda olukorda enne ja pärast liitmist.

Kõik koolide juhtkondade esindajate intervjuud tegime videokõnerakenduste abil ja poolstruktureeritud intervjuude kavadele tuginedes.

Fookusrühmaintervjuud

Tegime uuringu käigus mitu fookusrühmaintervjuud, mille eesmärk oli saada rikkalikku infot erineva vaatenurgaga vastajate (õpetajad, tugispetsialistid, õpilased) liitmisprotsessiga seotud kogemuste ja hinnangute kohta. Need intervjuud võimaldasid andmekogumisel toetuda rühmaarutelus tekkivale sünergiale ja osalejatevahelisele dünaamikale, sest iga intervjueeritav sai oma kogemusi ja mõtteid jagades peegeldada neid teistega ning nii teemasid sügavamalt avada.

Sisendi saamiseks oli tähtis osalejatepoolne olukorra ja kogemuste kirjeldamine ning hinnangute andmine ja nende põhjendamise. Võrdlusmomendid, mis fookusrühmaintervjuude käigus tekkisid,

aitasid esile tuua koolide erinevusi liitmisprotsessi kogemuses ja liitmisjärgse olukorra kujunemises ning avada nende tagamaid.

Fookusrühmaintervjuude jaoks koostasime poolstruktureeritud intervjuude kavad, mille küsimused olid kohandatud lähtuvalt intervjuueeritavate profiilist. Lisaks intervjuukavas ettenähtud küsimustele püüdsime hoida vestluse küllalt vabas vormis, et osalejad saaksid tõstatada ka neid teemasid, mis on nende endi jaoks olulised, kuid mille kohta me ise ei uurinud.

Fookusrühmaintervjuud õpetajate ja tugispetsialistidega

Õpetajate fookusrühmaintervjuu eesmärk oli saada ülevaade liitmisega seotud muutustest õpetajate vaatenurgast ning muutuste mõjust õpetajate tööle ja õpilaste kohanemisele.

Uuringu käigus tegime videokõnerakenduse abil õpetajate fookusrühmaintervjuud (ühe igas uuringus vaatluse all olnud haridusasutuses) ühtekokku 21 osalejaga. Lisaks tegime valimi suurendamise eesmärgil kaks lühiintervjuud telefoni teel (kokku 23 intervjuueeritut, vt ka tabel 6). Osalejate värbamiseks palusime iga kooli kontaktisikul levitada intervjuukutset üldhariduse õpilasi õpetavate õpetajate seas, rõhutades, et ootame nii neid õpetajaid, kes tulid üle TG-st, kui ka neid, kes juba varem õpetasid selles kutseõppeasutuses või kes värvati koolide liitmise järel.

Lisaks õpetajate intervjuueerimisele tegime fookusrühmaintervjuu tugispetsialistidega, et saada mitmekülgsem vaade sellele, kuidas on liitmisprotsess õpilasi mõjutanud ning milline on üldse ühe täiskasvanud õppija toevajadus. Kuna tugispetsialiste on koolides palju vähem kui õpetajaid (enamasti kuni kaks, nt sotsiaalpedagoog ja psühholoog), polnud otstarbekas fookusrühmaintervjuude korraldamine koolide kaupa, mistõttu toimus tugispetsialistide fookusrühmaintervjuu videorakenduse teel kõigile viiele uuringusse kaasatud koolile ühiselt. Kaasasime vestlusele näiteks üldharidusõppe tugiisikuid, üldhariduse klassijuhatajaid, sotsiaalpedagooge: kokku oli viis osalejat (üks igast koolist). Osalejate värbamiseks palusime kooli juhtkonnaliikme(te)l soovitada, keda tugitöötajatest võiks nende koolist intervjuuerida, arvestades, et tugitöötajate olemasolu ja ametinimetused on kooliti erinevad.

Fookusrühmaintervjuud õpilastega

Et saada ülevaade liitmisega seotud muutustest õpilaste vaatenurgast ning muutuste mõjust nende kohanemisele ja koolikogemusele, korraldasime igas õppeasutuses ka õpilaste fookusrühmaintrvjuud. Püüdsime sinna kaasata võimalikult erineva taustaga õppijaid: TG kogemusega ja ilma, vanemaid ja nooremaid, nais- ja meessoost jne. Kokku osales fookusrühmaintrvjuudes 21 õpilast. Valimi suurendamiseks ja mitmekesistamiseks korraldasime lisaks neli lühiintervjuud (kokku 25 intervjuueeritut, vt ka tabel 6).

Intervjuueeritavate leidmisel kasutasime koolide kontaktisikute abi. Õpilastele saadetud intervjuukutsetes rõhutasime, et uuringu käigus soovime vestelda üldharidusõppe põhikooli- või gümnaasiumiosa õpilastega, kes on vähemalt 18-aastased ehk keskenduda täiskasvanud õppijatele. Nagu teised intervjuud nii tegime ka õpilaste fookusrühmaintrvjuud videokõnerakenduse teel.

Selleks, et õppijate arvamused ei saaks uuringusse hõlmatud mitte üksnes traditsioonilisel moel ehk fookusrühmaintrvjuu kaudu, vaid neil oleks võimalus ka ise enda jaoks olulisi teemasid tõstatada, püüdsime uuringus lisaks kasutada panustavat meetodit, mille nimetus on inglise keeles *photovoice*. Meetodi mõte seisneb selles, et osalejad saavad enne intervjuud teha fotosid, mille abil on neil võimalik juhtida tähelepanu konteksti nüanssidele ning teemadele, mida intervjuuküsimused ei pruugi muidu nii täpselt tabada.

Niisiis palusime umbes poolteist nädalat enne intervjuud intervjuudele registreerunud õpilasi, et nad teeksid kuni kolm fotot, mis väljendavad nende õppimiskogemust kas koolikeskkonna, mõne sündmuse, õppekorralduse või muu õppimist mõjutava olulise teema kaudu. Tehtud fotod palusime saata intervjuud tegevad uurimisrühma liikme e-posti aadressile. Fookusrühmaintervjuu ajal vaatasime jagatud fotosid ühiselt ning palusime osalejatel selgitada, missuguseid kogemusi ja vaatenurki nad soovivad piltide kaudu jagada.

Me ei seadnud fotode tegemist fookusrühmaintervjuudes osalemise eeltingimuseks, sest õpilaste värbamine intervjuudele oli võrdlemisi vaevaline ja me ei soovinud potentsiaalseid intervjuueeritavaid piltide tegemise kohustusega koormata. Kahjuks toimus *photovoice*'i meetod vaid kahe kooli fookusrühmaintervjuu puhul, kuna teiste koolide õppijatest keegi fotosid ei teinud ega jaganud. Siiski joonistus kahes koolis, kus saime seda meetodit rakendada, välja üks korduv teema, mida õppijad fotodega illustreerisid.

Intervjuude analüüs

Andmeanalüüsimeetodina kasutasime kõikide intervjuude puhul kvalitatiivset kontentanalüüsi, mis sobib mõõduka suurusega valimiga ning meie eesmärgiga uurida osapoolte kogemusi seoses liitmisega ja sellele järgnenud muutustega ning nende arvamust liitmise mõjust. Intervjuudega kogutud materjalide süstematiseerimisel ja analüüsimisel rakendasime temaatilist kodeerimist, mille tulemusel kerkisid esile põhiteemad: liitmise eesmärgid, osapoolte hirmud ja ootused, liitmisprotsess, õppekeskkond, õppekorraldus ning õppijate toetamine.

TABEL 6. TEHTUD INTERVJUUD JA NENDEL OSALEJAD

Eksperdiintervjuud	Intervjuud koolide juhtkondadega	Intervjuud õpetajate ja tugispetsialistidega	Intervjuud õpilastega
<ul style="list-style-type: none"> 6 poliitika-kujundajat 2 täiskasvanu-hariduse eksperti 	<ul style="list-style-type: none"> Haapsalu Kutseharidus-keskuse üldhariduse osakonna esindajad (3) Rakvere Ametikooli juhtkonna esindajad (2) Võrumaa Kutseharidus-keskuse juhtkonna esindaja (1) ning Võrumaa Täiskasvanute Gümnaasiumi endine juhtkonnaliige (1). Lisaks vastas mõnele küsimusele kirjalikult praegune kutseharidus-keskuse juhtkonnaliige (1) Järvamaa Kutseharidus-keskuse juhtkonna esindajad (2) Kehtna Kutseharidus-keskuse juhtkonna esindajad (2) 	<ul style="list-style-type: none"> Haapsalu Kutseharidus-keskuse õpetajate fookusrühma-intervjuu (5) Rakvere Ametikooli õpetajate intervjuud (4 osalejat fookusrühma-intervjuul + 1 osaleja lühiintervjuul telefoni teel) Võrumaa Kutseharidus-keskuse õpetajate intervjuud (4 osalejat fookusrühma-intervjuul + 1 osaleja lühiintervjuul telefoni teel) Järvamaa Kutseharidus-keskuse õpetajate fookusrühma-intervjuu (5) Kehtna Kutseharidus-keskuse õpetajate fookusrühma-intervjuu (3) Kõikide koolide ühine fookusrühma-intervjuu tugispetsialistidega (kokku 5 osalejat, üks igast koolist) 	<ul style="list-style-type: none"> Haapsalu Kutseharidus-keskuse õpilaste intervjuud (2 osalejat fookusrühma-intervjuul + 2 osalejat lühiintervjuudel telefoni teel) Rakvere Ametikooli õpilaste fookusrühma-intervjuu (5) Võrumaa Kutseharidus-keskuse õpilaste intervjuud (6 osalejat fookusrühma-intervjuul + 1 eraldi lühiintervjuu videokõne teel) Järvamaa Kutseharidus-keskuse õpilaste intervjuud (2 osalejat fookusrühma-intervjuul + 1 eraldi lühiintervjuu videokõne teel) Kehtna Kutseharidus-keskuse õpilaste fookusrühma-intervjuu (6)

Allikas: autorite koostatud.

Dokumendianalüüs

Dokumendianalüüsi eesmärk oli kättesaadava info alusel selgitada välja TG-de ja kutseõppeasutuste liitmise protsessi põhilised etapid, teemad ja probleemid. Dokumendianalüüsi käigus kogusime infot haridusasutuste veebilehtedelt ning koolide, tellija ja KOV-ide jagatud dokumentidest ning andmestikest.

Lisaks analüüsisime avalikult kättesaadavaid andmeid hariduse registriandmetest, sh TG-de ja kutseõppeasutuste taustaandmeid Haridussilma andmebaasis. Samuti tegime täpsustavaid päringuid registriandmete kohta tellijale juhul, kui andmeid ei olnud võimalik iseseisvalt andmebaasist kätte saada.

Dokumendianalüüsi käigus kogutud teavet kasutasime täiendusena intervjuudest kogutud andmetele, et käsitleda uuritavaid küsimusi põhjalikumalt ning tuvastada ja täpsustada liitmisega seotud asjaolusid. Uuringus analüüsitud dokumentatsioon hõlmas järgmisi dokumente:

- haridusvaldkonna arengukava 2021–2035;
- täiskasvanute gümnaasiumide liitmisega seotud dokumendid HTM-ist ning koolidelt, mis kirjeldavad tegevuse strateegiat, eesmärke jms;
- koosolekute memod ja arutelude kokkuvõtted, mis on loodud HTM-is, KOV-ides ja koolides;
- avalikult kättesaadavad andmed koolide kohta Haridussilma andmebaasist;
- täiendav koolipõhine andmepäring Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS) andmete kohta HTM-ile (mittetatsionaarse üldharidusõppe ja TG-de õpetajate arv, kutseõppeasutuste üldhariduse õpetajate keskmine brutokuupalk);
- rahulolu- ja koolikeskkonna küsitluste andmestik (2017/2018. õa – 2022. a andmed);
- koolide avalikult kättesaadavad allikad, sh arengukavad, õppekavad ja õppekorralduseeskirjad;
- koolide jagatud õpilaste ja õpetajate rahulolu-uuringute tulemused liitmise ajast.

Dokumentide sisu analüüsisime kvalitatiivse kontentanalüüsi põhimõtetest lähtudes, tuvastades uurimisküsimuste jaoks vajalikud teemad. Kvantitatiivseid andmeid esitlesime uuringuaruandes tabelite või joonistena koos selgitustega nende sisu kohta.

Valideerimiseminar

Uuringu jaoks korraldasime ka valideerimiseminari, mille eesmärk oli testida analüüsi mõningaid järeldusi, millele soovisime uurijatena tagasisidet ja peegeldusi, samuti soovisime saada ainek poliitikasoovituste sõnastamiseks. Valideerimiseminar võimaldas lisameetodina võimendada triangulatsiooni ja parandada sellega analüüsi lõppjärelduste kvaliteeti.

Seminari korraldasime Zoomi videokõnerakenduse abil. Kokku osales 16 inimest, kellest neli olid Praxis uurimismeeskonna liikmed, viis tellija esindajad, üks täiskasvanuhariduse ekspert ning ülejäänud koolide esindajad (kolm juhtkonnaliikmete intervjuudel osalenut, kaks tugispetsialisti ja üks õpetaja). Registreerunute seas oli veel kaks õpetajat ja üks õpilane, kuid nad ei võtnud siiski seminarist osa. Valideerimiseminari kutsutute ring ja kava olid enne tellijaga kooskõlastatud.

Seminaril tutvustasime osalejatele nelja erinevat järeldust ning lasime neil elektroonilise lühiküsitluse abil otsustada, milliseid neist peavad nad olulisimaks, et TG liitmine kutseõppeasutusega oleks ladus. Seejärel jaotasime osalejad kahte gruppi, pidades silmas rühmaliikmete tasakaalustatud jaotust nii

koolide kui ka osalejate rolli lõikes. Küsitluses kaheks populaarsemaks järelduseks osutunud teemad võtsime arutlusele moodustatud gruppides, uurides osalejatelt, miks nad järeldust oluliseks peavad ja millised on nende soovitused, kuidas vastava küsimusega tegeleda, et edasised liitmised kulgeksid sujuvamalt. 35 minutit kestnud rühmaarutelude järel tutvustas kumbki grupp oma diskussiooni põhisõnumeid teistele osalejatele, kellel oli võimalik neid kommenteerida ja oma mõtteid jagada.

Valideerimisseminari lõpuosas toimus lühike arutelu ka kahe ülejäänud järelduse teemal, mida grupid küll eraldi ei käsitlenud, ent mida olime seminari algul kõigile osalejatele tutvustanud. Ka siinkohal soovisime teada, kui oluliseks peavad osalejad järeldusi ja kas ning kuidas soovitaksid nad nende probleemidega tulevikus tegeleda.

Lisaks andsime elektroonilise küsitlusega osalejatele võimaluse hinnata, mil määral on liitmisele seatud eesmärgid (andsime neile ette loetelu seitsmest püstitatud sihist) nende hinnangul täidetud. Vastamisel sai kasutada variante „täidetud“, „osaliselt täidetud“ ja „täitmata“.

Valideerimisseminar kestis kaks tundi ning sellest valmisid lühikokkuvõtted, mida uurimismeeskond kasutas lõpparuande kirjutamisel ja senise analüüsi täiendamisel.

Järelduste ja soovituste sõnastamine

Uuringu järeldused ja soovitused tuginevad eeskätt intervjuude ja dokumendianalüüsi käigus kogutud andmete analüüsile. Lisaks on nende meetoditega kogutud andmeid trianguleeritud valideerimisseminarilt saadud infoga, et veelgi parandada järelduste ning soovituste kvaliteeti.

Järelduste ja soovituste koostamisse on sisendi andnud kogu uurimismeeskond, lähtudes põhimõttest, et kõik järeldused peavad tulenema konkreetsetest analüüsileidudest ning kõik soovitused peavad olema seotud vähemalt ühe järeldusega.

Lisa 2. Ülevaade: hirmud, ootused ja kommunikatsioon

Tabel 7 annab ülevaate, millised hirme ja ootusi liitmine koolides tekitas ning kuidas oli eri juhtumites korraldatud kommunikatsioon. Rõhutame, et tabelis sisalduv informatsioon on ülevaatlik ning nimetatud teemadel nüansseerituma ja tervikliku vaate saamiseks tuleks lisaks tabelile tutvuda ka peatükkidega 1.2, 2.1 ja 2.2.

TABEL 7. ÜLEVAADE LIITMISEGA SEOTUD HIRMUDEST, OOTUSTEST JA KOMMUNIKATSIOONIST.

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
HIRMUD	<p>Hirm, et oma kooli tunne kaob ära (seda mainis intervjueeritud juhtkonna liige ja õpetajad viitasid, et õppijatel oli just see hirm).</p> <p>Õpetajatel hirm kaotada töö (seda mainis nii juhtkonnaliige kui õpetajad ise. See hirm leevenes kohe, kui sai selgeks, et kõikide töölepingud viiakse kutseõppeasutusse üle.</p> <p>Veidi peljati ka asukoha muutumist (kesklinnast linna serva).</p> <p>Kahjuks ei õnnestunud selles koolis intervjuerida liitmisprotsessi ajal TG-s õppinud õpilasi.</p>	<p>Õpetajatel hirm kaotada töö (seda mainis nii juhtkonna liige kui õpetajad ise). Ka õpilased kartsid kaotama oma õpetajaid.</p> <p>Hirm, kuidas õppetöö toimuma hakkab ja kuidas süsteeme sidustatakse (seda mainis TG õpetajate hirme meenutades nii juhtkonnaliige kui üks TG taustaga õpetaja).</p> <p>Õpilasetel hirm, et oma kooli tunne kaob ära.</p>	<p>Õpetajatel hirm kaotada töö (seda mainisid intervjueeritud juhtkonnaliikmed).</p> <p>Hirm, et lõhuti toimiv süsteem (seda mainisid õpetajad).</p> <p>Hirm kaugema asukoha ees, mis on õppijatele ebamugavam ligi pääseda ja võib seega mõjutada õpimotivatsiooni (seda mainisid nii juhtkonnaliikmed kui õpetajad).</p> <p>Kahjuks õnnestus selles koolis intervjuerida vaid ühte liitmisprotsessi ajal TG-s õppinud õpilast. Temaga telefoni teel tehtud lühintervjuus hirmudest ei rääkinud, vaid keskendusime liitmise mõjule.</p>	<p>Hirme oli väga vähe. Ainus suurem hirm oli õpetajate hirm kaotada töö, aga see leevenes kiirelt, sest ruttu sai selgeks, et kõikide töölepingu viiakse kutseõppeasutusse üle.</p> <p>Ka õpilased kartsid algul veidi muutust, aga ka see leevenes kohe, kui selgitati, et sisuliselt õppekorralduse mõttes nende jaoks midagi ei muutu ja ka õpetajad jäävad samaks.</p>	<p>Õpetajatel hirm kaotada töö.</p> <p>Õpetajatel ka hirm, kuidas õppetöö liitmise järel toimuma hakkab ja kuidas süsteeme sidustatakse.</p> <p>Hirm kaugema asukoha ees, mis on õppijatele ebamugavam ligi pääseda ja võib seega mõjutada õpimotivatsiooni (seda mainisid nii juhtkonnaliikmed kui õpetajad; ka õpilased viitasid kehvale ligipääsetavusele).</p> <p>Hirm, et täiskasvanute mittestatsionaarne üldharidusõpe sureb maakonnas välja (intervjueeritud juhtkonnaliige peegeldas TG koolipere hirme.</p> <p>Õppijad mainisid, et valitses "matusemeeleolu".</p>

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
OOTUSED	<p>Saada paremas seisus õppekeskkonda (seda mainis nii juhtkonnaliige kui õpetajad).</p> <p>Saada nüüdisaegsem digitaristu ja võimekus seda edasi arendada (juhtkonnaliikme ootus).</p> <p>Õpetajad, kes juba enne liitmist töötasid mõlemas koolis, tundsid, et elu läheb lihtsamaks ja ei pea end kahe koha vahel jagama.</p> <p>Rohkem oskasid kutseõppeasutuste plusse näha need õpetajad, kes juba varem olid TG kõrvalt ka kutseõppeasutuses töötanud.</p>	<p>Rohkem oskasid kutseõppeasutuste plusse näha need õpetajad, kes juba varem olid TG kõrvalt ka kutseõppeasutuses töötanud, neil oli ootusi rohkem.</p> <p>Juhtkonnaliikme sõnul õpilased ootasid, et järelvastamine läheks lihtsamaks, sest õpetajad on kõik ühes majas koos ja ei pea neid mööda teisi koole otsima.</p> <p>Õppijate sõnul ootused puudusid, pigem nähti vaid negatiivset.</p>	<p>Intervjueeritud õpetajad mainisid, et ootasid võimalust töötada ja õpetada paremas seisus õppekeskkonnas.</p>	<p>Ootus oli, et muutuks võimalikult vähe ja säiliks senine õppe- ja töökorraldus (see ootus ka täitus).</p> <p>Üks õppija mainib, et ootas õppima asumist suuremates ja paremas seisus ruumides.</p>	<p>Ootused puudusid.</p>

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
KOMMUNI-KATSIOON	<p>Liitmisprotsessi algul loodi töörühm, kuhu kuulusid kutseõppeasutuse direktor, TG direktor ja õppealajuhataja, HTM-i esindaja ja linnavalitsuse esindaja.</p> <p>Intervjueeritud juhtkonnaliikme sõnul sai TG infot ja ka tuge KOV-ist.</p> <p>TG jagas ise infot õpetajatele ja õpilastele, lisaks tegi eraldi infotunni õpilastele KOV.</p> <p>Osa intervjueeritud õpetajaid mainib, et liitmine tuli nende jaoks liiga järsku.</p> <p>Õpetaja, kes töötas juba enne liitmist TG kõrvalt ka kutseõppeasutuses, omas rohkem infot ja sai liitmisest varem teada.</p>	<p>Esimesel liitmist puudutaval koosolekul osalesid HTM-i, KOV-i ja kutseõppeasutuse esindajad. TG esindajat ei olnud esmakohtumisele kaasatud.</p> <p>Kutseõppeasutuse juhtkonnaliikme sõnul oli infot piisavalt ja sõnumeid kooskõlastati, TG poolelt esines protsessile aga vastuseisu.</p> <p>Õpetajatega tehtud intervjuust selgub, et eelisseisus olid need õpetajad, kes juba enne liitmist töötasid TG kõrvalt ka kutseõppeasutuses: neil oli rohkem infot.</p> <p>Õpilaste sõnul said nemad esmase info liitmise kohta TG õpetajatelt, n-ö kuulujutu tasandil. Õpetajad õhutasid hirme ja tegelikult polnud liitmine nii hull, kui see esialgu tundus.</p> <p>Kutseõppeasutus korraldas enne liitmist kohtumisi nii TG õpetajate kui õpilastega, tehti ka avatud uste päevad, et liitujatel oleks võimalik</p>	<p>TG koolipererele tundus protsess kiirustatud: TG juhtkonna esindaja sõnul pidi kõiki toiminguid tegema kiirkorras, puudus selgus eesmärgi osas. Õpetajad tunnevad, et nad polnud protsessi kaasatud ning kommunikatsioon oli ebapiisav ja ebatäpne. Nende sõnul oli palju "häma" - nt KOV lubas, et midagi ei muutu, kuigi tegelikult muutus.</p> <p>Kutseõppeasutus korraldas enne liitmist TG õpetajatele ja õpilastele oma ruumide külastamise võimaluse.</p>	<p>Liitmine oli intervjueeritud osapoolte sõnul ammu teada, kommunikatsioon selge ja asjakohane ning KOV selgitas kõike osapooltele rahulikult.</p> <p>TG ja kutseõppeasutuse koostöö sujus, kutseõppeasutuse juhtkonnaliikme sõnul puudus endise TG juhil huvi oma kooliga edasi tegeleda ja seega isikute tasandil huvid ei pörkunud.</p> <p>TG töötajad said vestelda KOV-i esindajatega ning kutseõppeasutuse juhtkonnaga, oli võimalus tutvuda kutseõppeasutuse ruumidega.</p> <p>Õpilaste sõnul jagasid neile infot õpetajad. Väga õppijad liitmise vastu huvi ei tundnud ja kui oli selge, et nende jaoks palju ei muutu, leevendas see ka algselt üles kerkinud hirmu muutuse suhtes. Õpilased aitasid TG-l asju uude kooli kolida, niimoodi said ka tutvuda tulevaste õpperuumidega.</p>	<p>Nii intervjueeritud juhtkonnaliikmed kui õpetajad viitavad, et kommunikatsioon oli KOV-i vastutus ja seda tehti, nagu osati. Algul oli probleeme rohkem, kuid kui KOV-is töötajad vahetusid, paranes veidi ka tegevuste kvaliteet. KOV andis algul lubaduse, et midagi eriti ei muutu, aga see ei osutunud tõeks ja seega tekkis ka pahameel.</p> <p>Kutseõppeasutus üritas õpetajatega suhelda (korraldati kohtumisi ja koolikülastusi), kuid vastuseis protsessile oli TG poolel juba tugevaks kujunenud ning seega oli tegevuste organiseerimine keeruline. Intervjueeritud õpetajad mainivad, et ka vastuvõtt kutseõppeasutuses polnud meeldiv ja esines tõrjuvat suhtumist.</p> <p>Õpilasi keegi liitmiseks eraldi ette ei valmistanud. Seda, et just õppijatel oli kõige vähem infot, tõdevad nii intervjueeritud juhtkonnaliige, õpetajad kui õpilased ise.</p>

		koolikeskkonnaga tutvuda. Kutseõppeasutusse sisseastumisavalduse teinud endise TG õpilastega vesteldi igapähega telefoni teel personaalselt, et nad saaksid oma küsimustele vastused.		Endise TG õpilaste sisseastumisavaldusi kutseõppeasutusse võeti vastu kohapeal, et iga õpilasega individuaalselt vestelda ja anda tema võimalikele küsimustele vastused.	
--	--	---	--	--	--

Allikas: autorite koostatud

Märkus: tabelis ei ole koole esile toodud nimeliselt, vaid nende tähistamiseks on kasutatud nummerdamist (kool1, kool2 jne), et säilitada koolide tuvastamatus ja seeläbi intervjueeritavate anonüümsus.

Lisa 3. Ülevaade: õpetajaskonna, õpetajate töökoormuse ja -tasu kujunemine ning õpilaskonna kujunemine ja muutumine

Tabel 8 annab ülevaate, kuidas on TG kutseõppeasutusega liitmise järel igas uuringus vaatluse all olevas koolis kujunenud õpetajaskond ning õpetajate töökoormus ja -tasu. Samuti sisaldab tabel ülevaadet õpilaskonna kujunemisest ja selle muutumisest koolide lõikes. Rõhutame, et tabelis sisalduv informatsioon on ülevaatlik ning nimetatud teemadel nüansseerituma ja tervikliku vaate saamiseks tuleks lisaks tabelile tutvuda ka peatükkidega 2.3, 2.4 ja 2.5.

TABEL 8. ÜLEVAADE LIITMISE MÕJUST KOOLIDE ÕPETAJASKONNA, ÕPETAJATE TÖÖKOORMUSE JA -TASU KUJUNEMISELE NING ÕPILASKONNA KUJUNEMISELE JA MUUTUMISELE

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
ÕPETAJAS-KONNA KUJUNEMINE	Kutseõppeasutusse tööle asumiseks konkursi ei korraldatud, TG õpetajate töölepingud võeti üle. Enamus TG õpetajatest jätkas liitmise järel kutseõppeasutuses tööd.	Kutseõppeasutusse tööle asumiseks korraldati konkurs ja kutseõppeasutuse poolt öeldi selgelt välja, et eelistatakse õpetajaid, kes on valmis töötama täiskoormusel ning nii üldharidus- kui kutseõppe poolel. Enamus TG õpetajatest kutseõppeasutuses tööd ei jätkanud (jätkasid juba varem mõlemas koolis töötanud õpetajad ning üks TG taustaga õpetaja).	Kutseõppeasutusse tööle asumiseks korraldati konkurs. Suurem osa jätkas TG õpetajatest jätkas tööd ka kutseõppeasutuses, aga päris kõik ei läbinud konkursi. Õpetajad ise viitasid intervjuul, et tööd lubati kõigile, aga kõik seda siiski ei saanud.	Kutseõppeasutusse tööle asumiseks konkursi ei korraldatud, TG õpetajate töölepingud võeti üle. Enamus TG õpetajatest jätkas liitmise järel kutseõppeasutuses tööd. Selle kooli puhul läks liitmine õpetajaskonna kujunemise mõttes üsna valutult - enamus TG õpetajaid jätkasid tööd ja said kutseõppeasutusse üle minna peaaegu täies koosseisus ja koos oma endise õppealajuhatajaga.	Kutseõppeasutusse tööle asumiseks korraldati konkurs. Osa õpetajaid kandideeris, osa mitte. Mitmed endised TG õpetajad, kes kutseõppeasutuses algul tööd jätkasid, siiski loobusid sellest. Koolis tekitab probleeme õpetajate puudus. Õpetajate rahulolematust on siiani suur. Ka kutseõppeasutuse juht tões intervjuul, et ehk oleks olnud lihtsam võtta tööle kõik uued, TG taustata õpetajad, kuna kohanemine on õpetajatele raske.

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
ÕPETAJATE TÖÖKOORMUSE JA TÖÖTASU KUJUNEMINE	<p>Õpetajate töökoormus pole eriti muutunud. Enamasti töötavad õpetajad osakoormusel, v.a mõned üksikud täiskoormusel töötajad (nt õpetaja, kes juba enne liitmist töötas nii TG-s kui kutseõppeasutuses). Vähesed õpetajad annavad tunde nii üldharidus- kui kutseõppe poolel.</p> <p>Töötasu arvestamine on üldharidus- ja kutseõppe poolel erinev ning seda ei ole seni ühtlustatud. Kui ühtlustamine toimub, siis üldhariduse õpetajad töötasus veidi kaotavad (kutsehariduse poolel iseseisva töö tunde arvutatakse koefitsiendiga ehk tasu nende eest on õpetajale madalam).</p>	<p>Õpetajate töökoormus on suurenenud. Mitmed üldharidusainete õpetajad töötavad nii üldharidus- kui kutseõppe poolel.</p>	<p>Töökoormuse kujunemine tekitab TG taustaga õpetajate seas algul palju segadust, kuna ei mõistetud, missugused erinevused üldharidus- ja kutseõppe vahel koormusarvestuses eksisteerivad. Samamoodi on erinev ka palgaarvestus.</p> <p>Osa endise TG õpetajaid töötavad täiskoormusel või isegi suuremal koormusel, et saada kätte harjumuspärane töötasu (kuna palgaarvestus on erinev).</p> <p>Liitmise tulemusel on olnud võimalik vähendada õpetajate ülekoormust kutseõppe poolel.</p>	<p>Õpetajate töökoormus ei muutunud, mitmed töötavad omal soovil endiselt osakoormusel.</p> <p>Õpetajate töötasu veidi vähenes, kuna palgaarvestus on TG-s ja kutseõppeasutuses erinev.</p>	<p>Paljud õpetajad töötavad endiselt osakoormusel. Pikas perspektiivis on intervjuueeritud juhtkonnaliikme sõnul plaanis üldharidus- ja kutseõppe poolel õpetamist kombineerida, et töötajad saaksid olla täiskoormusel.</p> <p>Palju segadust on tekitanud see, et töötasu- ja koormusarvestus on kutseõppeasutuses teistsugune kui TG-s. Õpetajate töötasu on erineva arvestamisloogika tõttu vähenenud.</p>

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
ÕPILASKONNA KUJUNEMINE JA SELLE MUUTUMINE	<p>Intervjueeritavad õpilaskonnas suuri muutusi (selle arvus, koosseisus) ei näe. Katkestamisi oli enne ja on ka nüüd. Ametliku statistika järgi õppijate arv veidi suurenenud.</p>	<p>Liitmisprotsessi käigus "surnud hinged" arvati nimekirjast välja. Nendega, kes uude kooli sisse astumiseks avalduse tegid, vesteldi telefoni teel igapähega personaalselt ning õpilased said oma küsimustele vastused.</p> <p>Nii intervjueeritud juhtkonnaliikmed, õpetajad, tugitöötaja kui õpilased tajuvad, et õpilaskonnas on TG ajaga võrreldes rohkem (Rajaleidja otsusega mittestatsionaarsesse õppesse suunatud probleemseid) noori.</p> <p>Õpilasi puudutavat statistikat moonutab õppeinfosüsteemi Tahvel kasutamine: tehniliste eripärade tõttu ei võimalda Tahvel õpilasi klassi kordama jätta, seega õpilased arvatakse koolist välja ja võetakse siis uuesti sisse, et tagada nende paiknemine õiges klassinimekirjas.</p>	<p>Vahetult liitmise järel oli katkestamisi rohkem, õpilaste arv langes.</p> <p>Intervjueeritud juhtkonnaliikme sõnul on õpilaskonnas varasemast rohkem (Rajaleidja otsusega mittestatsionaarsesse õppesse suunatud probleemseid) noori.</p>	<p>Intervjueeritud juhtkonnaliikmete sõnul on õppijate arv olnud pikemat aega langustrendis, liitmine pole seda tendentsi mõjutanud.</p> <p>Liitmisprotsessis võeti uude kooli sisse astumiseks õpilaste dokumente vastu kohapeal, et igapähega saaks eraldi vestelda ja õppijad saaksid oma küsimustele vastused.</p> <p>Kooli esindaja tõi intervjuus välja, et õpilaskonnas on aina enam (Rajaleidja otsusega mittestatsionaarsesse õppesse suunatud probleemseid) noori.</p>	<p>Intervjueeritud juhtkonnaliige tõdes, et katkestamisi on, aga ta ei näe nende põhjusena liitmist. Intervjueeritud õpetajad soovivad ütlesid, et liitmisprotsessi algul endise TG õpilased küll tulid uude kooli üle, kuid mitmed hiljem siiski katkestasid õpingud. Ka intervjuul osalenud õpilased mainivad, et nad teavad neid, kes on eeskätt just kauge asukoha tõttu õpingutest / õppima tulekust loobunud.</p>

Allikas: autorite koostatud

Märkus: tabelis ei ole koole esile toodud nimeliselt, vaid nende tähistamiseks on kasutatud nummerdamist (kool1, kool2 jne), et säilitada koolide tuvastamatus ja seeläbi intervjueeritavate anonüümsus.

Lisa 4. Ülevaade: füüsiline keskkond, asukoht ja digitaristu

Tabel 9 annab ülevaate liitmise mõjust koolide füüsilisele keskkonnale, asukohale ja digitaristule. Rõhutame, et tabelis sisalduv informatsioon on ülevaatlik ning nimetatud teemadel nüansseerituma ja tervikliku vaate saamiseks tuleks lisaks tabelile tutvuda ka peatükkidega 3.1 ja 3.2.

TABEL 9. ÜLEVAADE LIITMISE MÕJUST KOOLIDE FÜÜSILISELE KESKKONNALE, ASUKOHALE JA DIGITARISTULE

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
FÜÜSILINE KESKKOND	<p>Hoone ja ruumide seisukord on TG-st oluliselt parem.</p> <p>Füüsiline keskkond varasemast nüüdisaegsem.</p> <p>Üldhariduse pool paikneb omaette koridoris.</p> <p>Söökla olemasolu on võrreldes TG-ga pluss.</p>	<p>Mõned õpetajad toovad välja, et kutseõppeasutuses loob ruumide ja õppevahendite ühiskasutamine õppetööks uusi võimalusi.</p> <p>Õpilased tunnevad puudust hubasest puhkeruumist, mis neil TG-s olemas oli.</p> <p>Söökla olemasolu on võrreldes TG-ga pluss.</p>	<p>Hoone ja ruumide seisukord on TG-st oluliselt parem.</p> <p>Füüsiline keskkond varasemast nüüdisaegsem.</p> <p>Õpilased sooviksid suuremat ja paremate võimalustega (nt kohvi/tee tegemise võimalust, mikrolaineahju olemasolu) puhkeruumi.</p>	<p>Hoone ja ruumide seisukord on TG-st parem. Füüsiline keskkond varasemast nüüdisaegsem. Mõned õpilased leiavad, et TG keskkond oli samas veidi hubasem.</p> <p>Söökla olemasolu on võrreldes TG-ga pluss.</p>	<p>Kooli juhtkond toob välja TG-st paremas seisus ning nüüdisaegsena füüsilise taristu olemasolu, kuid õpetajad ja õpilased seda esile ei tõsta.</p> <p>Söökla olemasolu on võrreldes TG-ga pluss.</p>
ASUKOHT	<p>Kesklinnast koliti linna serva.</p> <p>Algul asukoha muutumine tekitas veidi hirmu ja vastumeelsust (suurenev aja- ja rahakulu), aga kuna ühistransport toimib ja vahemaa pole väga pikk, tõsisist probleemi ei tekkinud.</p> <p>Õpilastes tekitas hirmu hommikuti kaugemale kooli jõudmine (vaja enne nt lapsed kooli/lasteaeda viia),</p>	<p>Asukoht muutus linna piires, probleeme üldiselt ei esine.</p> <p>Juhtkonna esindaja viitab, et kooli piirkondlik mõjuala on suurenev ja õpilasi leitakse ka kaugemalt, kui vaid linnast või selle lähipiirkonnast.</p> <p>Tugispetsialist viitab selliste õpilaste puhul sõidutoetuse vajadusele, seda toob välja</p>	<p>Linnast koliti linnalähedasse alevikku umbes kümneminutilise autosõidu kaugusele (ligi 20 minutit ühistranspordiga).</p> <p>Algul asukoha muutumine tekitas hirmu (suurenev aja- ja rahakulu), nüüd ollakse harjunud ja probleeme üldiselt ei ole (ühistranspordiühendus</p>	<p>Asukoht muutus linna piires, probleeme üldiselt ei esine.</p>	<p>Linnast koliti umbes veerandtunnise autosõidu kaugusel asuvasse alevikku (ligi 30 minutit ühistranspordiga).</p> <p>Asukoha muutumine tekitas hirmu ja vastuseisu, nii õpilased kui õpetajad viitavad ka nüüd suurenenud aja- ja rahakulule.</p> <p>Ühistranspordikorraldus ei vasta õppijate vajadustele.</p>

	aga mure lahendati tundide algusaja hilisemaks nihutamisega.	ka üks intervjuueeritud õpilastest.	toimib). Paljud õpilased käivad koolis autoga.		
DIGITARISTU	<p>Digitalistu kutseõppeasutuses oluliselt nüüdisaegsem ja mitmekesisem kui TG-s. Olemas IT-tugi (õpetajad hindavad kõrgelt) ja suutlikkus IT poolt arendada on suurem kui TG ajal.</p> <p>Pakutavad digivõimalused võiksid leida rohkem kasutust (õpetajad pole harjunud aktiivselt kasutama).</p> <p>Õppeinfosüsteemiga Tahvel esineb probleeme (ei sobi üldharidusele).</p>	<p>Digitalistu on kutseõppeasutuses nüüdisaegsem ja mitmekesisem kui TG-s. Olemas IT-tugi, mida õpetajad kõrgelt hindavad.</p> <p>Õpilased leiavad, et erinevaid e-keskkondi on liiga palju ja see tekitab kohati segadust. Mõned eelistaksid vähem digivahendite kasutamist ja rohkem traditsioonilisi õppemeetodeid.</p> <p>Õppeinfosüsteemiga Tahvel esineb probleeme (ei sobi üldharidusele).</p>	<p>Digitalistu on kutseõppeasutuses hea, aga oli seda ka juba TG ajal.</p> <p>Õppeinfosüsteemiga Tahvel esineb probleeme (ei sobi üldharidusele).</p> <p>Leidub õpilasi, kes eelistaksid vähem digivahendite kasutamist.</p>	<p>Digitalistu on kutseõppeasutuses nüüdisaegsem kui TG-s, aga ka TG ajal oli juba üsna heas seisukorras. Olemas ka IT tugi.</p> <p>Õppeinfosüsteemiga Tahvel esineb probleeme (ei sobi üldharidusele).</p>	<p>Õpilased ja õpetajad selle kooli puhul TG-st nüüdisaegsema digitalistu olemasolu esile ei too.</p> <p>Õppeinfosüsteemiga Tahvel esineb probleeme (ei sobi üldharidusele).</p>

Allikas: autorite koostatud

Märkus: tabelis ei ole koole esile toodud nimeliselt, vaid nende tähistamiseks on kasutatud nummerdamist (kool1, kool2 jne), et säilitada koolide tuvastamatus ja seeläbi intervjuueeritavate anonüümsus.

Lisa 5. Ülevaade: õppe paindlikus ja e-õpe

Tabel 10 annab ülevaate liitmise mõjust koolide õppe paindlikkusele ja e-õppe pakkumisele. Rõhutame, et tabelis sisalduv informatsioon on ülevaatlik ning nimetatud teemadel nüansseerituma ja tervikliku vaate saamiseks tuleks lisaks tabelile tutvuda ka peatükiga 4.1.

TABEL 10. ÜLEVAADE LIITMISE MÕJUST KOOLIDE ÕPPE PAINDLIKKUSELE JA E-ÕPPE PAKKUMISELE

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
ÕPPE PAINDLIKKUS	<p>Õppe paindlikkus on säilinud, õppekava saab läbida omas tempos ja individuaalse plaani alusel.</p> <p>Õppepäevad jäid samaks.</p> <p>Tundide algusaeg arvestab üldhariduse õppijate vajadustega.</p> <p>Õpetajate suhtumine isegi leebem kui TG-s.</p>	<p>Õppe paindlikkus on säilinud, õppekava saab läbida omas tempos ja individuaalse plaani alusel.</p> <p>Õppepäevad jäid samaks.</p> <p>Tundide algusaeg on võrreldes TG-ga muutunud ebamugavamaks, õpilastel hilinevaste osas erikokkulepped.</p> <p>Juhtkonna esindaja sõnul ollakse nõudlikud ja aetakse taga kõrgemat õppevaliteeti kui TG-s, samas õpilaste sõnul on õpetajate suhtumine isegi leebem kui TG-s.</p>	<p>Õppe paindlikkus on säilinud, õppekava saab läbida omas tempos ja individuaalse plaani alusel.</p> <p>Tunniplaanis tuli ette muudatusi.</p> <p>Juhtkonna esindaja sõnul suhtumine õppetöös osalemisesse rangem kui TG-s.</p> <p>Nii TG taustaga õppija kui juhtkonna esindaja töid välja, et kutseõppeasutuse õpetajate seas on kohati olnud raskusi mittestatsionaarse üldharidusõppe eripärade mõistmisega.</p>	<p>Õppe paindlikkus on säilinud, õppekava saab läbida omas tempos ja individuaalse plaani alusel.</p> <p>Õppepäevad jäid samaks.</p> <p>Õpilaste sõnul õppetöös osalemist jälgitakse nüüd veidi tähelepanelikumalt kui TG-s.</p>	<p>Õppe paindlikkus on säilinud, õppekava saab läbida omas tempos ja individuaalse plaani alusel.</p> <p>Tunniplaanis tuli ette muudatusi, e-õppijatele ei saa tunniplaan enam nii aegsasti teatavaks kui TG ajal.</p> <p>Õpetajate sõnul on ka liitmise järel nimekirjas mitteaktiivseid õpilasi, kes satuvad kooli väga harva. Ühe õpilase hinnangul on suhtumine muutunud siiski veidi rangemaks, võlgnevusi jälgitakse tähelepanelikumalt.</p>

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
E-ÕPE	Võimaldatakse osalist e-õpet ja seda nähakse pigem tavaõppe toena. Samamoodi oli ka TG ajal.	Võimaldatakse täielikku e-õpet. Seda tehti ka TG ajal, aga e-õppe korraldust on muudetud.	Võimaldatakse osalist e-õpet nagu ka TG ajal.	Võimaldatakse osalist e-õpet nagu ka TG ajal. Veebi teel tunde ei pakuta, kuigi õpilasi see võimalus isegi huvitaks.	Võimaldatakse täielikku e-õpet. Seda tehti ka TG ajal, aga e-õppe korraldust on muudetud.

Allikas: autorite koostatud

Märkus: tabelis ei ole koole esile toodud nimeliselt, vaid nende tähistamiseks on kasutatud nummerdamist (kool1, kool2 jne), et säilitada koolide tuvastamatus ja seeläbi intervjueritavate anonüümsus.

Lisa 6. Ülevaade: üldhariduse ja kutse paralleelne omandamine. Kutseõppega tutvumine ja õppekavade vahel liikumine. Sisseelamis- ja tasanduskursused.

Tabel 11 annab ülevaate liitmise mõjust üldhariduse ja kutse paralleelsele omandamisele, kutseõppega tutvumisele ja õppekavade vahel liikumisele ning sisseelamis- ja tasanduskursuste pakkumisele koolides. Rõhutame, et tabelis sisalduv informatsioon on ülevaatlik ning nimetatud teemadel nüansseerituma ja tervikliku vaate saamiseks tuleks lisaks tabelile tutvuda ka peatükkidega 4.2 ja 4.3.

TABEL 11. ÜLEVAADE LIITMISE MÕJUST ÜLDHARIDUSE JA KUTSE PARALLEELSELE OMANDAMISELE, KUTSEÕPPEGA TUTVUMISELE JA ÕPPEKAVADE VAHEL LIIKUMISELE NING SISSEELAMIS- JA TASANDUSKURSUSTE PAKKUMISELE KOOLIDES

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
ÜLDHARIDUSE JA KUTSE PARALLEELNE OMANDAMINE	<p>Kutse paralleelne omandamine on võimalik. Seda teevad üksikud ja juhtkonna esindaja sõnul seda pigem ei soosita.</p> <p>Õpilased ütlevad, et kutse paralleelset omandamist ei reklaamita. Tunniplaaniid kattuvad ja see raskendab paralleelset õppimist.</p>	<p>Juhtkonna esindajad usuvad, et pikas plaanis kaks õppeliiki lähenevad ühes asustuses teineteisele. Praegu paralleelselt kutset omandama ei survestata.</p> <p>Õpilased pole väga võimalusega kursis ja ei tea kedagi, kes paralleelselt kutseõppes õpiks. Arvavad, et probleemiks oleks tunniplaaniid kattumine. Huvi kutse omandamise vastu ka pigem pole.</p>	<p>Kutset paralleelselt omandada ei saa (tunniplaaniid ei võimalda).</p>	<p>Kutse paralleelne omandamine on võimalik. Juhtkonna esindaja sõnul iga õpilane ise vaatab, kuidas ta seda teha saab (tunniplaaniid klapitamine). Süsteemselt võiks õppeliikiid integreerimisega tegeleda suurema huvi korral, praegu idee alles algjärgus.</p> <p>Õpilastel huvi kutse omandamise vastu pigem vähene.</p>	<p>Kutse paralleelne omandamine on võimalik. Juhtkonna esindaja sõnul õpilasi ka julgustatakse seda tegema ning paralleelseid läbijaid on mitmeid.</p> <p>Õpilased väidavad samas, et pole väga võimalustega kursis (arvavad samas, et probleem oleks tunniplaaniid kattumine). Huvi kutse omandamise vastu ka pigem pole. Ühtki paralleelselt kutset omandavat õpilast intervjuerida ei õnnestunud.</p>

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
VALIKEAINETE VÕI -KURSUSTE RAAMES KUTSEÕPPEGA TUTVUMINE JA ÕPPEKAVADE VAHEL LIIKUMINE	<p>Valikainete või -kursuste raames saab kutseõppega tutvuda. Plaanis luua e-kursuseid, mida saaks valikainena läbida nii kutse- kui üldharidusõppe õppurid.</p> <p>Kellele kutseõpe ei sobi, tulevad üldharidust omandama.</p>	<p>Valikainete või -kursuste raames saab kutseõppega tutvuda.</p> <p>Kellele kutseõpe ei sobi, tulevad üldharidust omandama.</p>	<p>Valikainete või -kursuste raames saab kutseõppega tutvuda.</p> <p>Õppijate teadlikkus võimalusest on ebaühtlane.</p> <p>Kellele kutseõpe ei sobi, tulevad üldharidust omandama.</p>	<p>Valikainete või -kursuste raames saab kutseõppega tutvuda.</p> <p>Õppijate sõnul võimalusest räägitakse pigem vähe, aga usuvad, et kui endal huvi oleks, leiaks ka viisi, kuidas valikaineid/-kursuseid võtta.</p> <p>Kellele kutseõpe ei sobi, tulevad üldharidust omandama.</p>	<p>Valikainete või -kursuste raames saab kutseõppega tutvuda.</p> <p>Õppijatel on ette tulnud negatiivseid kogemusi kutseõppe valikaine läbimisel.</p> <p>Õpilaste sõnul tutvustatakse võimalust pigem vähe.</p>
SISSEELAMIS- JA TASANDUSKURSUSED	<p>Üht TG-s pakutud tasanduskursust on suudetud jätkata.</p> <p>Pakutakse konsultatsioone, mis mahuvad õpetajate koormuse sisse.</p> <p>Õpilased on konsultatsiooniga rahul. Hindavad paindlikkust ja kättesaadavust isegi TG ajast paremaks.</p>	<p>Üht TG-s pakutud tasanduskursust on suudetud jätkata.</p> <p>Pakutakse konsultatsioone, mis mahuvad õpetajate koormuse sisse. TG moodi lisakonsultatsioone ei võimaldata.</p> <p>Õpilased on konsultatsiooniga rahul. Hindavad paindlikkust ja kättesaadavust isegi TG ajast paremaks.</p>	<p>Tasanduskursusi erinevalt TG ajast pole.</p> <p>Pakutakse konsultatsioone, mis mahuvad õpetajate koormuse sisse.</p> <p>Õpilased on konsultatsiooniga pigem rahul.</p>	<p>Tasanduskursusi erinevalt TG ajast pole.</p> <p>Pakutakse konsultatsioone, mis mahuvad õpetajate koormuse sisse.</p> <p>Õpilased pole konsultatsiooniga väga rahul.</p>	<p>Paari TG-s pakutud tasanduskursust on suudetud jätkata.</p> <p>Pakutakse konsultatsioone, mis mahuvad õpetajate koormuse sisse. TG moodi lisakonsultatsioone ei võimaldata.</p> <p>Õpilased pole konsultatsiooniga väga rahul.</p>

Allikas: autorite koostatud

Märkus: tabelis ei ole koole esile toodud nimeliselt, vaid nende tähistamiseks on kasutatud nummerdamist (kool1, kool2 jne), et säilitada koolide tuvastamatus ja seeläbi intervjueritavate anonüümsus.

Lisa 7. Ülevaade: vaba aja veetmise võimalused, tingimused iseseisvaks õppeks ning ühisüritused

Tabel 12 annab ülevaate liitmise mõjust koolide vaba aja veetmise võimalustele, iseseisvaks õppeks loodud tingimustele ja ühisüritustele. Rõhutame, et tabelis sisalduv informatsioon on ülevaatlik ning nimetatud teemadel nüansseerituma ja tervikliku vaate saamiseks tuleks lisaks tabelile tutvuda ka peatükiga 5.3.

TABEL 12. ÜLEVAADE LIITMISE MÕJUST KOOLIDE VABA AJA VEETMISE VÕIMALUSTELE, ISESEISVAKS ÕPPEKS LOODUD TINGIMUSTELE JA ÜHISÜRITUSTELE.

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
VABA AJA VEETMISE VÕIMALUSED	Huviringid, trennid, jõusaal (TG-s neid võimalusi polnud). Õpilaste teadlikkus vaba aja veetmise võimalustest on ebaühtlane. Vanemad õpilased vähem huvitatud (ajapuudus).	Huviringid, trennid, jõusaal (TG-s neid võimalusi polnud). Õpilaste teadlikkus vaba aja veetmise võimalustest on ebaühtlane. Üks noorem õpilane oleks tahtnud trennis käia, kui oleks varem sellest võimalusest teadnud.	Jõusaal (TG-s jõusaali kasutamise võimalust ei olnud). Huviringe hetkel ei pakuta, aga õpilasesindus on asja arutanud ja huvi nende vastu oleks ka mõnel üldhariduse õppijal.	Huviringid, trennid, jõusaal (TG-s neid võimalusi polnud). Õpilaste huvi individuaalne - ühel poleks üldse huvi, üks sooviks trennis käia, kui see õppetöö ajaga ei kattuks.	Juhtkonna liige toob välja jõusaali olemasolu (TG-s jõusaali kasutamise võimalust ei olnud), kuid õpilaste teadlikkus sellest on ebaühtlane ja kasutusreeglitest ei saada väga aru.
TINGIMUSED ISESEISVAKS ÕPPIMISEKS	Raamatukogu oli TG-s ja on nüüd. Lahtiolekuajad on muutunud kehvemaks.	Raamatukogu oli TG-s ja on nüüd. Õpilased ei pea keskkonda mõnusaks. Juhtkonna liikme sõnul väljaspool tundide aega grupitöö tegemiseks vajadusel vaba klassiruum leitakse, rakendatakse ka ühisõppimist. TG-s oli õpilastele hubane ja rahulik puhkeruum, praegu tunnevad õppijad sellisest ruumist puudust.	Raamatukogu oli TG-s ja on nüüd. Õpilased ei pea keskkonda mõnusaks. Puhkeruum on, aga väike ja ülerahvastatud. Õppijad tunnevad puudust mõnusamast puhkeruumist, kus oleks saaks kohvi/teed teha ja mikrolaineahju kasutada.	Raamatukogu oli TG-s ja on nüüd.	Raamatukogu oli TG-s ja on nüüd. On nüüd avatud vaid nõudmisel.

	Kool 1	Kool 2	Kool 3	Kool 4	Kool 5
ÜHISÜRITUSED	<p>Informeeritus ühisüritustest on (olnud) õpilaste seas ebaühtlane.</p> <p>On õpilasi, kes tunnevad puudust rohkematest väljasõitudest (TG ajal oli väljasõite enam).</p>	<p>Ühisüritused on suunatud kõigile, aga üldhariduse õppijad leiavad, et sageli toimuvad sündmused siis, kui neil pole parasjagu õppepäevad ning seega nad on pigem vähe kaasatud.</p> <p>On õpilasi, kes tunnevad puudust rohkematest väljasõitudest (TG ajal oli väljasõite enam). Ka tugispetsialist rõhutab väljasõitude vajadust, et ühtekuuluvustunnet suurendada.</p> <p>Üldhariduse õppija on õpilasesinduse liige, seega ürituste korraldamisesse kaasatud.</p>	<p>Ühisüritused on suunatud kõigile, aga üldhariduse õppijad leiavad, et sageli toimuvad sündmused siis, kui neil pole parasjagu õppepäevad.</p> <p>Üldhariduse õppija on õpilasesinduse liige, seega ürituste korraldamisesse kaasatud.</p>	<p>Ühisüritused on suunatud kõigile, aga üldhariduse õppijatel takistab ajapuudus neil osalemist.</p> <p>TG ajal oli väljasõite enam.</p>	<p>Õpilased tunnevad, et neil pole toimuvate ühisürituste kohta piisavalt infot ja sündmused toimuvad sageli siis, kui neil pole parasjagu õppepäevi.</p> <p>Tugispetsialist rõhutab väljasõitude vajadust, et ühtekuuluvustunnet suurendada.</p>

Allikas: autorite koostatud

Märkus: tabelis ei ole koole esile toodud nimeliselt, vaid nende tähistamiseks on kasutatud nummerdamist (kool1, kool2 jne), et säilitada koolide tuvastamatus ja seeläbi intervjueeritavate anonüümsus.

www.praxis.ee

